

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (YENİ TÜRK EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

HALİT FAHRİ OZANSOY'UN TİYATRO ESERLERİNDE YAPI VE TEMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİDEM KARAYAKUPOĞLU

GAZİANTEP
MART 2018

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (YENİ TÜRK EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

**HALİT FAHRİ OZANSOY'UN TİYATRO
ESERLERİNDE YAPI VE TEMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİDEM KARAYAKUPOĞLU

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZPAY

GAZIANTEP
MART 2018

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

HALİT FAHRİ OZANSOY'UN TİYATRO ESERLERİNDE YAPI VE TEMA

Didem KARAYAKUPOĞLU

Tez Savunma Tarihi: 26.03.2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

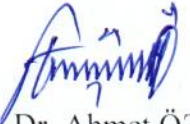

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU

SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZPAY
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

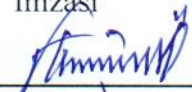
Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZPAY (Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI

Doç. Dr. Fatih KANTER

İmzası

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Didem KARAYAKUPOĞLU

13.03.2018

ÖZET

HALİT FAHRİ OZANSOY’UN TİYATRO ESERLERİNDE YAPI VE TEMA

KARAYAKUPOĞLU, Didem
Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZPAY
Mart 2018, 98 sayfa

“Halit Fahri Ozansoy’un Tiyatro Eserlerinde Yapı ve Tema” adlı bu çalışmanın amacı; yazarın tiyatro eserlerinde hangi tema ve yapı unsurlarının kullanıldığını tespit etmek ve en fazla hangi temaların işlendiğini belirlemektir. Birinci bölümde, çalışmanın asıl konusuna geçmeden önce Türk tiyatro tarihi ve gelişim aşamaları incelenmiş ve bu konuyla ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde yazarın hayatı, mizacı, edebi kişiliği ve bağlı olduğu topluluklar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise tiyatro eserlerinin tanıtımları yapıldıktan sonra eserler, olay örgüsü, temalar, şahıs kadrosu, insan ögesinin seyirciye sunuluşu, zaman, mekân ve dekor şeklinde tasnif edilmiş ve incelenmiştir. Sonuç kısmında ise bulgularla ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halit Fahri Ozansoy, Tiyatro, Tiyatroda Yapı, Tema, Yapı.

ABSTRACT**STRUCTURE AND THEME IN HALİT FAHRİ OZANSOY'S THEATRE WORKS**

KARAYAKUPOĞLU, Didem

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Supervisor: Associate Professor Dr. Ahmet ÖZPAY

March 2018, 98 pages

The aim of this work, called 'Structure And Theme In "Halit Fahri OZANSOY"'s Theatre Works' is to determine which theme and building elements are used in the author's theatre works and to determine which themes are most addressed. In the first part, the historical and developmental stages of Turkish Theatre are examined and information is given about this subject before moving on to the main topic of the study. In the second part, the writer's life, his character, his literary personality, and the societies to which he belongs are discussed. In the third chapter, after introductions of the theatre works, the presentation of artefacts, plots, themes, casting, and human element to the audience are classified and analysed in terms of time, space and décor. In the conclusion part, a general evaluation of the findings is made.

Key Words: Halit Fahri OZANSOY, Theatre, Structure in Theatre Works, Theme, Structure.

ÖN SÖZ

Türk edebiyatının güçlü kalemlerinden biri olan Halit Fahri Ozansoy, eğitimci kimliği ile tiyatro eserlerinde toplumu eğitmeyi amaçlamıştır. Oyunlarında, bulunduğu dönemin yaşam tarzı, kültürü ve hayat görüşü hakkında da bilgi vermesi bakımından Türk edebiyatındaki yeri yadsınamaz. Yazar yalnızca tiyatro eserleri vermemiş, aynı zamanda şair kimliğiyle de ön plana çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı Ozansoy’un şair yönüne ilişkin yapılmış çalışmaların ötesinde, görece daha bakir bırakılmış olan tiyatro çalışmaları üzerine yoğunlaşmak hedefindedir. Bu hedef doğrultusunda yazarın tiyatro oyunları tasnif edilerek, hangi tema unsurlarını ne sıklıkla kullandığını belirlemektir.

“Halit Fahri Ozansoy’un Tiyatro Eserlerinde Yapı ve Tema” adlı bu çalışmanın birinci bölümünde tiyatronun geçmişten günümüze seyri kronolojik olarak incelenmiş, Türk tiyatrosunun gelişim evreleri ve yaşadığı değişimler aktarılmıştır. İkinci bölümde yazarın hayatı, ailesi, mizacı, edebi kişiliği ve bağlı olduğu topluluklar hakkında bilgi verilmiş; üçüncü bölümde ise tiyatro eserleri tanıtılmış ve eserler; olay örgüsü, şahıs kadrosu, insan ögesinin seyirciye sunuluşu, zaman, mekân, dekor ve tema gibi unsurların analizi yapılmaya çalışılmıştır. Sonuç kısmında ise bulgularla ilgili genel bir değerlendirmeye gidilmiştir. Yazarın yedi adet tiyatro eseri bulunmaktadır. Oyunlarına ilişkin incelenen yapı ve tema analizleri dikkate alındığında dönemin siyasi, ekonomik ve kültürel yapısı göz önünde bulundurulmuştur.

Yorucu olmakla birlikte keyif alarak hazırlanan bu çalışmanın edebiyat dünyasına katkı sağlamasını ve yazarın tiyatro tarihimizdeki önemini anlaşılmasını temenni eder; çalışmanın ortaya çıkmasında her zaman yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZPAY’a, uzun ve meşakkatli olan bu yolda beni destekleyen babam ve annem Cengiz Halil- Gülseren ÇİÇEK’e, kıymetli meslektaşım ve ağabeyim Harun Cengiz KARAYAKUPOĞLU’na, değerli eşim ve kızım Salman-Deniz KARAYAKUPOĞLU’na teşekkürleri bir borç bilirim.

Didem KARAYAKUPOĞLU
Gaziantep, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii-iv
İÇİNDEKİLER	v-vii
KISALTMALAR	viii

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1.TÜRK TİYATROSUNUN GELİŞİMİ	1-6

İKİNCİ BÖLÜM

HAYATI, MİZACI VE SANATI

2.1. HAYATI

2.1.1. Doğumu, Ailesi ve Çocukluğu	7-9
2.1.2. Eğitim Hayatı	9-11
2.1.3. Meslek Hayatı	11-12
2.1.4. Ölümü	13-14

2.2. MİZACI	14

2.3. SANAT HAYATI

2.3.1. Edebiyata Yönelişi	15
2.3.2. İlk Denemeleri	15-16
2.3.3. Bağlı Olduğu Edebi Topluluklar	16-18
2.3.3.1. Nesl-i Ati-Yeni Nesil	16-17
2.3.3.2. Nayiler	17-18
2.3.3.3. Beş Hececiler	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALİT FAHRİ OZANSOY'UN TİYATRO ESERLERİNDE YAPI VE TEMA

3.1. TİYATRO OYUNLARININ TANITIMI

3.1.1. <i>Baykuş</i>	19
3.1.2. <i>İlk Şair</i>	20
3.1.3. <i>Sönen Kandiller</i>	20-21
3.1.4. <i>Nedim</i>	21
3.1.5. <i>On Yılın Destanı</i>	22
3.1.6. <i>Hayalet</i>	22-23
3.1.7. <i>Bir Dolaptır Dönüyor</i>	23

3.2. OLAY ÖRGÜSÜ

3.2.1. <i>Baykuş</i>	23-24
3.2.2. <i>İlk Şair</i>	25-26
3.2.3. <i>Sönen Kandiller</i>	26-27

3.2.4. <i>Nedim</i>	27-28
3.2.5. <i>On Yılın Destanı</i>	28-29
3.2.6. <i>Hayalet</i>	29-30
3.2.7. <i>Bir Dolaptır Dönüyor</i>	30-31
3.3. ŞAHİS KADROSU	
3.3.1. Fonksiyonları Bakımından Oyun Kişileri	31-44
3.3.1.1. Birinci Derecedeki Kişiler (Başkişi)	31-34
3.3.1.2. Hasım veya Karşı Gücü Temsil Eden Kişiler ve Kavramlar.....	34-37
3.3.1.3. Arzu Edilen veya Korku Duyulan Kişiler ya da Olgular	37-40
3.3.1.4. Yönlendirici (Verici) Kişiler	40-41
3.3.1.5. Yardımcı Kişiler	42-43
3.3.1.6. Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler ve Kavramlar	44
3.3.2. Tipleri Bakımından Oyun Kişileri	45-56
3.3.2.1. Kadın tipleri	45-50
3.3.2.1.1. Çaresiz kadın tipi	45
3.3.2.1.2. Güçlü kadın tipi	45
3.3.2.1.3. Fırsatçı kadın tipi	46
3.3.2.1.4. Koruyucu kadın tipi	46-47
3.3.2.1.5. Züppe kadın tipi	48
3.3.2.1.6. Fedakâr kadın tipi	48
3.3.2.1.7. Yüzeysel kadın tipi	49
3.3.2.1.8. Duygulu kadın tipi	49- 50
3.3.2.2. Erkek tipleri	50-56
3.3.2.2.1. Gizemli erkek tipi	50-51
3.3.2.2.2. Âşık erkek tipi	51
3.3.2.2.3. Çaresiz erkek tipi	51- 52
3.3.2.2.4. Züppe erkek tipi	52
3.3.2.2.5. Ülkücü aydın erkek tipi	52-53
3.3.2.2.6. Saz şairi (âşık) tipi	53
3.3.2.2.7. Anlayışlı koca tipi	54
3.3.2.2.8. Yardımsever erkek tipi	54
3.3.2.2.9. Fırsatçı erkek tipi	54-55
3.3.2.2.10. Yönetici erkek tipi	55
3.3.2.2.11. Duygulu erkek tipi	55-56
3.3.3. İnsan Ögesinin Seyirciye Sunuluşu	56-72
3.3.3.1. Tasvirle İletme	56-59
3.3.3.2. Diyalog ile İletme	59-70
3.3.3.2.1. Kendi hakkında söylediği sözler ve kendine dair açıklamalar	59-62
3.3.3.2.2. Kişinin başkası hakkında söylediği sözler ve açıklamalar	62-66
3.3.3.2.3. Kişinin genel olarak her konu üzerindeki sözleri ile kişiliği üzerine ışık tutması	66-70
3.3.3.3. Davranışla İletme	70-72
3.4. ZAMAN	
3.4.1. Sosyal Zaman	72-73
3.4.2. Ferdî Zaman	73-74

3.5. MEKÂN VE DEKOR

3.5.1. Geniş Mekânlar	74-75
3.5.2. Ana Mekânlar	76-78
3.5.3. Dış Mekânlar	78-79
3.5.4. İç Mekânlar	79-80
3.5.5. Mekân-İnsan ve Mekân-Eşya İlişkisi	80-81

3.6. TEMALAR

3.6.1. Aşk	81-85
3.6.2. Yoksulluk	85-86
3.6.3. Yalnızlık	86-88
3.6.4. Saplantılar /Batıl İnançlar	88-90
3.6.5. İhanet	90-91
3.6.6. İhtilâl	91-93
3.6.7. Vatanseverlik	93

SONUÇ	94-96

KAYNAKLAR	97-98

KISALTMALAR

b.y.	: Baskı yok
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
c.	: Cilt
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Akt.	: Aktaran
t.y.	: Tarih yok
y.y.	: Yazar yok
Çev.	: Çeviren

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.TÜRK TİYATROSUNUN GELİŞİMİ

Türk kültüründe tiyatronun varlığı Tanzimat etkisindeki Batı tiyatrosundan öncedir. Öyle ki İslamiyet öncesi dönemlerde bile Türklerin dinî inançları sebebiyle birçok tören yapılmış ve bu törenler tiyatronun miladı sayılmıştır. Türkler yapılan bu törenlere katılarak tanrıya kurban vermişler; kurban ziyafetinin verilip etinin yenmesinin yanı sıra ölülerine tören düzenlemişlerdir. Bu törenlerde dans etmek, ibadet sırasında müzik aletlerinden faydalanmak ve koro hâlinde dualar seslendirmek tiyatronun başlangıcı olarak kabul edilmiştir.¹

Metin And, Anadolu Türk'ünün kültürünün ve dramatik sanatının beş önemli faktörün bir araya gelmesiyle oluştuğunu söyler. Bunlardan ilki, Türkler bu coğrafyaya gelmeden önce hâlihazırda bulunan, Anadolu topraklarındaki eski medeniyetlerin kültürüdür. İkinci etken ise Türklerin konuştuğu dil Türkçedir. Türklerin Anadolu'ya geçmeden önce varlıklarını sürdürdükleri Orta Asya ve şaman kültürü. Üçüncüsü ise Osmanlı Devleti'nin birçok coğrafyaya yayılmış olması ve fethettikleri yerlerden aldıkları kültürlerdir. Öyle ki Yahudi, Rum, Ermeni gibi çeşitli azınlık toplumların Türk tiyatrosunun gelişimindeki yeri yadsınamaz. Bir diğer önemli faktör İslam'dır. And, sadece İslam dinini değil aynı zamanda İslam ülkelerinin de tiyatrodaki yerini vurgular.

¹ Refik Ahmet Sevengil. (1959). *Türk Tiyatro Tarihi I, Eski Türklerde Dram Sanatı*, Maarif Basımevi, İstanbul, s. 9. (Akt. Gıyasettin Aytaş. (2010). *Tanzimatta Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara, s. 2).

Fakat bu etkenin olumlu olmadığını, aksine tiyatromuzu geciktirici bir etkiye sahip olduğunu söyler. Sonuncu önemli faktör ise Batılılaşma'dır.² Her ne kadar Batılılaşma hareketinin Tanzimat'la girdiği düşünülse de buna ortam önceden hazırlanmıştır.

Türklerin geleneksel Türk tiyatrosu "Köylü Tiyatrosu" ve "Halk Tiyatrosu" diye ayrılır. Köylü tiyatrosunda piyeslerin çoğunda oyuncu taklit yapma yoluyla hünerini sergiler. Kılık değiştirme, yüzünü boyama, maske gibi malzemelerle oynanan oyunlar bazı konular altında (ölüp dirilme, kız kaçırma, ölüp dirilme+kız kaçırma) oynanır. Halk tiyatrosunda ise hokkabazlık, çengiler-köçekler-curcunabazlar, meddah, kukla, Karagöz, orta oyunu gibi geleneksel Türk tiyatrosunu anlatan piyesler sahnesiz bir ortamda, yazılı metinlere dayanmadan, güldürü ögesinin esas alınması ile sahnelenirdi.³

Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilanından önce ilk Batılılaşma hareketleri III. Selim ve II. Mahmut zamanında yaşanır. III. Selim, Yeniçeri ocağına alternatif olarak Batı tarzında bir ordu kurmak ister. Kısmen başarılı olsa da orduyu tamamen değiştiremez. Yurt dışına gönderdiği elçiler sayesinde opera sanatını öğrenir ve İstanbul'da sahnelenen operaları bizzat izler. Hatta bir tane sarayda bir tane de dışarıda olmak üzere geçici tiyatro binaları açtırır. Yenilik hareketleri başta ordu olmak üzere birçok kişiyi kızdırır ve isyan patlak verir. III. Selim'i tahttan indirilir. Bir süre padişahlık makamında IV. Mustafa yer alır. Fakat o da tahttan indirilir ve yerine yeniliklerin padişahı II. Mahmut tahta oturur. II. Mahmut orduda ve sarayda yaptığı değişikliklerin yanı sıra tiyatroya olan alakası ile de tanınır.⁴

Osmanlı Devleti'nde ilk tiyatro etkinlikleri, III. Ahmet dönemine tekabül eder. Fransız elçisi *Bonac* sefaretnamesinde bir komedinin oynandığını yazar.⁵ Bunun dışında bazı kaynaklarda o dönemde *Racine* ve *Corneille*'den de oyunların sahnelendiği söylenir. Lale Devrinde Damat İbrahim Paşa'nın *Bonac*'la samimi dostluğu, onu salon temsillerine çağırması, tiyatro farkındalığı açısından önemlidir.

² Metin And. (2015). *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*. 8. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 9.

³ Metin And, a.g.e., s. 16.

⁴ Gıyasettin Aytaş. (2010). *Tanzimatta Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 11.

⁵ Selami İzzet Sedes. Tiyatroya Dair Konuşmalar. *Akşam*, 11.07.1941, (Akt. Alemdar Yalçın. (2002). *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara, s. 11).

Tanzimat Fermanı, Tanzimat Döneminin başlangıcı sayılır. Fakat tiyatro faaliyetleri yirmi bir yıl sonra 1860 yılında Türkçe basılmış ilk tiyatro oyunu olan *Şair Evlenmesi* ile halka sunulur. Daha öncelerde halk, Ermeni topluluklarının ve dışarıdan gelen oyuncuların oyunları ile tiyatroya aşina olur.⁶

Bu dönemde birçok oyun yazılır ve birçok tiyatro binası açılır. Ancak Osmanlı Dram Kumpanyası diğer açılan kumpanyalardan farklıdır. Çünkü Osmanlı aydınlarının teşvikleri ve yardımlarıyla kalıcı olabilmıştır. Tiyatroyu finanse eden Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa iken Âli Bey, Ali Paşa, Recai-zâde Mahmut Ekrem, Nâmık Kemal, Şemsettin Sami, Ebüzziya Tevfik ve Ahmet Mithat Efendi'nin katkılarıyla kumpanyayı Agop Vartoyan (Güllü Agop) isimli Ermeni kökenli bir Osmanlı vatandaşı açmıştır.⁷ Güllü Agop'un Osmanlı Tiyatrosu, Türk halkının tiyatroya olan ilgisini arttırmak ve onları tiyatro kültürüne teşvik etmek için Türkçe oyun ve oyunculara öncelik verir. Bu yüzden Güllü Agop'un çalışmalarının Türk tiyatro tarihinde önemli bir yeri vardır. Aynı şekilde Bursa valiliği yapan Ahmet Vefik Paşa da tiyatroya önem verir. Halkın tiyatro oyununu izlemeye gittiğinde ne yapması ya da ne yapmaması gerektiğini anlatan kurallar belirler. Yurtdışında bulunduğu sürede birçok tiyatro oyunu izleyen Vefik Paşa, Osmanlı topraklarına döndüğü zaman oyunculara en çok Moliere'den oyunlar ısmarlar.⁸

Tanzimat Dönemi tiyatrosunda, aktör ve seyirci belli bir muvafakata ulaşmadan tiyatro faaliyetlerine girdiği için Osmanlı sosyetesine yabancı kalır. Bu yüzden o zamanda yazılan birçok oyun sahnelenmez. Aynı şekilde o zaman içerisinde yazarların sahne ve tiyatro tekniğini tam kavrayamadan yazdıkları piyeslerde de kalite düşüklüğü görülür. Bunların dışında zaten tiyatroyu yadırgayan halk, azınlıkların tiyatroya düşkünlüklerini fark edince tiyatro halkın gözünde daha da sevimsiz hâle gelir.⁹

Tanzimat Döneminde tiyatro faaliyetlerinin durmasına hatta gerilemesine sebep olan bir hadise yaşanır. Ahmet Mithat Efendi'nin *Çerkez Özdenler* adlı oyununun, halkın hürriyet duygularını kamçılacağı düşünülerek II. Abdülhamit tarafından tiyatro ve diğer birçok faaliyetin durdurulmasına hatta tiyatro binalarının yıkılmasına yol açar.¹⁰

⁶ Esen Çamurdan. (2015). *Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosu*. 1. Baskı, Habitus Yayıncılık, İstanbul, s. 13.

⁷ Alemdar Yalçın. (2002). *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 13.

⁸ Metin And, a.g.e., s. 71.

⁹ Alemdar Yalçın, a.g.e., s. 11.

¹⁰ Gıyasettin Ayaş, a.g.e., s. 21.

Böylece İstibdat Dönemi başlar. Bu dönemde oyuncular hiçbir yerde sahneye çıkamaz, yazarlar oyun yazamaz hâle gelir.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle tiyatro çalışmaları hız kesmeden devam eder. Yazarlar yeni oyunlar yazdığı gibi Tanzimat'ta yasaklı olan oyunları da sahneye koyar. And, Meşrutiyet tiyatrosu hakkında şunları söyler:

“İstibdat çağının sona ermesiyle tiyatrolar da açılmış, halk hürriyetin ilânı karşısında coşkunluğunun, sevincinin bir desteğini de tiyatroda bulmuştur. Tiyatro eski yönetime duyulan hınç, yeni bir toplumsal döneme girişin verdiği sevinç taşkınlığının gösterildiği bir alan olmuştur. İlk başlarda tiyatroya düşkünlük salgın gibi yayılmıştı. Seçilen oyunların eski çağın yasaklanmış oyunları ile yeni yazılmış, günün havasına uygun oyunlar olmasından başka temsillerin birtakım özellikleri de halkı tiyatroya çekiyordu. Bu temsillerin gelirinin ulusun yararına harcanması (yeni bir savaş gemisi alınması, yoksullar verilmesi, orduya harcanması gibi), menfaat-, milliyet için düzenlenmesi, temsillerle birlikte ateşli söylemler verilmesi, hürriyet konulu şarkılar okunması halkın o günlerdeki mizacına uygun düşüyordu”.¹¹

Meşrutiyet'in ilanı ile birdenbire artan tiyatro faaliyetleri mesnetsiz temsil heyetlerinin kurulmasına yol açar. Kesin olarak bir sayı verilememekle beraber bu temsil heyetleri kısa sürede dağılırlar. Fakat bu dönemde ciddi bir şekilde işleyen ve uzun ömürlü olan bir topluluk vardır. Bu topluluğun adı Burhaneddin Tepsi'nin topluluğudur. Burhaneddin Tepsi bir tekzip yazısından tiyatro ile alakalı şunları kaleme alır:¹²

“1908 Senesi meşrutiyetinin ikinci ayında Paris'ten Muallim Silve'nin konservatuvardaki devam ettiğim sınıftan çıkıp İstanbul'a geldim. İstanbul Şehremâneti bana Tepebaşı'ndaki Elyevmi Şehir Tiyatrosu idâre müdüriyeti tarafından işgâl olunan odaları vardı. Benim ricam üzerine müze müdürü Hamdi, Recâizâde Ekrem, Tefik Fikret, Hüseyin Cahit, Mehmed Rauf, Ahmet Hikmet vesâir bazı tiyatro muhipleri tarafından bir heyet-i edebiyet teşkil olundu ve derhal kumpanyanın tesisiyle işe başladım. Bunların hepsi benim namıma ve benim için yapıldı. Ahâlîmiz tarafından büyük tezâhuratla karşılandım. Bundan sonra Muvahhit, Ertuğrul Muhsin ve İ. Galip kumpanyama geldiler. Kendilerinin de itiraf ettikleri veçhile aile çocuklarından mürekkep ilk tiyatro kumpanyasını yaparak, memleketimizde en büyük inkılâbı yaptım ve yine bundan (19) sene mukaddemde (1922) yine ilk Türk hanımlarını sahneye ben çıkardım”.¹³

¹¹ Metin And. (1970). *100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi*. 1. Baskı, Gerçek Yayın Evi, İstanbul, ss. 207-208.

¹² Alemdar Yalçın, a.g.e., s. 31.

¹³ Burhaneddin Beyin. Tekzip Yazısı. *Akşam*, 1 Teşrin-i sâni 1941, (Akt. Alemdar Yalçın. (2002). *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara, s. 32).

Meşrutiyet Döneminde birçok oyun yazılır, birçok eser dilimize çevrilir ve birçok oyuncu yetişir. Tiyatro binaları yenilenir, farklı farklı tiyatro grupları kurulur. Bu tiyatro gruplarından belki de en önemlisi Darülbedayi'dir.

İstanbul Belediye Başkanı Cemil Topuzlu'nun katkılarıyla Andre Antoine İstanbul'a getirtilir, ondan İstanbul'da bir konservatuvar açması istenir. Antoine'nin öncülüğünde 27 Ekim 1914'te Darülbedayi-i Osman'i kurulur. Bünyesinde tiyatro ve müzik bölümlerini barındıran Darülbedayi birçok yazar ve oyuncu yetiştirir. Tiyatro kısmını Reşat Rıdvan yönetirken verilen dersler şunlardır: Kıraat, telâffuz, tecvit-inşat, takrir, aruz, tarih, edebiyat ve edebiyat tarihi, Haile, Dram, Mudhike, Raks, adab-ı muâşeret, eskrim, işmîzaz.¹⁴ Bu dönemde yazılan başlıca dramatik türler ve bazı yazarları şunlardır:

1. Komediyalar: İbnürrefik Ahmet Nuri (Sekizinci)'in Sivrisinekler, Tecdid-i Nikâh, Aşk-ı Afîk, Kadın Tertibi, Gücü Gücü Yetene, Cereme... Hüseyin Suat'ın Dava-yi Aşk, Çifteli Mikroplar, Hülle ya da Kabakçı Ferhat Ağa. Cenap Şehabettin'in Küçük Beyler, Derse Devam Edelim. Yusuf Ziya (Ortaç)'in Şüphe gibi.
2. Manzum Oyunlar: Halit Fahri (Ozansoy)'nin Baykuş'u, İlk Şair'i. Yusuf Ziya (Ortaç)'nin Binnaz'ı Name veya Eski Mektup'u, Latife'si. Faik Ali (Ozansoy)'nin Payitaht'ın Kapısında, Nedim ve Lale Devri. Abdülhak Hamit'in Yadigâr-ı Harp...
3. Siyasal ve Belgesel Oyunlar: Reşat Nuri (Güntekin)'nin Gönül'ü. Ahmet Bahri'nin Gasb ve Nedamet yine İhanet. Moralizade Vassaf Kadri'nin Sultan Murad'ı, Ömer Hilmi'nin Hak ve Kuvvet'i...
4. Tarihi Dramlar: Şehabettin Süleyman ile Tahsin Nahit'in Kösem Sultan'ı, Refik Halit (Karay) ile Müfit Ratip'in Kaniye Müdafaası ve Tiryaki Hasan Paşa'sı, Memduh Mazlum'un Perihan Sultanı gibi.
5. Savaş Oyunları: Tahsin'in Girid, Mehmet Raif'in Osmanlı-İtalya Trablusgarb Muharebesi yahut Osmanlı Muzafferiyeti, Abdurrahman Ali'nin Devlet-i Aliyye- İtalya Muharebesi yahut General Canova'nın Nedameti, A. Rıza'nın İzmir İşgali gibi.
6. Toplumsal ve Evcil Dramlar: Nigar Hanım'ın Gir'ive'si, Halit Ziya (Uşaklıgil)'nin Kabus'u, Mehmet Rauf'un Pençe, Cidal ve Sansar'ı Reşat Nuri (Güntekin)'in Hançer, Eski Rüya ve Taş Parçası...
7. Duygusal Dramlar: Mehmet Rauf'un Ceriha'sı, Cenap Şehabettin'in Yalan'ı, Ahmet Reşat'ın Herkesin Tanıdığı İki Hanım'ı, Yusuf Niyazi'nin İnhidam'ı
8. Müzikli Oyunlar: Çocuk Bahçesi, Talebe Defteri, Yeni Nesil gibi".¹⁵

¹⁴ Metin And. a.g.e., s. 225.

¹⁵ Metin And. a.g.e., ss. 236-242.

Meşrutiyet Dönemi Türk tiyatrosunun üç önemli özelliği mevcuttur. Bunlardan ilki Tanzimat'la Cumhuriyet arasında bir bağ olması, tiyatronun problemleri, kadın oyuncu eksikliğinin önemli ölçüde farkındalığı, tiyatro seyircisinin ve tiyatro dilinin öneminin anlaşılması iken ikincisi siyasal ve toplumsal kesimlerde bolluktur. Gazete ve dergilerin artması, yazarların çoğalması, insanların fikirlerini korkmadan ve sakınmadan söyleyebilmesi; üçüncü önemli özellik de topyekün herkesin biçim kaygısından çok toplumsal meselelere kafa yorup farkındalık yaratmış olmasıdır.¹⁶

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte yaşanan birçok değişim ve gelişmeden tiyatro da nasibini alır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı inkılâplar sayesinde daha aydınlık bir ülkeye kavuşmanın yanı sıra tiyatrodaki da hem millî hem de Batı etkisi görülür. Devletin tiyatroya dokunmasıyla tiyatro kurumsallaşmış, halkevleri, denetleme kurumları, devlet sanatçısı gibi olgular yaratılmıştır.

27 Mayıs devrimi ve 1969 Anayasası çeşitli grupların gün yüzüne çıkmasını sağlamakla beraber devrimci-tutucu, gerici ilerici gibi ikiliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Türk tiyatrosu bu tarihten sonra kendine has bir yol izlemeye başlar.¹⁷

Cumhuriyet'ten beri tiyatro faaliyetleri bazı tutucu kesimler tarafından engellenmeye, ortadan kaldırılmaya çalışılsa da Anadolu Selçuklularından bu yana yürütülen bu sanat, hız kesmeden kendi benliğini bularak devam etmektedir. Şu an hemen hemen Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün şehirlerinde devlet tiyatroları faal durumda, birçok üniversitenin tiyatro bölümünden yetenekli gençler yetişmekte, çağın gerisinde kalmadan ama aynı zamanda milli duygularla değerli yazarların kaleminden nice oyunlar yazılmaktadır.

¹⁶ Metin And. a.g.e., s. 248.

¹⁷ Metin And. a.g.e., s. 249.

İKİNCİ BÖLÜM

HAYATI, MİZACI VE SANATI

2.1. HAYATI

2.1.1. Doğumu, Ailesi ve Çocukluğu

Halit Fahri Ozansoy, 1891 yılında İstanbul'da Kırkçeşme, Sekbanbaşı İbrahim Ağa Çıkılmaz Terazi Sokağı'nda dünyaya gelir. Profesör Mehmet Fahri Paşa ile Zehra Hanım'ın oğludur.¹⁸ “*Devlet-i Aliye-i Osmaniye*” zamanında aldığı nüfus cüzdanındaki kayıtlı doğum tarihi R. 1307-H. 1309'dur.¹⁹

Yazarın anılarından anlaşılacağı üzere doğduğu evin büyük bir konak olduğu, geniş bir bahçeye sahip olduğu, her katta salonların, alt katında ise selamlık odasının bulunduğu belirtilir.²⁰ Buradan da yazarın çocukluğunda geçim sıkıntısı çekmediği, babasının hekim olmasından kaynaklı varlık içerisinde yaşadığı görülür. Hele ki çocuk yaşta annesini kaybeden Halit Fahri'ye babası Mehmet Fahri Paşa, annesinin yokluğunu hissettirmemek için elinden geleni yapar, iyi okullarda okumasını sağlar, yüksek hayat standartlarında yaşatır.²¹

Çocukluğunun geçtiği semti, anılarında şu şekilde tarif eder:

“... uzun bir sokaktı. Karşılıklı kafesli evlerin sonunda saga sola iki yol daha açılır ve oradaki evlerin bitiminde de ya bir duvar, ya iki yanı bağlayan bi rev sokağı kapardı. Bu bakımdan ismine tam uygundu” demiştir. Bunların dışında yaşadığı mahallede bir mescit, hamam ve mezarlık olduğunu anımsar”.²²

¹⁸ Halit Fahri Ozansoy. Halit Fahri Ozansoy'un Biyografisi. *Hisar*, 1971, 88(11): 10-11. Halit Fahri Ozansoy, kendi kaleminden biyografisini 1966 yılında *Hisar* dergisine yollamış. Fakat dergi, bu yazıyı yazarın ölümünden sonra 1971 yılında yayımlar.

¹⁹ Abdullah Acehan. (1998). Halit Fahri Ozansoy Hayatı-Eserleri-Sanatı. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, s. 1.

²⁰ Halit Fahri Ozansoy. (1968). *Eski İstanbul Ramazanları*. B. y. , İnkılap Aka Kitabevi, İstanbul, s. 3, (Akt. Abdullah Acehan, a. g. e. s. 2).

²¹ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 3.

²² Halit Fahri Ozansoy. (1968). *Eski İstanbul Ramazanları*. B. y. , İnkılap Aka Kitabevi, İstanbul, s. 3, (Akt. Abdullah Acehan, a. g. e. s. 2).

Yazarın babası Dr. Mehmet Fahri Paşa'dır. Mehmet Fahri Paşa, Amasya Muhasebe Müdürü Hacı Süleyman Bey'in oğludur.²³ Tıp Fakültesini bitirip Almanya'ya uzmanlığını yapması için gönderilir. İstanbul'da üç yıl kadar kaldıktan sonra oradan döner ve tıbbın birçok alanında otuz yıl görev alır. Mesleği haricinde edebiyata düşkündür. Bu düşkünlüğünü, yazdığı şiirlerden *-Yadigâr-ı Hâkim (1901), İşkodra Tarih-i Harbi (1903) ve Bergüzar-ı Ramazan (1923)-* ve tıp fakültesinin son sınıfında iken Fransızca'dan çevirdiği piyeslerden anlamaktayız. Tercüme ettiği bu piyesleri "Mirakyan Tiyatrosu"nda oynatır. II.Meşrutiyet'in ilanı ile Tıp Fakültesinin askeri kısmının kaldırılması üzerine Fahri Paşa profesörlükten istifa ederek Balkan Savaşı'na katılır, yaralı askerlerin hekimliğini yapar bunun üzerine Paşa ünvanını alır.²⁴ Üniversitenin son sınıfındayken Zehra Hanım'la evlenir.

Annesi Zehra Hanım, Kayserili Şalcı Güzeli Şerif Efendi'nin kızıdır. Saraya şal sattığı için şalcı denir ve sülalerinden pek çok yeniçeri ağası vardır.²⁵ Yazar daha sekiz yaşındayken annesi veremden vefat eder.²⁶ İstanbul, Eyüp mezarlığına defnedilen Zehra Hanımı, yazar sadece Bakırköy'de yapılan sünnet düğününden anımsar. Çocuk yaşta annesini kaybeden yazar şiirlerinde çoğunlukla anne sevgisini konu alır. "Fakat annem... annem... onun hayali hiç sönmeyen bir hasret. Bir acı hasret bu."²⁷

Yazar kendi el yazısıyla *Hisar* dergisine yolladığı biyografisinde annesini ve babasını şöyle anlatır:

"Halit Fahri baba tarafından Rumeli, ana tarafından Anadoluludur. Fahri Paşanın babası, son vazifesi Amasya Muhasebe Müdürü olan Süleyman beydir. Rusçuk'ta doğan Süleyman bey genç yaşında İstanbul'a geldikten sonra, ilkinin vefatı üzerine, ikinci haremî İhsan hanımla evlenmiş, Mehmet Fahri bu izdivaçtan dünyaya gelmiştir. İhsan hanımın yedi erkek yeğeni, dayısının çocuklarıdır ve yüksek memuriyetlerle İstanbul'da çalışmışlardır. Halit Fahri bu büyük babasını tanımaz. Süleyman beyin ilk eşinden askeri doktor olan erkek kardeşini tanır. Halası Şükrüye hanımı da iyi tanır. Çok sonradan ölmüştür. Halit Fahri'nin anası Zehra hanımın dedesi Kayseri'nin Develi nahiyesinden Deli Bayraktar ailesindedir.

²³ Metin Kayahan Özgül. (1986). *Halit Fahri Ozansoy*. 1.Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 9.

²⁴ Halit Fahri Ozansoy. Halit Fahri Ozansoy'un Biyografisi. *Hisar*, 1971, 88(11): 10-11. Halit Fahri Ozansoy, kendi kaleminden biyografisini 1966 yılında *Hisar* dergisine yollamış. Fakat dergi, bu yazıyı yazarın ölümünden sonra 1971 yılında yayımlar.

²⁵ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 28.

²⁶ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 9.

²⁷ Halit Fahri Ozansoy. (1968). *Eski İstanbul Ramazanları*. B. y. , İnkılap Aka Kitabevi, İstanbul, s. 33, (Akt. Abdullah Acehan, a. g. e. s. 28).

Halit Fahri'nin ana tarafından büyük babası Şerif efendi de Şalcı güzeli diye tanınan bir Kayserilidir. Saraya şal satarmış. Halit Fahri çocukluğunda bunu hatırlıyor.”²⁸

Yazar isminin nasıl verildiğini hatıralarında şu şekilde anlatmıştır:

“Babam Beni Hazret-i Halid’i ziyaret etmek üzere Eyüpsultan’a götürürdü. Doğduğum zaman beni o büyük zatın manviyetine bağlamışlar, ismimi de Halit koymuşlar”.²⁹

Fahri adını ise kendi tercihiyle koyar. Bütün resmi belgelerde ismi Mehmet Fahri olarak geçer.³⁰ Yazar, Ozansoy soyadını, Cumhuriyet’in ilanından sonra kendisi tercih eder. Rusçuklu ünlü bir alimin, Müderris Ağa diye bilinen bir kişinin müderris kelimesinden Halit Fahri, Ozansoy soyadını alır. Ozan kelimesi eski Türklerde kam gibi tabiblik, sihir kuvveti ve şairlik niteliklerini üstlendiği için Ozansoy soyadını alır.³¹

Evinden dışarı çıkmaktan pek hoşlanmayan Halit Fahri’nin çok fazla arkadaşı da yoktur. Sadece akrabası olan Hakkı Tahsin ve evlerine gelen misafir çocuklarıyla vakit geçirir.³² Annesini kaybettikten sonra kendisini; dadısı, babasının ikinci eşi ve anneannesi yetiştirir. Anneannesinin yetiştirme tarzı, yazarı ilerleyen zamanlarda edebi kimliğinde önemli bir yer tutacaktır. Çocukluğunun büyük bir kısmını Fatih semtinde geçirir, çok az dışarı çıktığı için semtin ara sokaklarında arkadaşlarıyla oynadıkları oyunlar ve anılar onun için çok kıymetlidir.³³

2.1.2. Eğitim Hayatı

Yazar, ilkokula Vefa Mahalle Mektebi’nde başlar.³⁴ Hatıralarında okula başladığı ilk günü, hocaefendinin rahlesinin önünde diz çöküp elif, be, pe diye ilk üç harfi okuduğundan, cami odasına boynundaki sırmalı cüz kesesiyle gittiğinden bahseder. Akranlarıyla aynı anda hep bir ağızdan Yunus Emre’nin ilahilerini söylediklerini

²⁸ ²⁸ Halit Fahri Ozansoy. Halit Fahri Ozansoy’un Biyografisi. *Hisar*, 1971, 88(11): 10-11. Halit Fahri Ozansoy, kendi kaleminden biyografisini 1966 yılında *Hisar* dergisine yollamış. Fakat dergi, bu yazıyı yazarın ölümünden sonra 1971 yılında yayımlar.

²⁹ Halit Fahri Ozansoy. (1968). *Eski İstanbul Ramazanları*. B. y. , İnkılap Aka Kitabevi, İstanbul, s. 42, (Akt. Abdullah Acehan, a. g. e. s. 3).

³⁰ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 3.

³¹ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 10.

³² Halit Fahri Ozansoy. (1968). *Eski İstanbul Ramazanları*. B. y. , İnkılap Aka Kitabevi, İstanbul, s. 5, (Akt. Abdullah Acehan, a. g. e. s. 4).

³³ Halit Fahri Ozansoy. (1968). *Eski İstanbul Ramazanları*. B. y. , İnkılap Aka Kitabevi, İstanbul, s. 107, (Akt. Abdullah Acehan, a. g. e. s. 4).

³⁴ Hüseyin Tuncer. (1994). *Beş Hececiler*, İzmir, s. 37.

belirtir.³⁵ Daha sonra Kovacılar'daki Şemsü'l-Mekatib, Rehber-i Tahsil ve Sultanahmet'teki hususi Tefeyyüz Mektebi'nde ilk öğrenimini tamamlayarak orta öğrenimini Bakırköy Rüşdiyyesi'nde bitirir. 1904' te Galatasaray Mekteb-i Sultani'sine yatılı olarak girer; ama sağlık sorunları sebebiyle bir yıl kadar dersleri takip edemez ve tedavi görmek amacıyla Filibe'deki amcası Ali Hilmi Bey'in yanına gider.³⁶ Bu süreci ise şöyle anlatır:

“Filibe'ye araba ile on iki saat mesafedeki Hisar Kaplıcası'nda iki ay tedavi görmem beni iyileştirdi, bilhassa fazla zaaftan boynumda yara halinde açılan bezlerin iltihabını da tamamıyla geçirdi”.³⁷

Tedavi görürken derslerinden geri kalmaması amacıyla orda da Türk Rüştüyesine yazdırılır.

“Hem çok güzel şiir okuyor dediler. Eyvah beni şairlik hevesim kabardı. Ne olur Türkçe derslerinde beni o sınıfa yollasalar. Zaten Türkçem de ordakilerden kuvvetli. Buna eminim. Böyle şey olur mu? Olurmuş meğer. Akaşam amcama da bunu söylemişim. Zühtü Bey amcamın dostu. Artık bilmem mektep müdürüne hangisi rica etmiş? Ertesi gün sarıklı müdür bana Türkçe derslerind eo sınıfa gideceğimi bildirdi. Öyle sevinmişim ki. Amcam, İstanbul'a dönüp Galatasaray'da yeniden derslere başlayıncaya kadar Fransızcadan öğrendiğim ilk bilgileri ve kelimeleri unutmayayım diye beni, ismi aklımda kaldığına göre Hayati Bey, fakat kendisi katolik olan bir dostumun evine haftada bir iki kere yollardı. Hizmetçisi mi karısı mı bir kadın kapıyı açar ve beni Suriyeli Hayati Bey'in yazı odasına alırdı. Profesörümde de hemen gelir ve derse başlardık. Fransızca ilk gramer bilgilerimi ondan almıştım... Rüştüyedeki Zühtü Bey'in derslerine gelince, benim için bir şenlikti... Bize Cenap Şahabettin'in Elhan-ı Şita'sını ezberletmişti”.³⁸

On beş ay tedavi gördükten sonra 1907'de Galatasaray'a geri döner.³⁹ Mekteb-i Sultan-i Ali'nin dördüncü sınıfında tasdikname alıp 1914 yılında Darülfünun Fransız Dili ve Edebiyatı Şubesi'ne başlar.⁴⁰ Fakat burada da devam etmez. Darülbedayi-i Osmani'nin açtığı sınava katılmak ister. Bu sınava Ozansoy dışında Ertuğrul Muhsin, Hakkı Tahsin, Peyami Safa, Behzat Butak ve Ali Naci katılır. Bu sınavdan sonra iki imtihan daha düzenlenir ve ikisini de başarılı bir şekilde geçer. Bu sınavı kazananlar

³⁵ Ben 102 numaralı Halit, *Tercüman*, 23.05.1968, s. 4, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. , s.13).

³⁶ Metin Kayahan Özgül, a.g.e. s. 9.

³⁷ Halit Fahri Ozansoy. (1970). *Edebiyatçılar Çevremde*. B. y. Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, s. 366.

³⁸ Halit Fahri Ozansoy, a.g.e. , s. 367.

³⁹ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 37.

⁴⁰ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 9.

arasında Ozansoy'dan başka Ertuğrul Muhsin ve Hakkı Tahsin'de vardır.⁴¹ Jürinin önünde Abdülhak Hamid'in *Nesteren*'inden ve Şehabeddin Süleyman'ın *Kırık Mahfaza*'sından iki sahneyi canlandırır. Jüri tarafından beğenilen Halit Fahri sınavı kazanır, on bir sıra numarası ile tiyatro okuluna kaydolar.⁴² Öğrenci olarak girdiği Darülbedayi'de, bir süre sonra Fransızcası ve zekası sayesinde kendini sevdirek öncelikle temaşa tarihi muallim muavini, sonra da estetik ve mitoloji dersleri profesörü Hamdullah Subhi (Tanrıöver)'nin muavini olduğu öğretmenliğe yükselir.⁴³ Bir süre Salih Fuat Bey'in Temaşa Tarihi ve Yunan Mitolojisi derslerine de girer üç ay kadar devam ettikten sonra bu görevi bırakır. Ozansoy aynı zaman Türkçe dersleri de vermektedir. Reşat Nuri Ozansoy'un Türkçe derslerine girmesinden yaşadığı sevinci şu sözlerle ifade eder:

“Türkçe dersleri Baykuş müellifi Halit Fahri Bey tarafından verilmektedir. Halit Fahri Bey, edebiyattan anladığı kadar tiyatro sanatına da vakıf olduğu için talebesinin çok istifade edeceği şüphesizdir”.⁴⁴

Ozansoy'un Darülbedayi macerasından memnun kalmayan ev halkı bilhassa babası onun üzerinde psikolojik baskıya sebep olur. Yazar baskıdan kaynaklı Darülbedayi hevesinden vazgeçtiğinden bahseder.⁴⁵ Hatta bir gün yolda yürürken bir komşusunun “Paşa'nın oğlu da oyuncu olmuş, yazıklar olsun!” deyip yüzüne tükürdüğü için burayı bırakır.⁴⁶

2.1.3. Meslek Hayatı

Ozansoy, öğretmenliğe ilk olarak Bakırköy Numune Mektebi'nde başlar daha sonra aynı okulda vekil Türkçe öğretmenliği yapar. 16 Ocak 1915' te başladığı vekil öğretmenliğe 13 Nisan 1917 tarihine kadar devam ettirir ve aynı yıl asil öğretmen olmak için adım atar.⁴⁷ Edebiyatçıların bulunduğu bir toplantıda Maarif Nazırı Şükrü Bey'in Ozansoy'a iyi bir şair olduğu için Darülfünun'da sınavları geçmek şartıyla edebiyat

⁴¹ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 15.

⁴² Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 12.

⁴³ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 13.

⁴⁴ Reşat Nuri Güntekin. Darülbedayi'de Bir Gün. *Zaman*, 22.02.1919, s. y., (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. s. 17.)

⁴⁵ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 17.

⁴⁶ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 13.

⁴⁷ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 17.

öğretmenliği yapmasını teklif eder. Ozansoy bu teklife sıcak bakar ve sınavları geçerek göreve başlamayı bekler. Fakat ataması edebiyat kürsülerinin doluluğundan dolayı yapılamadığı için kendi rızasıyla Anadolu'ya gider.⁴⁸ 13 Nisan 1917 tarihinde Muğla Sultanisi'nde edebiyat ve felsefe öğretmeni olarak işe başlar.⁴⁹ Öğretmenliğinin ilk günlerini anılarında şöyle anlatır:

“Lise müdürümüz tam baba, iyi kalpli, merd bir adamdı. Daha biz Muğla'ya varmadan evi de, hizmetçiyi de o tutmuştu... savaş hali yüzünden İzmir'de tren Aydın'da araba beklemek yüzünden tam on beş günde gidebilmişim... can sıkıntısı. Gidecek, biraz vakit geçirecek bir yer yok. Geceler de uzun. Ne kadar geç vakit yatsak yine uykumuz tutmazdı... rüyalarımızda İstanbul'u görerek ya ben uyanır Hakkı'ya seslenirdim, ya o uyanır beni uyandırırdı”.⁵⁰

1917'de Konya Lisesi'nde göreve başlar. 1918 yılında İstanbul Vefa Sultanisi'ne öğretmen olarak atanır. Vefa Lisesi'ndeki öğretmenlik hatıralarını şu şekilde dile getirir:

“... Nedim henüz çıkıyordu. Bir taraftan da Darülbeydi'de Kendini Bil isimdeki adapte bir piyesimin provalarında bulunuyor, akşamları bazı Ermeni aktrislerle Türkçe okuma ve telaffuz dersleri veriyor, yalnız mecmuanın gittikçe güçleşen, karışan işleri arasında Vefa lisesindeki derslerime de muntazaman devam ediyordum” (Ozansoy, 1939'dan akt. Acehan, 1998: 19). 1956 yılında çok sevdiği mesleğinden yaş sınırından mecburi bir şekilde emekli olur.⁵¹ Emekli olduktan sonra 1932'de ek iş olarak başladığı İtalyan Ticaret Lisesi'ndeki edebiyat öğretmenliğini devam ettirir. Son günlerine kadar yazı faaliyetlerini asla bırakmaz.⁵² Aslında Darülbeydi dışında hayatı boyunca yaptığı tek meslek öğretmenliktir. Bazı cemiyetlerin kurucu ve yöneticiliğini yapmış olsada aksatmadan yaptığı tek görev öğretmenliktir.⁵³

Kırk sene dört ay öğretmen olarak çalışır. Bu zaman içinde Kadıköyü, Galatasaray Erkek, İnönü Kız Lise'lerinde edebiyat öğretmenliği yapar.⁵⁴

⁴⁸ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 18.

⁴⁹ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 37.

⁵⁰ Halit Fahri Ozansoy. (1970). *Edebiyatçılar Çevremde*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, s. 234, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. s. 18).

⁵¹ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 37.

⁵² Murat Yalçın. (2010). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul, s. 791.

⁵³ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 17.

⁵⁴ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s.37.

2.1.4. Ölümü

Halit Fahri Ozansoy'un 23 Şubat 1971'de vefatı üzerine, sanatçı bir arkadaşının *Hisar* dergisine Halit Fahri'nin için yazdığı yazı şöyledir:

“İşte o da gitti, onu da açgözlü toprağa verdik:Aziz meslekdaşım, değerli şair, değerli öğretmen, değerli insan Halit Fahri!

Bugün artık aramızda değil o... Birer birer, sessiz sedasız gidiveriyorlar... Ve her giden dostun arkasından, Tevfik Fikret'in o acı beyti dudaklarımdan dökülüyor, kalemimin ucuna takılıyor:

“Sen de gittin, senin de arkandan

Ağladım, ağladım... Harap oldum!”⁵⁵

Ozansoy iki evlilik yapmıştır. İlki, oğlu Gavsı Ozansoy'un annesi Neyyir Baha'dır. Fakat bu evlilik, uzun sürmemiş ayrılmışlardır. Ardından ikinci eşi olan Aliye Hanım'la evlenmiştir. Aliye Hanım'ın vefatından dokuz yıl sonra 23 Şubat 1971'de kısa süren bir rahatsızlık sonunda kalp krizinden vefat eder. Aliye Hanım'ın yanına gömülür.⁵⁶ Ölümünden bir süre önce hazırladığı vasiyetinde Türkçe kitaplarının Beyazıt Kütüphanesi'ne, Fransızca kitaplarının ise Galatasaray Lisesi Kütüphanesi'ne bırakılmasını ister⁵⁷ ve dileği gerçekleştirilir. Ölümünün ardından Mehmet Çınarlı Halit Fahri'ye olan sevgisini şu sözlerle dile getirir:

“Geçen ay kaybettiğimiz Halit Fahri Ozansoy, “Hecenin Beş Şairi”nin en güçlüsü değilse bile, sanata en çok bağlanan, sanatla en çok uğraşanı idi. Yakından tanımak ve dostluğunu kazanmak mutluluğuna erdiğim rahmetli Üstad, seksen yıl süren ömrünün son günlerine kadar, bir amatör heyecanı ile okumakta ve yazmakta devam etmiştir. Batı'daki en son tiyatro hareketlerini yabancı kitap ve dergilerden dikkatle izler, *Hisar* sayfalarına aksettirdi. Tercüman gazetesine haftada bir yazdığı sohbet yazılarında, en eski hatıraların yanında, en yeni eserlerin de eleştirmenlerini bulurduk”⁵⁸

Yaşar Nabi, Ozansoy için *Varlık* dergisinde bir köşe ayırmış vefatı üzerine bir yazı kaleme almıştır. Yaşar Nabi, onun beyefendiliğinden, kibarlığından ve hoşgörüsünden bahsetmiştir. Sanat hayatında başarılarının ve başarısızlıklarının olduğunu fakat hiçbir zaman herhangi bir gruba dâhil olmadığını, kendi başına ve dürüst bir insan olduğunu yazmıştır.⁵⁹ Ozansoy, edebiyatımızda her ne kadar şairliği ile bilinse

⁵⁵ Halide Nusret Zorlutuna. (1971). Değerli Şair Halit Fahri Ozansoy. *Hisar*, 88(11): 7-8.

⁵⁶ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 12.

⁵⁷ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 37.

⁵⁸ Mehmet Çınarlı. (1979). *Sanatçı Dostlarım*, İstanbul, s. 285.

⁵⁹ Yaşar Nabi. (1971). Halit Fahri Ozansoy İçin. *Varlık Dergisi*, 763(c. y.): 8.

de birçok alanda yazmış fakat istediği çizgiye ulaşamamıştır. Yazarın daha çok hatıraları ilgi çeker ve edebiyat tarihine ışık tutar.⁶⁰ Yazarın kabri Zincirlikuyu Mezarlığı'ndadır.

2.2.MİZACI

Behçet Necatigil, Halit Fahri için şunları kaleme almıştır:

“Halit Fahri, kendi arkadaşlarınca pek önemsenmedi. Hepsinden daha verimli daha çalışkan olduğundan mıdır nedir, kenarda köşede bırakılmak istendi. Hayır onların dergilerinde, onlarla birlikte görüldü çoğu zaman ama fazla iyi niyetli oluşu içlerinden bazılarının dekbazlıklarını görmesine engel oldu. Ya da gördü anladı da rintliği, çelebiliği bu kusurları açıkça yüze vurmaktan onu alıkoydu... Halit Fahri'nin edebiyata bağlılığı ötekilerin bağlılığından şüphesiz daha ileridedir. Arkadaşı Yusuf Ziya ne Portreler ne de Bizim Yokuş kitaplarında onun adını anmazken, Halit Fahri, bağışlayan, hoşgören inceliğiyle Yusuf Ziya'dan ne hınç ne küçümseme, sevgilerle dolu uzun uzun söz eder”.⁶¹

Ozansoy'un sanat camiasında sevilmemesini edebiyat ve şahıs üzerinde değişebilen fikirleri de sebep olmuş olabilir. Yaşar Nabi Nayır, Ozansoy'un Darülbedayi'de oyunları sahnelendiğinde kendileri hakkında güzel yazılar kaleme alırken oyunları sahnelenmediğinde düşmanca tavır almasından bahseder. Hatta bir keresinde Yaşar Nabi Nayır, Ozansoy'un bu tavrına cevaben bir yazı yazdığına Ozansoy'un kendisini mahkemeye verdiğini ve bir yıl sonra mahkemenin Nayır'ın lehinden kannat getirip beraat etmesini anlatır. Aynı zamanda kırılğan bir yapıya sahip olan Ozansoy, İstanbul Şehir Tiyatrosuna da küsmüştür. Öyle ki kendilerine bağışladığı kitapları alır ve Belediye Kitaplığı'na hediye eder. Kendisini halktan biri olarak gören Ozansoy oyununu sahneleyen artistlerle oyun sonrası bir gazinoya gidip onlarla hem içip hem de sanat, tiyatro hakkında konuşmayı sevdiğini anlatır.⁶²

Ozansoy, ölümüne kadar tek bir çizgide gitmez. Önceleri divan şiirinden etkilenen ve aruzla yazan şair, sonraları hece veznine geçip klasik edebiyatı reddeder. 1940 yıllarında oğlu Gavsî Ozansoy'un öncülüğünü yaptığı “Tasfiye Lazım” hareketini önceleri desteklerken sonradan eskinin yanında saf tutar.

⁶⁰ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 42.

⁶¹ Behçet Necatigil. 5. Ölüm Yıldönümünde Halit Fahri. *Milliyet Sanat*, 20.02.1976, s. 10-11, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. s. 9).

⁶² Abdullah Acehan, a.g.e., s. 11.

2.3. SANAT HAYATI

2.3.1. Edebiyata Yönelişi

Ozansoy'un edebiyata yönelişi ilk olarak babası vasıtasıyla gerçekleşir. Babası Fahri Paşa birçok matbu eserin sahibidir. Bunların yanında anneannesinden dinlediği masallarla büyüyen yazar, çok sonra şairliğe nasıl başladığını araştırır ve şöyle der:

“Ben birçoğumuz gibi, şiir seyranına pek küçükken başladım. Daha, merhum Celal Sahir gibi, boynumda sırmalı cüz kesesi payton arabaya kurulup, arkamdan gelen çocukların ilahileriyle Vefa'daki mahalle mektebine başladığım günden... Hayır belki de o günden evvel... Zira, daha evvel, Kırkçeşme' deki evimizin çıkmaz mahallesinde, her akşam garipliğinde, ihtiyar bir dilencinin ilahisini dinlerdim (...). Mistik lirizme anlaşılan o zamandan ruhumun kapılarını açmışım. Yalnız o kadar mı? Anneannem de bana, uzun ve karlı, fırtınalı kış gecelerinde, köşe minderinde, acaip ritimlerle dolu masallar anlatırdı”.⁶³

Yazarın genetiğine nakış gibi işlenmiş olan edebiyat sevgisi sayesinde yazar; özgün şiirler, tiyatro eseleri ve romanlar yazar. Ozansoy'un babası *Mağdur-ı Kalb, Yat Borusu* gibi oyunları dilimize çevirir, bu sayede yazarın tiyatroya karşı bir ilgisi oluşur ve böylece kısa metinler yazmaya başlar. Hatta Karagöz oynatır.⁶⁴ Fakat bir yangının çıkması sebep gösterilerek Karagöz oynatmak yasaklanır ve yazar sadece kısa metinler yazarak sahne aşkını sürdürür.

2.3.2. İlk Denemeleri

Ozansoy, ilk olarak Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde okurken okul müdürü Tevfik Fikret'ten oldukça etkilenir ve Fikret'in okul içinde çıkardığı “*Tiraje*” adlı dergide 3 Mart 1910'da iki nesri yayınlanır.⁶⁵ Daha sonra Galatasaray'daki edebiyat öğretmeni sayesinde Fransız klasiklerini, romantiklerini, sembolistlerini okur. “*Suların Beldesi*” isimli şiir kitabını elinden düşürmez. Böylelikle Edebiyat-ı Cedide şairlerinin meşhur şiirlerini yakından tanıma fırsatı bulur ve kendini yetiştirip ilk şiiri olan Mazideki Aşk İçin Sana'yı 1912 yılında *Rübab* dergisinde yayınlar Şiirlerini aruz vezniyle yazar. Sonraları 1912-13 yıllarında *Şehbal, Safahat, Kehkeşan* dergilerine de şiirlerini gönderir ve bu şiirleri *Rüya* adıyla kitaplaştırır.⁶⁶

⁶³ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 11.

⁶⁴ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 38.

⁶⁵ Murat Yalçın, a.g.e., s. 791.

⁶⁶ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 38.

“Yatılı mektebimden her cumartesi öğleden sonra çıkışında, şimdi Yapı Kredi Bankası’nın köşesindeki tütüncü ve gazeteci dükânının satıcısına tembih edip saklattığım mecmuaları toptan alırdım ve ilk işim yazıları okumak için sayfaların üstüne eğilmek olurdu. Bu mecmualar, Servet-i Fünun, Şehbal, Aşiyân Resimli Kitap, Muhit, Türk Yurdu idi”.⁶⁷

Yazarın edebiyat hayatını etkileyen önemli isimler vardır. Bunlardan biri Şahabettin Süleyman’dır. Şahabettin Süleyman genç nesildeki yazarları, şairleri herkese tanıttığından ona karşı ayrı bir sevgi duyar. Saygı duyduğu bir diğer kişi Yahya Kemal’dır. Özellikle yazarın yabancı edebiyatı tanımada kendisine yardımcı olduğunu düşünür. Yazarı hece veznine yönlendiren, sade dille yazmaya teşvik eden hayatındaki önemli bir isim olan kişi ise Ziya Gökalp’tir.⁶⁸

Tiyatroya olan ilgisi ilk olarak babasından etkilenmesiyle başlar. Daha sonraları Darülbeydiye’ye girip aruzla *Baykuş* adlı eserini (1915) yazar ve eser Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu’nda 1916 senesinde sahnelenir. Bu eser sayesinde edebiyat dünyasına giriş yapar ve bu eser ona şöhreti getirir.⁶⁹

2.3.3. Bağlı Olduğu Edebi Topluluklar

2.3.3.1. Nesl-i Âti - Yeni Nesil

1912-1917 yılları arasında *Rüya* ismiyle kitaplaştırdığı şiirleri ve manzum bir eser olan *Baykuş* adlı tiyatro eserinde Fecr-i Âti’nin esintilerini görmek mümkündür. Burada *Rübab* dergisindeki beraber yazdığı yazı arkadaşlarının etkisi olabilir. İçerisinde Halit Fahri’nin de olduğu, Şahabettin Süleyman’ın önderliğini yaptığı Yeni Nesil isimli edebi topluluk *Rübab* dergisinde yazmaya devam eder. Ancak dergideki bazı isimler buna Ozansoy da dahil Fecr-i Âti’yi hedeflerine koyarak aleyhlerinde yazılar yazmaya başlarlar.⁷⁰ Ozansoy da kısa bir süre sonra Köprülü-zade M. Fuad’ın bir şiirinin intihal olduğunu yazar.⁷¹ Bu yeni topluluk edebiyat camiasına kendilerini bir bildiriyle tanıtır. Fakat bu yayınladıkları bildiriden de anlaşılacağı üzere aleyhinde yazı yazdıkları, yazar ve şairlerine yazılarıyla saldırdıkları Fecr-i Ati topluluğunun bir kopyası olmaktan ileri

⁶⁷ Halit Fahri Ozansoy. (1970). *Edebiyatçılar Çevremde*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, s. 281, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. s. 63).

⁶⁸ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 63.

⁶⁹ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 39.

⁷⁰ Abdullah Acehan, a.g.e, s. 64.

⁷¹ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 21.

gidemedikleri anlaşılır.⁷² Dergi yazarlarına yaptıkları bu saldırılardan dolayı *Rübab* dergisinden ayrılmak zorunda kalırlar. Halit Fahri öncülüğünde bu Yeni Nesil’ciler bir süre *Kehkeşan* isimli dergide yazılarını yazar fakat bu dergide de ömürleri uzun olmaz.

2.3.3.2. Nayiler

Halit Fahri, *Rübab* ve *Kehkeşan* dergilerinden ayrıldıktan sonra Şahabettin Süleyman Efendi öncülüğünde Hakkı Tahsin, Hıfzı Tevfik ve Orhan Seyfi gibi şairlerle *Safahat-ı Şiir ve Fikir* dergisinde yazmaya başlar. Mevlana ve Yunus Emre öğretilerini örnek alırlar.⁷³ İlk sayılarında Nayiler: “Yeni Bir Gençlik Karşısında” isimli başlıkla bir yazı ile niyetlerini açıklarlar: “Nayiler demek, vasıta ile esas, yani lisan ile hassasiyeti mezcetmek (...) vezin ve ahenkten başka süs kabul etmemek, sadeliği timsal addeylemektir”.⁷⁴

Halit Fahri Ozansoy ise Nayiliği hatıralarında şöyle açıklar:

“Efendim o zamanlarda Fransız sembolistleri yeni görüşleri, duyguları ve anlatış şekilleri ile klâsizmi de romantizmi de batırmış çıkmıştı. E. . . , bu yeni sir cereyanına dayanılır mı? Biz de sembolist olmuştuk. Bu arada Paul Verlaine’in “de la musique avant toute chose/ her şeyden evvel musikî diye başlayan siiri vardır ya, iste o siirle Verlaine’in ortaya attığı teze sarılmıştık. Tez doğrudur, siir iç sestir, sair kendi içinde o sesi bulabilirse orijinaldir, bulamazsa demek ki siire yeni bir ses getirememistir; mesela bizim edebiyatımızda yüce Yunus Emre’nin sesi kendisininse taklitçilerinin sesi kendilerinin değildir. Onun için Yunus unutulmaz yaşar, ötekiler kenarda kalırlar yahut büsbütün unutulur giderler. İşte Sahab’ın bizde bulduğu iç musiki –ki o zaman buna “aheng-i derûni” ismini vermisti- böyle bir sestir ve ney sembolü ile bizi Mevlana Celalettin Rûmî’ye halef yapıyordu. O’nun “ney”i bizim neyimiz olmakta idi. Gelgelelim, bu Nayiler takma adı “Bizim Yokuş’ta” hemen “enayiler” olup çıkıvermisti. Yusuf Ziya Ortaç’ın Akbaba’daki hatıralarında yazdığına göre Cenap Sahabettin imis hicvin mûcidi! Olabilir, ben başkasından işitmedim bilmiyorum”.⁷⁵

⁷² Abdullah Acehan. a.g.e., s. 65.

⁷³ Abdullah Acehan. a.g.e., s. 67.

⁷⁴ Metin Kayahan Özgül, a.g.e., s. 23.

⁷⁵ Halit Fahri Ozansoy. (1970). *Edebiyatçılar Çevremde*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, s. 228, (Akt. M. Halil Sağlam. (2009). II. Meşrîtiyet Dönemi Türk Basınında “Rübab” Dergisinin Yeri ve Önemi. *Bahkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(12):434-440).

Fakat Şahabettin Süleyman Efendi'nin Nayiler adıyla tanıttığı bu gençleri Mevlana Celaleddin'in torunları diye takdim etmesi edebiyat çevrelerince çok fazla olumsuz eleştiri almasına sebep olur.⁷⁶ Bu da topluluğun sonunun gelmesini hızlandırır.

2.3.3.3. Beş Hececiler

Millî Edebiyat döneminin rüzgarına kapılan Ozansoy “*Aruza Veda*” ismiyle bir şiir yayınlamak bu döneme dahil olur. Ömer Seyfettin ile tanıştıktan sonra Beş Hececiler'e katılmaya karar verir. Seyfettin, Ozansoy'dan daha sade, hece vezniyle şiirler yazmasını talep eder. Şiirle ilgili fikirlerinin değişmesini sağlayan bir diğer kişi ise Ziya Gökalp'tir. Bir süre millî duygularla şiir yazan hececilerin yavaş yavaş bu dönemi bırakmasıyla Ozansoy aruza geri döner. Hececiler arasında Enis Behiç, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz ve Halit Fahri vardır. Sade dille yazan bu genç şairler; *Türk Yurdu*, *Milli Mecmua*, *Yeni Mecmua* ve *Hayat* dergilerinde yazarlar.⁷⁷ Ozansoy hece veznini bayağılık, basitlik olarak görmez hatta hece vezninin millî veznimizin olması yanı sıra estetik veznimiz olduğunu belirtir.⁷⁸ Ozansoy'un aruz vezniyle şiir yazmasını en fazla eleştiren Yusuf Ziya'dır. Hatta Ozansoy “Edebiyatçılar Çevremde” adlı hatıra kitabında bunu şu şekilde anlatmıştır.

“... Bana hiddeti, Türk Yurdu'nda, Yeni Mecmua'da hece şiirleri yazdıktan sonra neden aruza dönmüşüz ve ben buna kendi mecmuamda vasıta oluyormuşum! Gelin de şaşmayın! Biz, yalnız, aruzun da yüzyıllar boyunca Türk şiirlerinde yeri olduğunu, onun için bu veznin de hecenin yanında yaşatılmasını söyleyerek, Yusuf Ziya gibi ille de ille hece diyenlere karşı nezaketle bir müdafaya girişmiştik. Nasıl ki bugün, tam elli yıl sonra aruz yine yaşıyor hecenin yanında. Hem efendim, fazla mal göz mü çıkarırdı?”⁷⁹

Vezni, tek vezin olarak görmekten kaçınan Beş Hececiler, topluluğun dağılmasına sebep olmuşlardır.

⁷⁶ Halit Fahri Ozansoy. (1939). *Bir Sipahinin Romanı*. B. y. , Sertel Matbaası, İstanbul, s.306, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. s. 68).

⁷⁷ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 71.

⁷⁸ Hüseyin Tuncer, a.g.e., s. 39.

⁷⁹ Halit Fahri Ozansoy. (1970). *Edebiyatçılar Çevremde*. Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, s. 320.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALİT FAHRİ OZANSOY'UN TİYATRO ESERLERİNDE YAPI VE TEMA

3.1. TİYATRO ESERLERİNİN TANITIMI

3.1.1. *Baykuş*

Üç perdelik manzum bir oyun olan *Baykuş*, 1915'te yazılmış olup ilk olarak 2 Mart 1917'de Tepebaşı Kışlık Tiyatro'sunda oynanır.⁸⁰ Oyun, son defa 1946 yılında İstanbul Şehir Tiyatrosunda sahnelenir.⁸¹

İhtiyar Köylü, Yolcu, Mehmet ve Ayşe arasında gelişen oyunda, vaka Anadolu'da yeri tam olarak belirtilmeyen bir köyde geçer. Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarına doğru sahnelenen oyunda sosyal ortam Anadolu'nun bir köyüdür. Savaşların ve göçlerin nüfusu azalttığı İmparatorluğun son zamanları, Anadolu köylüsünün sefalet ve yokluk içerisinde kıvrandığı zamanlardır. *Baykuş*, üç perdeden oluşur. Her bir perdede dörder sahne bulunur. Oyunda, kişilerin fakirlikle, hastalıkla ve ölümle mücadelesi anlatılır.

Ozansoy, Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda ülkenin düştüğü zor durumu anlatmak ve gelecek nesillere yaşanan bu felaketi gösterebilmek için eseri yalın bir üslupla yazmak ister. Ziya Gökalp'ın açtığı Türkçülük yolundan etkilenen yazar, bu minvalden hareketle bu eseri kaleme aldığını anlatır⁸².

⁸⁰ Halit Fahri Ozansoy. (1948). *Baykuş*. 5. Baskı, Hilmi Kitabevi, İstanbul, s. 4.

⁸¹ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 138.

⁸² Refik Ahmet Sevengil. (1968). *Türk Tiyatrosu Tarihi, Meşrutiyet Tiyatrosu*. Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Konservatuvarı Yayınları Serisi, Devlet Kitapları Müdürlüğü, 1. Baskı, .c I, İstanbul, s.221, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. s.129).

3.1.2. İlk Şair

Dört perdeden oluşan oyunun “İlk bölümü *Temaşa* mecmuasının 1 Şubat 1336 tarihli dokuzuncu sayısında, ikinci bölümü *Yarın* mecmuasının 1 Kanun-ı Evvel 1337 tarihli sekizinci sayısında yayınlanmış”tır.⁸³ Manzum olarak yazılan eser sahneye konmamıştır.⁸⁴

Oyun, 1918-1919 yılları arasında yayınlanır. Eser, Hint padişahının oğlu Füsun’un Ada Melikesi’yle yaşadığı aşkı, Aymelek’in başnedimesi olan Jale ve âşığı Semender’in tahtı ele geçirmek için yaptıkları entrikaları konu alır. Hint kültüründen de esinlenen Ozansoy, mistik güçlerle, büyücülerle ve sihirlerle oyununda Doğu kültürüne has gizemli öğelere geniş yer verir.

İlk perde beş meclisten, ikinci perde on iki meclisten, üçüncü perde beş meclisten ve son perde on üç meclisten oluşur. Ozansoy’un en çok perdeli oyunudur. Her ne kadar oyunda kalabalık bir kadro olsa da ön planda Aymelek, Füsun, Kançelik, Jale ve Semender vardır. Aşkın ve entrikanın anlatıldığı oyunda Ozansoy, diğer oyunlarında yaptığı gibi geleneği bozmamış başkışıye plâtonik aşk besleyen bir tipi, bu oyununda da kurgulamıştır.

3.1.3. Sönen Kandiller

Üç perdelik manzum bir dram olan oyun 174 sayfadan oluşur. 1925 yılında Darülbedayi’de sahnelenen oyun, 1926 yılında Ahmet İhsan Matbaası tarafından basılır. Eserin Ozansoy tarafından ne zaman yazıldığı bilgisine ulaşılamamıştır.⁸⁵

Nihat, Zehra, Cemal ve Mürüvvet arasında yaşanan olaylar 1921-1922 yılları arası, İstanbul Bostancı’da bir köşkte geçer. Ozansoy, birçok tiyatro eserinde olduğu gibi yine elit bir kesimin hikâyesini anlatır. Esere hâkim olan hava; durgunluk, mutsuzluk, çaresizlik ve bedbinliktir. Ozansoy’un, *İlk Şair* adlı oyunundan sonra yayınlanan bu eseri, edebiyat çevreleri tarafından beğeni ile karşılanmıştır. *Baykuş*’tan sonra yazdığı

⁸³ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 145.

⁸⁴ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 146.

⁸⁵ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 146.

piyesler içinde *Sönen Kandiller* hece vezniyle manzum tiyatromuzun en muvaffakiyetli eseri olarak kalmıştır”.⁸⁶

Bu manzum dramın birinci perdesinde on dört, ikinci perdesinde on iki, üçüncü perdesinde ise dokuz meclis bulunur. Ozansoy bu eserinde Nihat ve Zehra'nın kader karşısında çaresiz kalmasını, birbirlerini kardeş gibi görmeye mecbur bırakılmasını, maddi ve manevi uçurumların üzerlerindeki tesirlerini incelemiştir. Bu anlamıyla oyun psikolojik bir yapı arz eder.

3.1.4. Nedim

İnkılâp Kütüphanesi aracılığıyla Ahmet İhsan Matbaası tarafından 1932 yılında basılan *Nedim* üç perdelik manzum bir dramdır. 124 sayfadan oluşan oyun, ilk olarak 20 Mart 1929'da Tepebaşı'nda Darülbedayi'de sahnelenir.⁸⁷

Nedim, Mestinaz, Şehlevent ve Dilaşup arasında gelişen vakalar Lale Devri İstanbul'unda yaşanır. İlk kısmı prolog olan oyunun birinci perdesinde beş, ikinci perdesinde on iki ve üçüncü perdesinde ise yedi meclis vardır. Övgü yanında birçok yergi de alan bu eser için Ozansoy, bir röportajda şunları ifade eder:

“Nedim sahifelerinde Lale devrinin ve edebiyatımızın büyük şairi Nedim'i çok güzel yaşatan bir eserdir. Bu eserde bizim klişe halinde bildiğimiz şakrak Nedim'den başka bir şahsiyet yaşatılmıştır. Bu eserde Nedim marazi bir tiptir... Nedim tiyatro edebiyatımızın bir şaheseridir”.⁸⁸

Lale Devri'nde yaşanan “Patrona Halil İsyanı”nı da anlatan oyun, tarihten kesitler vererek yaşanan bir dramı konu eder. Oyunda şair Nedim'in melankolik yüzünü gösteren Ozansoy, Nedim'in Mestinaz'a olan aşkını, sevdiği kadın tarafından nasıl aldatıldığını, isyanın çıkmasıyla yaşadığı ölüm korkusunu ve çaresizliğini anlatır.

1718-1730 yıllarını kapsayan Lale Devri, saray ve çevresinde lükse, zevke ve sefaya düşkünlüğün doruğa çıktığı, padişahın birçok yakınına iyi mevkilere getirdiği yıllardır. Bu yozlaşma ortamının yanı sıra Lale Devri birçok yeniliğin yapıldığı yıllardır. Ozansoy, oyununda isyanın neden çıktığını anlatmaz. İsyanın Nedim üzerindeki psikolojik etkilerini gösterir.

⁸⁶ Vasfi Mahir Kocatürk. (1961). *Türk Edebiyatı Antolojisi, Başlangıçtan Bugüne Kadar*. Eroğlu Matbaası, Ankara, s. 818, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. , s.147).

⁸⁷ Halit Fahri Ozansoy. (1932). *Nedim*, İstanbul, s. 1.

⁸⁸ Şehap Nafiz. (1932). *Nedim. Servet-i Fünun* 1877(c.y.):147, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e. s. 151).

3.1.5. *On Yılın Destanı*

On Yılın Destanı 1933 yılında basılmış olup tamamı elli dört sayfa, üç kısım ve sekiz tablodan oluşur. İkinci baskı, Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü için Yüksek Komisyonun isteği üzerine Kanaat Kütüphanesi tarafından yapılır.⁸⁹

Üç perde, sekiz tablodan oluşan eserin ilk kısmı prologdur. Ozansoy, kişilerini sanat ve bilim alanından seçerek, inkılâplarla Türk halkının yaşamış olduğu değişim ve gelişimi yine Türk halkının çalışkanlığıyla göstermiştir. Yazar, eser yayımlandıktan belli bir müddet sonra *Son Posta* dergisine şöyle bir konuşma yapar:

“On Yılın Destanı bu on bir tablolu manzum piyes gerek milli savaşımızı, gerek savaştan sonraki bütün tekamül hayatımızı canlandırmaktadır. Cumhuriyetin onuncu yılı vesilesiyle yazılmış. Halk Partisi tarafından takdir edilerek tab ettirilmiştir ve bir kısım halkevi ile mekteplerde bilhassa, İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda üç gün milli bayram esnasında oynamıştır.”⁹⁰

Turgut ve Gönül arasında gelişen olaylarda, birden fazla mekân kullanılmıştır. Oyunda olaylar, 1933 yılında İstanbul, Dumlupınar Şehitliği, Uşak ve son olarak Ankara'da geçer. Cumhuriyet'in onuncu yılı münasebetiyle yazılan eser, devrin Anadolu'sunun sosyal ve siyasal ortamından kesitler sunar.

3.1.6. *Hayalet*

1935 yılında İstanbul Kanaat Kütüphanesi tarafından basılan oyun, mesnevi tarzında yazılmış manzum bir dramdır. On bir tablodan oluşan oyunun 107. sayfasında bu oyunun Şehir Tiyatrosu repertuarına girdiğini ve başka hiçbir tiyatrodan oynanamayacağını belirten bir ibare mevcuttur.

Nermin'in başkışı olduğu eserde birinci tablonun ilk kısmı prologdur. İkinci tabloda altı, üçüncü tabloda bir, dördüncü tabloda dört, beşinci tabloda iki, altıncı tabloda dört, yedinci tabloda dokuz, sekizinci tabloda iki, dokuzuncu tabloda dört, onuncu ve on birinci tabloda bir meclis bulunur.

Yazar bu oyunu, akrabalarından birinin vefatı üzerine olaydan etkilendiği için yazdığını dile getirmiştir.⁹¹ İstanbul Karaköy Köprüsü'nde bir adamın intihar etmek istemesiyle başlayan olay, peşi sıra gelecek gizemli olaylarla noktalanır. Ozansoy'un

⁸⁹ Halit Fahri Ozansoy. (1933). *On Yılın Destanı*, İstanbul, s. 1.

⁹⁰ Milli Edebiyat Davası, *Son Posta*, 01.09.1939, s. 9, (Akt. Abdullah Acehan, a.g.e., s. 154).

⁹¹ Abdullah Acehan, a.g.e., s. 156.

buhranlı zamanlarında kaleme aldığı düşünölen oyun, Nermin başkişisine yüklediğı misyonla biraz da kendi iç dünyasını anlatmış olabilir.

3.1.7. Bir Dolaptır Dönüyor

Üç bölüm on iki tablodan oluşan oyun, 1958 yılında Baha Matbaası tarafından basılmıştır. 156 sayfalık olan oyun, manzum komedi tarzında yazılmış olup ilk kısmı prologla başlar. Oyun hece vezniyle yazılmıştır. Birinci bölüm dört, ikinci bölüm beş, üçüncü bölüm üç tablodan oluşur.⁹²

Oyun, vasıfsız devlet büyükleri yüzünden halkın düştüğü durumu anlatmak üzere kaleme alınmış olup mekân olarak ise gerçekte olmayan sanal bir âlem tercih edilmiştir. Kalabalık bir kadroya sahip olan oyunda Hakan, Tuzsuz Vezir, Hakan'ın Kızı ve Karagöz'ün başından geçenler anlatılır.

3.2. OLAY ÖRGÜSÜ

3.2.1. Baykuş

Baykuş, Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı, halkın açlık ve sefaletle mücadele ettiği yıllarda geçer. Oyun, Anadolu'nun bir köyünde, İhtiyar Köylü ve çocuklarının hayat ile ölüm arasındaki ince çizgide neler yaşadıklarını anlatır. Bir gezginin yolunun tesadüfen bu insanlarla kesişmesi eserin ana çatısıdır.

Oyun, üç perdeden ibarettir. Her perde dört meclise ayrılmıştır. İhtiyar Köylü'nün evinde geçen ilk perde serim kısmı; ikinci perde İhtiyar Köylü ve Yolcu'nun Nail'i bulmak için ormana gitmesi ile düğüm kısmı; eserin son perdesi de çözüm kısmıdır.

Baykuş, Anadolu köylüsünün batıl inançlara eğilimini, yokluk ve ölümle nasıl sınıandığını anlatır. Ozansoy bu oyununda, kişilerini günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz türden insanlar arasından seçmiş, Anadolu köylüsünün yaşam mücadelesini anlatmıştır. Kişilerin meslekleri hakkında herhangi bir ipucu yoktur. Eserin gizemli bir havası vardır. Yolcu bir gün rüyasında bir derviş görür. Derviş'in, Yolcu'ya insanlara yardım etmesi gerektiğini söylemesi eserde gizemli bir atmosfer yaratır. Oyunda çatışmalar, ferdi ve sosyal içeriklidir. Bu çatışmalar şöyledir:

⁹² Halit Fahri Ozansoy. (1958). *Bir Dolaptır Dönüyor*, İstanbul, s. 3.

1. Gerçeklerle hurafeler arasındaki çatışma: Çoğu kültürde uğursuzluğu çağrıştıran baykuş, bu eserde İhtiyar Köylü'nün aslında anmak istemediği, fakat oğlunun hastalığı sebebiyle içinden atamadığı ölümü aklına getirir. Her ne kadar Yolcu, bu tarz inançların boş olduğunu dillendirse de İhtiyar Köylü batıl inançlarından vazgeçemez.

2. Yolcu'nun iç çatışması: Yolcu, eserde her ne kadar yardımsever bir kişiliği temsil etse de bir geceliğine konaklamak zorunda kaldığı evden aile bireylerinin buhranlarına çare olamayacağını bildiği için ayrılmak ister. Eserin ana düğümü, hasta olan Mehmet'e doktor getirmek için ormana giden Nail'in eve dönememesi üzerine atılır. Ara düğümler ise şöyledir:

- İhtiyar Köylü'nün yalnız kalmamak için Yolcu'yu bırakmak istememesi,
- İhtiyar Köylü ile Yolcu'nun Nail'i bulmak için gece vakti ormana gitmesi,
- Mehmet'in sağlığına kavuşabilme ihtimali,
- Ormandaki Periler'in, İhtiyar Köylü ve Yolcu ile hayata dair yaptığı sohbetler,
- Köylüler'in ormanda gezerken Nail'in cesedini görmeleri,
- İhtiyar Köylü'nün baykuş her öttüğünde ona ölümü hatırlatması.

Oyun, trajik bir sonla biter. İhtiyar Köylü, hasta olan büyük oğluna doktor getirmeye kasabaya giden küçük oğlu Nail'i aramak için Yolcu ile yollara düşer. Uzaktaki kalabalığı fark edip oraya gittiklerinde, İhtiyar Köylü'nün küçük oğlu Nail'in kurtlar tarafından parçalanmış olduğunu görürler. Ölen oğlunu İhtiyar Köylü'nün evine getirip gömmek isterler. Büyük oğul, ters giden bir şeylerden şüphelenir ve Nail'in dönmemesinden öldüğünü anlar. Mehmet, küçük kardeşinin ölüm acısına daha fazla dayanamaz, nişanlısı Ayşe'nin kollarında son nefesini verir.

Yazar, Osmanlı'nın son zamanlarında yazılıp oynanan oyununda dönemin politik gelişmelerine dair mesajlar verir. Buna göre Osmanlı'nın içerisinde bulunduğu durumu Nail üzerinden veren Ozansoy, düşmanları aç kurtlara, Nail ise parçalanmak istenen vatan toprağına benzetir.⁹³

⁹³Apdülkerim Dinç. (2013). Halit Fahri Ozansoy'un Oyunlarında Halk Kültüründen Gelen Unsurlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 50(c.y.):68-77.

3.2.2. İlk Şair

Bir Ada'nın Melikesi olan Aymelek ile diyar diyar gezen, denizleri aşıp gelen Hint padişahının veliahtı Füsün'un aşkının konu alındığı oyunda yazar, eseri canlı tutabilmek için çeşitli entrikalara yer verir. Bu durum okuyucuyu sıkmadan eserin akıcı bir şekilde okunmasını sağlamıştır.

Oyun dört perdedir. *Baykuş* adlı eserden sonra yayınlanan oyun, sahneye hiç konmamıştır. Zengin kız fakir oğlan ikilemine bu oyunda da yer verilmiş, çoban Kançelik sayesinde düğümler çözülmüştür.

Oyun prologla başlar. Eserin ilk perdesinde birinci meclisten beşinci meclise kadar serim, beşinci meclisten dördüncü perdenin beşinci meclisine kadar düğüm ve dördüncü perdenin beşinci meclisinden on üçüncü meclise kadar ise çözüm kısmıdır. Olay örgüsünde birden fazla çatışma yaşanır. Bunlardan ilki çoban Kançelik'le Aymelek'in karşılaşması ve tanışmasıdır.

“Ay Melek düştüğü tuzaktan kurtulabilecek midir?” sorusu etrafında gelişen olaylar ara düğümlerle çözülmeye çalışılır. Bu ara düğümler şöyle sıralanabilir:

- Kançelik'in, İhtiyar Nöbetçi'ye Aymelek'e aşık olduğunu söylemesi,
- Aymelek'in avdan dönüşte, Kançelik'le tanışması,
- Hint padişahının oğlu olan Füsün'un gemi seyahati sırasında denizde kaybolması, bir kara parçası görür görmez de Aymelek'in adasına gelmesi,
- Füsün'un Aymelek'e olan duyguları,
- Başnedime Jale'nin tuzağı,
- Kılık değiştirip büyücülerin arasına giren Kançelik'in sevdiği kadını kurtarması,
- Aymelek ile Füsün'un düğünün gerçekleşmemesidir.

Oyun, Aymelek ile Füsün'un düğün gecesini odalarına giren Kançelik'in tuzağı bozmasıyla son bulur. Kançelik, uzaktan sevdiği kadının ölümüne razı gelemez ve kılık değiştirerek Jale ile Semender'in planlarını öğrenir. Aymelek'i ölümden kurtarır. Fakat o gece yaşanan ihtilâl Füsün ile Aymelek'in bir daha birleşmemek üzere ayrılmalarına neden olur.

Yazarın en uzun perdeli oyunu olan *İlk Şair*, diğer oyunlarıyla karşılaştırıldığında aralarında birçok benzerliğin olduğu görülür. Mutlu sonla bitmemesi,

zengin kız fakir oğlan ikilemi, kötü haberi önceden veren bir kişi gibi benzerlikler bunlar arasında sayılabilir.

3.2.3. Sönen Kandiller

Oyun, babasının bahçıvan olarak çalıştığı köşkte vefatının ardından Nihat'ın köşk sahipleri tarafından evlat edinilmesini ve köşkün sahibinin kızıyla kavuşamamasını konu edinir. Nihat'ın yaşadığı psikolojik çöküntü esere durgun bir hava verir.

Herhangi bir aksiyonun olmayışı izleyiciyi yahut kitabı okuyanı sıkabilecek boyuttadır. Ozansoy bu oyunda da zengin kız fakir oğlan konusunu işlemiş, kişileri ön plana çıkarmış, betimlemelere pek yer vermemiştir. Çoğu oyununda olduğu gibi yine elit kesime eleştirisini oyun kişilerinden olan Cemal üzerinden verir.

Çok fazla çatışmanın yaşanmadığı oyunun birinci perdesi serim, ikinci perdesi düğüm, üçüncü perdesi ise çözüm kısmını oluşturur. Ana düğüm “Nihat’la Zehra’nın kavuşup kavuşamayacağı” üzerinden atılır. Bu ana düğüm ara düğümlerle çözülmeye çalışılır. Ara düğümler ise şöyledir:

- Nihat'ın kaybettiği ailesine olan özlemi,
- Seher Hanım'ın kızı Zehra'ya ,Cemal ile evlenmesi için baskı kurması,
- Zehra'nın ağabey dediği Nihat'a, Cemal ile evlenmesi hususundaki fikirlerini öğrenmek istemesi,
- Zehra, Cemal'in çapkınlık yaptığını Nihat'tan duymuş olması,
- Çocukluklarından itibaren birbirini seven Nihat ve Zehra'nın birbirlerine olan aşklarını reddedilmekten korkmaları için itiraf edememesi.
- Seher Hanım'ın kızının Cemal yüzünden yaşadığı mutsuzluğu fark etmesi,
- Zehra kendini aldatmış olan Cemal'den bir çocuğu olduğu için ayrılmak istememesi,
- Zehra ile Nihat kavuşabilme ihtimalinin sonsuza dek yok olması.

Zehra yıllarca ağabey dediği ama içten içe sevdiği Nihat'ın kendisine olan duyguları karşısında âdeta pişmanlık içerisindedir. Çünkü Nihat'ın kendisine olan duygularını kestiremediği için annesi mutlu olsun diye hiç sevmediği, Cemal'le evlenir.

Cemal'in kendisini aldattığını Nihat'tan öğrendiğinde gururu kırılır ama küçük bir çocuğu olduğu için ayrılmayı da göze alamaz. Nihat'ın evlilik teklifini reddeder. Zaten içine kapanık ve karamsar olan Nihat, daha da melankolik bir yapıya bürünür. Birbirlerini yıllarca seven bu insanlar birleşemezler. Ozansoy'un, âşıkları birleştirmemesinin sebebi bilinçaltında, evli ve çocuklu bir kadının ağabey dediği biriyle aşk için bile olsa evlenmesini doğru bulmadığı şeklinde yorumlanabilir.

3.2.4. Nedim

Oyun, Lale Devri'nin meşhur şairi olan Nedim'in engellenemez yükselişi karşısında bir isyan sonrası çöküşe evrilişinin öyküsünü anlatır. Başkişi olan Nedim, tarihte gerçekte var olan bir şairdir. Damat İbrahim Paşa'ya yazdığı kasidelerle ön plana çıkan Nedim, dönemin siyasi ortamından kaynaklı meydana gelen bir isyan esnasında hayatını kaybeder.

Ozansoy, Nedim'in bu son zamanlarını oyununa konu eder. Oyunun birinci perdesi serim, ikinci perdesi düğüm, son perdesi ise çözüm kısmını oluşturur. Mekân olarak Nedim'in son zamanlarını yaşadığı evi ve isyancılardan saklanmak için kullandığı arkadaşının köşkü vardır. Gerçek olaylara dayanması sebebiyle belgesel bir yönü de olan eserde Ozansoy, Nedim'in bedbin ve melankolik hâllerini gösterir.

Lale Devri'nde padişah ve çevresinin yaşadığı lüks hayat halkı kışkırtmış olsa da Ozansoy, oyununda halkın yaşadığı bu endişe ve korkulara yer vermez. Oyunun ana düğümü "Nedim'in yaşanan vahim olaylardan sağ olarak çıkıp çıkamayacağı" sorunsalı üstünedir. Bu ana düğüm ara düğümlerle çözülmeye çalışılır. Ara düğümler ise şöyle sıralanabilir:

- Nedim'in sevdiği kadın Mestnaz'ın, işi icabı hiç de güvenilir olmaması,
- Neyzen'in padişah hakkında konuşması yüzünden Nedim tarafında kovulması,
- Şehlevent'in en yakın arkadaşı olan Nedim'e ihaneti,
- Patrona Halil İsyanı'nın patlak vermesiyle başlayan ayaklanmanın Nedim'e kadar sıçraması,

- Buhran ve korku dolu günler geçiren Nedim'in sevdikleri tarafından acımasızca bir başına bırakılması,

- İsyan sonrasında korkularıyla başedemeyen Nedim'in intihar etmesi.

Birçok çatışmanın yaşandığı oyunda Nedim, isyancıların kendisini öldürmesinden korkar ve geçirdiği bir nöbet sonucu kendisine âşık olan Dilaşup'un kollarında can verir. Oyun, isyan esnasında hayatını kaybeden Nedim'in, gerçekte de isyan sırasında ölmüş olması eserin belgesel yönüne işaret eder. Esere hâkim hava, Nedim'in korkuları ve endişeleridir. Şair yönünden çok, alkole düşkünlüğü ve depresifliği ile anlatılmış olsa da Nedim, bu esere konu olması hasebiyle bir kez daha ölümsüzleştirilmiştir.

3.2.5. On Yılın Destanı

Oyun, başkişi Turgut'un Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamalarına bir senfoni yazmak istemesiyle başlar. Dört ay içinde bu senfoniye tamamlayıp Cumhuriyet'in onuncu yılına hediye etmek isteyen Turgut, kendisine ilham kaynağı olması için eşi Gönül ile birlikte Türk tarihinde önemli olan birkaç mekânı görmek ister. Olaylar 1933 Türkiye'sinde geçer.

Üç kısım sekiz tablodan oluşur. Birinci ve ikinci kısım üç tablodan, üçüncü kısım ise iki tablodan meydana gelir. Serim birinci ile üçüncü tablo arası iken düğüm dördüncü ile altıncı tablo arasındadır. Eserde çözüm ise yedinci ve sekizinci tablodadır. Eserde çok fazla çatışma yoktur. Turgut ve eşi gittikleri yerlerde gördüklerini anlatırlar. Eserin temel amacı, Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları sayesinde aydınlık bir ülkeye nasıl kavuşulduğunun anlatılmasıdır.

Oyun, Turgut'un senfoni yazabilmek için kendisine ilham kaynağı araması sonrası savaşta şehit düşen babasının kabrini ziyaret etmek istemesiyle başlar. Turgut, aydın ve idealist bir gençtir. Ozansoy, *On Yılın Destanı* adlı eserinde kişilerini halktan seçmemiştir. Eserde Cumhuriyet ve inkılâplar sayesinde Türk gencinin ve Türk halkının yükselişi gösterilir.

Eserde ana düğüm “Turgut'un yazmak istediği senfoniye yeteri kadar ilham alıp onuncu yıl kutlamalarına yetiştirip yetiştiremeyeceğidir”. Bu ana sorun, ara düğümlerle çözülecektir. Ara düğümleri ise şöyle sıralayabiliriz:

- Turgut ve eşinin Dumlupınar Şehitler Tepesi'ne kabir ziyaretinde bulunması,
- Trende karşılaştıkları İhtiyar Saz Şairi ile ortak hüznü yaşayıp dertleşmeleri,
- Dumlupınar Şehitliği'ne gitmek için uğradıkları Afyon'daki yüzbaşı ile savaş zamanlarını konuşmaları,
- Gezmek için gittikleri köyde, köy öğretmeninin canla başla ülkesi için çalıştığını görüp duygulanmaları,
- Turgut'un, gezip gördüğü yerler vasıtasıyla yeteri kadar etkilenip senfoni yazabilmesidir.

Turgut'un gezip gördüğü yerlerde bulmayı amaçladığı o millî duyguyu yakalayarak eserini onuncu yıl kutlamalarına yetiştirmesiyle biter. “Dinle, bu senfonide coşan Türkün sesidir. Bu beste Ankaranın, Gazinin bestesidir” (s. 54).

On Yılın Destanı adlı oyun, zor zamanlardan geçip büyük başarılar imza atmış bir halkın, Cumhuriyet'in ilanı ardından on yıl gibi kısa bir sürede nasıl devleştiğini, Mustafa Kemal'in de dediği gibi “Çağdaş medeniyetler seviyesi”ne nasıl gelindiğini anlatır. Eserdeki kişilerde herhangi bir hüznü, melankoli ya da karamsarlık yoktur. Aksine halk, Cumhuriyet ve Atatürk sayesinde kavuştuğu özgürlüğe ve refaha her an şükretmekte ve devamı için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

3.2.6. Hayalet

Psikolojik tahlillerin fazlaca yapıldığı oyunun birinci tablosu prologla başlar. On bir tabloda oluşan oyun, Nermin'in eski sevgilisinin hayaletini görmesi ve hayaletin Nermin'den intikam alması üzerinedir. 1935 yılı içinde iki aylık bir sürece yayılan olaylarda Ozansoy'un gözünden devrin İstanbul sosyetesini anlatılır.

Eserin birinci tablosu serim, ikinci tablo ile yedinci tablo arası düğüm, sekizinci tablo ile on birinci tablo arası ise çözüm kısmını oluşturur. Yalılarında dostlarıyla birlikte onuncu evlilik yıldönümlerini kutlayan Nermin ve Nedim eğlenceli bir akşam geçirmekteyken Nermin'in eski sevgilisinin hayaletini görmesiyle oyunda ilk çatışma yaşanır. Merak duygusunun ön planda olduğu ve esrarengiz olayların yaşandığı oyunda Ozansoy ara düğümleri şöyle atmıştır:

- Nermin'in eski sevgilisi olan Hayalet'in, yıllar önce Nermin'in kendini terk etmesi ve başkasıyla evlenmesi üzerine intihar etmesi,
- Nermin'in, evlilik yıl dönümlerini kutladığı gün hayaleti görmesiyle bayılması,
- Doktor Saip'in, Nermin'e olan platonik aşkını Hayalet yüzünden itiraf etmesi,
- Kliniğe yatırılan Nermin'in, Saip'in yanında iyileşememiş olması ve işlerin iyice çığrından çıkması,
- Nermin, oğlu Necdet'e nedensiz yere sert ve uzak davranması,
- Oyunun sonunda Nermin'in buhranlarından kurtulamayıp intihar etmesidir.

Manzum bir dram olan oyun, Nermin'in yaşadığı buhrandan çıkamaması ve evinin balkonundan kendini atarak intihar etmesiyle son bulur. Ozansoy, 1930'lu yıllardaki İstanbul sosyetesine de eleştirel bir gözle baktığı oyunda arkadaşlık kavramlarına, aşk ilişkilerine, çocuk yetiştirmeden karı koca ilişkilerine kadar birçok konuya değinmiş, Nermin başkişisine atfettiği özelliklerle diğer tiyatro eserlerinden daha farklı bir konu işlemiştir. Yedi tiyatro eseri içerisinde sadece manzum komedi olan oyun diğer eserlerine göre daha akıcıdır.

3.2.7. Bir Dolaptır Dönüyor

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyun, 1958 yılında yayımlanmıştır. Yazar tarafından ne zaman yazıldığı bilgisine ulaşılamamıştır. Eserde olaylar, hayalî bir ülke olan Ülküler Diyarı'nda geçmektedir. Prolog kısmı hariç üç bölüm on iki tabloda oluşan oyunda Ozansoy, Ülküler Diyarı'ndaki devlet büyüklerini hicvedip verdikleri yanlış kararlar yüzünden halkın düştüğü durumu anlatır.

Oyunun birinci ile üçüncü tablosu serim kısmını oluştururken düğüm kısmını dördüncü ile on birinci tablo oluşturur. On ikinci tablo ise çözüm kısmıdır. Eserde birden fazla çatışma vardır. Dördüncü tabloda ilk çatışma yaşanır. "Karagöz, Hakan'ın gözleri açabilecek midir?" sorusuna yanıt arayan ana düğüm, ilerleyen bölümlerdeki ara düğümlerle desteklenmiştir. Bu ara düğümleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Ülküler Diyarı'nda yaşayan insanların Hakan'ın ruh hâline göre siyah ve pembe gözlük takmaları,
- Hakan, sarayına kızını güldürmek için eğlence müdürü araması,
- Saraya eğlence müdürü olarak giren Karagöz'ün, sevgiye olan inancından ötürü Hakan'ın Kızı'na yardım etmesi,
- Kongreler ülkesinin kralının elçisi Ülküler Diyarı' nı ziyaret etmesi,
- Birinci bölükbaşı ile Hakan Kızı'nın bakışlarından şüphelenen Tuzsuz'un, müstakbel zevcesi olan Hakan Kızı'nın aklını karıştıracağını düşünmesinden Birinci Bölükbaşı'nı zindana attırması,
- Tuzsuz ile vezirlerin bahçede, Ticaret Veziri'nin işlerine taş koyacağını düşünmesinden onu öldürmek istemesi,
- Karagöz, Tuzsuz neler karıştırdığını öğrenmek için Tuzsuz Vezir'in odasına girmesi,
- Karagöz, Tuzsuz'un hain planlarını ortaya dökmesi ile son bulur.

Eğlence müdürü olarak saraya giren Karagöz, Tuzsuz'un kendi çıkarları uğruna makamını nasıl kirlettiğini, halkı açlık ve sefaletle nasıl sürüklediğini, düzenlediği gölge oyunuyla Hakan'a gösterip Hakan'ı derin uykusundan uyandırabilmiştir.

Oyunda Karagöz ve Hacivat'ın tatlı atışmaları da yer almaktadır. Karagöz, gölge oyunu tipinden biraz farklı olarak insanlara yardım eden, bir baba gibi koruyup kollayan, Hakan Kızı'nı içine düştüğü sıkıntıdan kurtaran kişi olarak karşımıza çıkar. Geleneksel gölge oyununda baş karakter olan Hacivat'ın bu oyunda ön planda olmamasına rağmen, Tuzsuz ve Beberuhi gölge oyunundaki özellikleri çerçevesinde esere yansıtılmıştır.

3.3. ŞAHIS KADROSU

3.3.1.Fonksiyonları Bakımından Oyun Kişileri

3.3.1.1. Birinci Derecedeki Kişiler (Başkişi)

Oyunda diğer kişilere oranla daha etkin olan, olayların onun etrafında geliştiği kişidir. Bu kişinin varlığı, davranışları, verdiği tepkiler ile oyun akıcı bir şekilde devam edebilmektedir.

Baykuş'ta başkişi İhtiyar Köylü'dür. İhtiyar Köylü eserin bedbin, çaresiz, eşini kaybettikten sonra iki oğlunu da kendi gayretleriyle büyüten, aynı zamanda sefalet ve yoklukla mücadele eden kişisidir. Eserde Nail'in eve dönmemesi üzerine olayların ana düğümü atılmış olsa da merkezde olan kişi baba, yani İhtiyar Köylü'dür. İhtiyar Köylü biçareliğiyle, hurafelere olan inancıyla Anadolu köylüsünü temsil eder. Kendi hâlinde yaşayan İhtiyar Köylü iki oğluyla birlikte bu kimsesiz köyde yaşamaktadır. Oğullarının kaybıyla derin bir hüzne boğulan İhtiyar Köylü, eserdeki en güçlü kişidir. Batıl inançlarına sığınan bu adam, güçlü karakterinin arkasında korkak bir insan saklamaktadır. Oğullarını kaybetmekten korkar, yalnız kalmaktan korkar, baykuşun ötüşünden ve bunun bir felaket getireceğinden korkar. Ozansoy, İhtiyar Köylü'yü hem güçlü hem korkak bir adam olarak donatması ile oyunda İhtiyar Köylü'nün başkişi olmasını sağlar.

İlk Şair adlı oyunun başkişisi Ada Melikesi Aymelek'tir. Aymelek bütün bir adanın sultanı, halk tarafından sevilen, iyi bir yönetici ve iyi huylu bir kadındır. Sadece bu özelliklere sahip olması onu başkişi yapmaz aynı zamanda olayların onun etrafında ve onun üzerinden gelişmesi sebebiyle de başkişidir. Gönlünün şehzadesini bekleyen Aymelek her ne kadar halkına iyi bir yönetici olsa da etrafındaki nedimelere karşı daima mesafelidir ve suçluyu affetmez. Gördüğü ilgiden dolayı çalışanlarına karşı kibirli davranabilen Aymelek, bonkör tavırlarıyla da dengeyi kurabilmiştir.

Sönen Kandiller'in başkişisi Nihat, yirmi beş yaşında, içine kapanık, melankolik bir tiptir. Ozansoy, Nihat'ın depresif ruh hâlini küçük yaşta ailesini kaybetmiş olmasına bağlar. Ailesinin kaybı ile Nihat, devamlı mutsuz ve asabidir. Kendisini koruyup kollayan köşkün sahiplerine karşı her zaman mesafeli yaklaşır. Onu hayata, kardeşi olarak benimsetilen fakat içten içe sevdiği kadın olan Zehra bağlar. Zehra'ya beslediği bu güçlü duygu yüzünden oyuna yön veren davranışları onu oyunun başkişisi konumuna getirir.

Nihat'ın melankolik tavırları, köşkte endişe ile karşılanır. Herkes onun da diğer gençler gibi gülüp eğlenmesini ister. Eskiden köşkün bahçivanlığını babasının yapmış olması Nihat'ın, zenginlere karşı ön yargılı ve mesafeli biri olmasına sebep olur. Nihat'ın zengin gençler arasındaki mutsuzluğu, belki de kendisiyle köşk sahipleri arasında toplumsal tabaka farklılığını fazlaca önemsemesinden ileri gelir.

Nedim adlı oyunun başkişisi oyuna ismini veren Nedim'dir. Lale Devri'nin meşhur şairi Nedim, sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya yazdığı kasidelerle ön plandadır. Ozansoy, normalde neşeli bir adam olan Nedim'i, oyunda depresif ve melankolik bir adam olarak anlatır. Nedim, yazdığı şiirle ünlü, sadrazamın yanında yeri bambaşka olan ve bunlardan dolayı kendine ziyadesiyle güvenen oyunun merkez kişisidir. Merkezdeki kişi olması sebebiyle eserin başkişisidir. Eserin ana kurgusu Nedim üzerine inşaa edilmiştir. O, tanınmışlığının da verdiği güvenle eğlenceye, kadına ve içkiye düşkün bir adamdır. Fakat bir o kadar da naif ve âşık bir adamdır. İktidar yanlısı Nedim, etrafındaki kadınlar tarafından arzulanan, hayran olunan bir kişidir.

On Yılın Destanı'nda ise başkişi Turgut'tur. Ozansoy, Turgut'a sanatçı unvanını layık görmüştür. Turgut genç bir bestekârdır. İdealizmi temsil eden Turgut, halk arasından seçilmemiş, kusursuz özellikler yüklenmiş abartılı bir kişidir. Bu özellikleri sayesinde esere yön veren başkişi olmuştur. Karısına ve vatanına olan aşkı, gündelik sorunlarla uğraşmaması, bir amaç için şehir şehir gezmesi, vatana borçlu olduğunu düşünmesi aslında Ozansoy'un düşlerindeki ideal Türk gencinin özelliklerini yansıtır. Oyun, Turgut'un Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamalarına senfoni yazmak için kendine ilham kaynağı aramak istemesi üzerine kuruludur. Yani eserin merkez kişisi aynı zamanda başkişisi olan Turgut'tur. Hassas ve çalışkan bir Türk genci olan Turgut, ülkücü ve aydın bir gençtir. Ozansoy, Turgut'un vatanseverliğinin sebebini savaşta şehit düşmüş babası üzerinden verir.

Hayalet oyunun başkişisi Nermin'dir. Oyunun başkişisi olması, Ozansoy'un yaşadığı korkuları, endişeleri Nermin üzerinden vermek istemesindedir. Nermin'in merkeze alınması onun eseri yönlendiren, eserin akıcılığı sağlayan kişi olmasını sağlamıştır. Nermin; duygusal, akıllı ve arkadaşları tarafından kıskanılacak güzellikte olan bir kadındır. Hayalet'le Nermin'in arasındaki ilişki Nermin'in eşine, çocuğuna, arkadaşlarına bakışında değişiklik yaratacak, geçmişte yaşattığı ihaneti pişmanlık olarak karşısına çıkaracaktır. Nermin'in aşk yerine parayı tercih etmiş olması Ozansoy'un kadınlara bakışını bir nebze olsun gösterir. İstanbul sosyetesinden zengin bir erkekle evlenen Nermin, hayal ettiği evliliği yaşıyordu; fakat evlenmiş olması geçmişte yaşattığı ihaneti ona asla unutturmaz.

Bir Dolaptır Dönüyor'da başkişi Karagöz'dür. Eserdeki herhangi bir kişiyken saraya eğlence müdürü olarak atanarak eserin başkişisi konumuna gelir. Çünkü saraya girmesiyle oyuna yön vermeye başlar. Ozansoy, gölge oyunundaki Karagöz'ü, tiyatro oyununda farklı kişilik özellikleriyle verir. Karagöz, oyunun merkez oyuncularından biridir. Karagöz, bu eserde; yardımsever, babacan, halkın uğradığı haksızlıklara boyun eğmeyen, fakat bu haksızlıkları iradesiz bir Hakan'a mâl etmek ve isyan çıkartmak yerine zekice davranıp Hakan'ın gözlerini açan bir yapı sergiler. Karagöz'ün zekâsı geleneksel gölge oyununda olduğu gibi Ozansoy'un bu eserinde de ön plandadır.

3.3.1.2. Hasım Gücü Temsil Eden Kişiler ya da Kavramlar

Başkişinin karakterinin daha belirgin bir şekilde ortaya konması için hasım güç gereklidir. Hasım güç başkişiden sonraki en mühim kişi ya da kavramdır.

Batıl İnançlar

Baykuş adlı eserde mücadele edilen kavram batıl inançlardır. Eseri baştan sona kadar kuşatan hurafeler oyun kişilerini etkiler. Sadece Anadolu köylüsünü değil aynı zamanda dünyadaki çoğu insan tarafından da uğursuzluğun işareti olarak görülen, ölümü çağrıştırmaktan korku ile karşılanan baykuş, eserde karanlığın çökmesi ile ötmeye başlar. İhtiyar Köylü büyük oğlu Mehmet'in ölümünden korkarken küçük oğlu Nail'in de cesedi ile karşılaşınca hurafelere olan inancı artar.

İhtiyar

“Ötüyor işte daima ötüyor,

Yine her yanda bir buhur tütüyor.

Geçiyor bembeyaz, mahuf ölüler,

Sanki baykuş bu ihtifale güler” (s. 21).

Jale ve Semender

İlk Şair'de bu iki ismin ayrı ayrı değilde beraber incelenmesinin sebebi; Semender'in Jale'ye olan zaafı yüzünden istenmeyen kişi, hatta düşman gibi algılanıyor olmasıyla açıklanabilir. Jale, Aymelek'in başnedimesidir. Oyunun başında Jale'nin Aymelek'e karşı herhangi bir husumeti yokken Hint padişahı Füsün'un adaya gelmesiyle Aymelek'e karşı kıskançlık duymaya başlar. Çünkü Füsün'un yakışıklılığı

karşısında âdeta büyülenir ve ona aşık olur. Jale, içten içe husumet beslediği Aymelek'i, Semender'in kendine olan zaafını kullanarak ve onun desteğiyle öldürmeye karar verir.

Cemal

Sönen Kandiller adlı oyunda hasım kişi Cemal'dir. Cemal, oyunun başında her ne kadar efendi bir adam olarak gösterilse de oyunun ilerleyen kısımlarında Zehra'nın mutsuzluğunun sebebi olur. Cemal, ailesinden kalan birkaç dükkân ve bir köşk ile hayatını idame ettirmeye çalışır. Fakat oyunda herhangi bir mesleği yoktur yani çalışmamaktadır. Ozansoy, Cemal'in mirasyedi bir insan olmasını eleştirir. Kumara ve kadına düşkün olan Cemal, Zehra ile evlendikten sonra da düzelmez. Hiç kimseden çekinmeden bu kötü alışkanlıklarını devam ettirir.

Şehlevent

Nedim'de ise Şehlevent kişisi yirmi yaşında Nedim'in arkadaşı bildiği genç bir delikanlıdır. Nedim'e dost görünen bu kişi, Mestnaz gibi Nedim'in şöhretini kullanır. Nedim'in âşık olduğu kadına göz koyar ve onu aldatır. Oyunun ilk sahnelerinde asıl niyeti belli olmayan Şehlevent, düğüm kısmında kişiliğini ortaya koyar. Genç yaşına ve yakışıklılığına güvenen Şehlevent, şair Nedim'i, baskın olduğu gece Mestnaz'la kaçarak ölüme terk eder.

Mestnaz

Nedim, adlı oyunun bir diğer hasım kişisi Mestnaz'dır. Mestnaz on beş yaşında bir kadındır. Fakat fuhuş yuvasının içinde büyür ve düşmüş kadınlardan biri olur. Güzel bir kadın olan Mestnaz, genç yaşına karşın yaşadıklarından dolayı erken olgunlaşmış, mesleğinden ötürü insanları aldatmayı ve kandırmayı iyi bilen birisi hâline gelmiştir. Nedim'in kendine olan aşkını kullanan Mestnaz, aslında gönlünü Nedim'in yaşça küçük olan arkadaşı Şehlevent'e kaptırır. Ona kendini âşık gibi göstermesinin sebebi bilinçaltında; Nedim'in ün salmış şairliğini, popülerliğini, onun sevdiği kadın olmanın verdiği gururu yaşamak istemesinden kaynaklanmaktadır. O da Şehlevent gibi Nedim'e ihanet edip kaçır. Bu sadece basit bir aldatma olayı değildir. Nedim hem büyük

aşkı Mestinaz'ın ihanetine uğrarken hem de çok güvendiği arkadaşının –Şehlevent'in- ihanetini yaşar.

İşgalciler

On Yılın Destanı'nda hasım güç Cumhuriyet öncesinde topraklarımıza kasteden işgalcilerdir. Verilen kararlı mücadele sonucu ülke düşman işgalinden kurtulmuş, Cumhuriyet ilan edilmiş ve ilk on yıl içerisinde yapılan inkılâplarla ülke muasır medeniyet ülküsüne doğru hızla ilerlemektedir. Çocuğundan yaşlısına, mühendisinden köylüsüne herkes bu inkılâplardan memnundur. Oyuna genel olarak bu olumlu hava hâkimdir.

Hayalet

Hayalet'te hasım güç Nermin'in eski sevgilisidir. Nermin'in para ve rahat bir yaşam için terk etmiş olduğu bu adam, ihanetinden dolayı Nermin'e bir ders vermek ister. Nermin'in Nedim'le evlendiği gece onların gözünün önünde canına kıyar. Hayalet, aslında hasım güç değil, başkişi olacakken Nermin'in tercihleri üzerine hasım güç olur. Hayatını sevdiği kadın için hiçe sayan bu adam pişmanlığını prolog kısmında şu sözlerle dile getirir.

“Ben de böyle aldandım... Böyle boğdum kendimi...

Ruhumdaki ihtiras öldü mü, tükendi mi

Sanıyorsun, denize gömüldü de vücudum?

Ben yalnız o vücudu boğabildim...”

(...) (s. 6)

Nermin ve Nedim'in arkadaşları

Hayalet'teki diğer hasım güçler; dost görünen ama içten içe Nermin'i ve onun aile yaşantısını kıskanan arkadaşları olan Melih, Nur, Şerif, Şükran ve Didar'dır. Ozansoy, Nermin'in arkadaşlarının iç yüzlerini, Ay'ı kişiselleştirerek gösterir. Ay burada gündüzü aydınlatan Güneş gibi, oyunda da arkadaşlarının karanlık yüzleriyle geceyi aydınlatır.

“Yok mu başka dostun bir diyeceği?..

Ağında uyuttum bir örümceği!..

Hey... beni dinleyin, hey uyanıklar!. .
Yok mu içinizde başka yanıklar? ”(s. 25)

Tuzsuz

Bir Dolaptır Dönüyor adlı eserde kötüyü temsil eden Tuzsuz, gölge oyunlarında da olduğu gibi içkiye düşkün, hainlik yapabilecek, gözünü kırpmadan adam öldürebilecek kişidir. Ozansoy, “*Bir Dolaptır Dönüyor*” adlı oyununda Tuzsuz’un, Karagöz oyunlarındaki özelliklerini olduğu gibi kullanır. Eserin prolog bölümünde Ozansoy, kişilerini tek tek tanıtır, bu kişilerin gölge oyunlarındaki kişilik özelliklerinden farklı olmadığı anlaşılır. Hakan’ın kızıyla evlenip Hakan’ı tahtından etmek isteyen Tuzsuz, iradesini Hakan üzerinde kullanarak onu âdeta büyüler.

Beberuhi

Bir Dolaptır Dönüyor’da bir diğer hasım güç Tuzsuz’un emir eri Beberuhi’dir. Sadece Tuzsuz’a çalışan, iyi ile kötünün ayrımını yapamayan Beberuhi, gölge oyunundaki tip özelliklerini sergiler. Tuzsuz ve Beberuhi’nin ortak özellikleri ise her ikisinin de çıkarı uğruna kötülükler yapması ve kendilerinden başkasını düşünmüyor oluşlarıdır. Ozansoy’un bu eseri bastırıldığı yıl 1958’dir. Yazarın 1950’li yıllardaki ortamdan etkilenip siyasetteki çarpışmayı dillendirdiğini düşünmek mümkündür.

3.3.1.3. Arzu Edilen veya Korku Duyulan Kişiler ya da Olgular

Oyun kişilerinin istediği ya da istemediği kişiler yahut olgular oyunun konusu ve tiplerin kişilik özelliklerinin yansıtılması açısından önemlidir. Olay örgüsü bu kişiler ya da olgular üzerinden ilerler.

Ölüm ve Yaşam

Baykuş adlı oyunda oğlunun ölmesinden korkan İhtiyar Köylü, arkadan gelen baykuş sesleriyle bu duyguyu iliklerine kadar hisseder. Ölüm, İslamiyette ruhun bedenden ayrılması, fani hayattaki kötülükleri ve iyilikleri için hesap gününün beklenmesi anlamına gelir. Oyunda ölüm korkusu insani bir davranıştır. İhtiyar Köylü çocuklarının ölümünü her ebeveyn gibi kolay atlatamaz. Her ne kadar İslam dininde

kadercilik olsa da İhtiyar Köylü oğullarının ölümünü kolay kolay kabullenmez; ama Allah'a da isyan etmez.

Bunun karşı bakış açısı olarak arzu edilen kavram Mehmet'in yaşamasıdır. İhtiyar Köylü, büyük oğlu Mehmet'i nişanlısı ile evlendirip mutlu bir hayat sürmesini ister. Başta baba İhtiyar Köylü olmak üzere, Ayşe, Nail ve Ayşe'nin ninesi ile Yolcu, Mehmet'i bir an önce ayağa kaldırıp iyileştirmek isterler. Fakat arzu edilen olmaz, korku duyulan ölüm, onları alt eder.

Ay Melek ile Füsun'un evlenebilmesi

İlk Şair adlı oyunda Aymelek yıllarca beklediği adama kavuşabilmenin heyecanı içindedir. Bir gün çıkıp gelmesini istediği kişiyle bir tesadüf sonucu tanışır. Maddi yönden doygun olan Aymelek ve Füsun manevi yönden eksiktirler. Birbirlerini tamamlayabilecek bu iki yetişkin insanın aynı sınıftan gelmesi de ilişkileri için bir artıdır. Bu ilişkiyi önce başnedime, sonra halkın askerle bir olup çıkardığı isyan ayırır.

Oyunda arzu edilen değil korku duyulan olur. Füsun ve Aymelek tam birbirlerine kavuştu derken neden olduğu bilinmeyen bir sebeple halk, Füsun'u göndermek ister. Sarayın etrafında toplanan halk ve askerler isyanın bitmesi için ayrılmalarını talep ederler. Böylelikle iki aşık hiç kavuşamaz.

Nihat'la Zehra' nın birleşememesi

Sönen Kandiller adlı oyun, Nihat ve Zehra' nın kader karşısında çaresiz kalıp birleşememesini konu alır ve asıl mesele onların aşkıdır. Bu çerçevede arzu edilen duygu aşıkların birleşmesi, korku duyulan duygu ise Nihat ve Zehra' nın ayrı ayrı mutsuz hayatlar yaşamasıdır. Eser bir dram üzerine kurulu olduğu için sonu mutlu bitmez. Korku duyulan duygu ağır basar ve Nihat ile Zehra birleşemez.

İsyanın bastırılmayışı

Nedim'de Lale Devri'nin sonunu getiren Patrona Halil İsyanı, padişahın tahttan indirilmesi ve vezirinin öldürülmesine sebep olan bir isyandır. Oyunda halk, yapılan bu ihtilâlden korkar, isyanın bir an önce bastırılmasını bekler. Fakat korkulan olur ve isyan bastırılmaz. Kanlı meydanlar, Nedim'in korkulu rüyası haline gelir. İsyan, oyunun

trajik bir sonla bitmesine yol açar. Şair Nedim açısından ise arzu edilen şey isyanın bir an önce bastırılması ve eski düzenin devam edebilmesidir.

Bağımsızlık ve tutsaklık

On Yılın Destanı'nda arzu edilen ve gerçekleşen şey bağımsızlık ve hürriyettir. Sıkıntılı süreçlerden geçen Türk halkı, birçok savaş görmüş birçok yenilgi yaşamıştır. Gazi ve silah arkadaşları sayesinde aydınlık bir ülkeye kavuşan Türkiye, bağımsızlığa sahip olmuş, kendi kaderini kendi yazmıştır. Eserde özellikle üzerinde durulan konu budur. Minnet borcunu biraz da olsa ödemek isteyen Turgut, elinden geleni yapar ve hissettiği o millî aşkla senfonisini yazar. Geçmişte korku duyulan şey ise tutsaklıktır. Tutsaklık zincirlerini kırıp bizlere yeni bir Türkiye veren Mustafa Kemal, bununla da kalmayarak birçok inkılâp yapar. Ülkesini seven her Türk genci de bu yanan meşaleyi devralıp ülkeyi kalkındırmaya çalışmıştır. Bir köy öğretmenin öğrencilerine örnek olması ve okuma- yazma bilmeyen kalmasını diye bütün köy için canını dişine takması buna örnek olarak gösterilebilir.

Nermin'in iyileşmesi

Hayalet adlı oyunda Nermin'in iyileşmesi arzu edilen bir olgudur. Nermin'in hayaleti gördükten sonra yaşadığı korku ve nöbetler sadece onu değil aynı zamanda aile yaşamını da etkiler. Anlayışlı koca rolündeki Nedim bile eşinin eski hâline dönememesi üzerine çok kaygılanır. Nermin'in bu üzüntü verici tavırları başta eşi ve oğlu olmak üzere Nermin'i uzaktan seven doktoru Saip'in de eserdeki rolünü değiştirecektir. Oyunun korku duyulan olgusu ise Nermin'in eskisi gibi olamamasıdır. Merkezdeki kişi olan Nermin'in eski benliğine dönememesi üzerine kurulmuş oyunda korkulan olur ve Nermin yapabileceği en kötü şeyi yaparak canına kıyar.

Halkın refahı

Bir Dolaptır Dönüyor'da arzu edilen olgu halkın bereket ve bolluk içinde adil bir şekilde yaşamasıdır. Ürününü ekip biçemeyen halk, Tuzsuz'un verdiği kararlar yüzünden kıtlık yaşamak üzeredir. Buna gönüllü razı gelmeyen Karagöz elinden gelen gayreti gösterir ve halkı bu durumdan kurtarır. Eserin birinci tablosunda "bugün et yok"

“et bulamazsan ot yersin” gibi levhalardaki yazılarla “ekmek yoksa pasta yesinler” diyen Fransa kraliçesine atıfta bulunulur. Oyunda korku duyulan olgu ise Hakan’ın tahttan indirilip yerine Tuzsuz’un geçmesidir. Tuzsuz’un, Hakan’ın tahtına oturması, halkın felakete sürükleneceği anlamına gelir. Ama korkulan olmaz ve halk, Karagöz sayesinde Tuzsuz’dan kurtulur.

3.3.1.4.Yönlendirici (Verici) Kişiler

Yönlendirici kişiler oyunun akışını belirler. Bu kişiler vasıtasıyla olay örgüleri şekillenir. Her ne kadar başkişiye benzese de aralarında farklar vardır. Başkişinin hayatında yapacağı tercihlere yardımcı olur.

Yolcu

Baykuş adlı oyunda Yolcu, eseri yönlendiren kişidir. Ozansoy, Yolcu’nun kişiliğine bürünmüştür. Yazar kendi fikirlerini Yolcu’ya söylettirir. Aileyi bir arada tutmaya çalışan Yolcu, İhtiyar Köylü’yü sık sık teskin etmekle beraber Nail’i bulmak için ona yardım da eder. Mehmet’in ölme ihtimalini bir kenara bırakıp güçlü ve hayata karşı dik durmalarını ister. İki oğlunun hayatını kaybetmesi sonrası İhtiyar Köylü bir süre kendine gelemmez. Belki de Yolcu, aile bireylerinden biri olmadığı için bu kadar sakin ve anlayışlıdır. İnsanların kalbine huzur getirmek için çıktığı yolda İhtiyar Köylü ve ailesine rastlayan Yolcu, rüyasına giren dervişin dediğini yaparak yoluna devam eder.

Füsün

İlk Şair’de Aymelek’in gönlünü kaptırdığı Hint padişahının veliahtı Füsün, oyuna girmesiyle olayların akışını değiştirir. O, Aymelek’in yıllarca beklediği şehzadedir. Dürüst ve iyi bir insan olan Füsün’un tek amacı sevdiği kadınla evlenebilmektir. Aymelek’le bir yuva kurmak isteyen Füsün, az daha istemeden Aymelek’in ölümüne sebep olacaktır. Halkın isyanı sebebiyle sevdiği kadını terk etmek zorunda kalır.

Zehra

Sönen Kandiller'de yönlendirici kişi Zehra'dır. Zehra, Nihat'a olan duygularını hissettirebilseydi Cemal'le evlenip mutsuz bir hayat sürmek zorunda kalmayacaktı. Mutsuz olan evliliğini sonlandırabilseydi sevdiği adama kavuşup bir ömür mutlu olabilecekti. Oyunun esas başkişisi Nihat olsa da olaylara yön veren, oyunun kaderini tayin eden Zehra'dır. Zehra'nın yaptığı tercihler cesur bir kadın olamamasından kaynaklanır.

Gönül

On Yılın Destanı adlı eserin yönlendiricilerinden biri Gönül'dür. Her ne kadar Turgut senfoni yazmak istese de onu yüreklendiren, Turgut'un hastalığına rağmen babasının kabrine gitmek istediğinde onu yalnız bırakmayan kişidir. Gönül, Turgut'a destek çıkan, yapması gerekenleri söyleyen Turgut'un sonsuz güvenini kazanmış bir insandır.

Muallim

On Yılın Destanı'nda bir diğer yönlendirici kişi köy muallimidir. Öğrencilerine vatan sevgisini aşıl原因an, onları geleceğin Türkiye için yetiştiren, köy halkına, çocuğundan yaşlısına, okuma yazma öğreten, köy halkının özellikle muhtarın sevgisini kazanmış kişidir. Gezmek için köye giden Turgut, Gönül ve mühendis, muallimin yaptıkları karşısında duygulanır. "Mühendis: Cumhuriyet bağının ey asil bağcısı gel, alnından bir öpeyim" (s. 42).

Karagöz

Bir Dolaptır Dönüyor adlı eserde Karagöz, oyunun hem başkişisi hem de eseri yönlendiren, mutlu sonla bitmesini sağlayan kişidir. Çevirdiği oyunlarla Hakan'ın gözünü açan Karagöz, Hakan Kızı ile Birinci Bölükbaşı arasındaki aşka sahip çıkmış, onları kavuşturmuştur.

3.3.1.5.Yardımcı Kişiler

Oyun kişileri arasında her ne kadar etkisiz eleman gibi görünse de kişilerin aldığı kararlarda ve atacağı adımlarda yardımcı olan kişidir. Bu kişilerin doğru ya da yanlış bir şekilde aldığı kararları sorgulamaz. Tek vazifesi başkişinin hayatını kolaylaştırmaktır.

Ayşe ve Nine

Baykuş'ta Mehmet'i asla yalnız bırakmayan, İhtiyar Köylü'ye destek olan kişiler olarak Ayşe'yi ve Ayşe'nin ninesini sayabiliriz. İhtiyar Köylü ve Yolcu, Nail'i aramaya çıktığında Ayşe, Mehmet'in başında bekler, onun yemeğini, suyunu getirmenin yanı sıra psikolojik destekte sağlar. Yaşça çok küçük olmasına rağmen Ayşe, Mehmet'i çok sever. Onun bir an önce iyileşmesini, ayağa kalkmasını ve ardından da onunla mutlu bir yuva kurmayı ister.

Kaçelik

İlk Şair adlı oyunda Kaçelik, oyunun başında herhangi bir kişiyken ilerleyen kısımlarda olayların çözülmesinde ve Aymelek'in kurtarılmasında kilit rol oynayan kişi olur. Hayatını çobanlık yaparak kazanan Kaçelik, sultana duyduğu çıkarsız sevgi ile ölümün eşiğindeki Aymelek'i kurtarır. Jale ve Semender'in yaptığı oyunları ortaya çıkarır.

Dilaşup

Nedim'de Dilaşup, Mestinaz gibi düşmüş bir kadındır. Fakat Mestinaz gibi kötü huylu birisi değildir. Uzaktan Nedim'i seven Dilaşup, ona gerçek sevginin yanı sıra merhamet ve acıma hissiyle de yaklaşır. Nedim'in Mestinaz'a olan tuhaf zaafını bilmesine rağmen Nedim'in yanından ayrılmaz. Onu yeniçerilerden korumak için Üsküdar'daki evde bakımını üstlenir. Nedim'in delirmesinden korkan Dilaşup, oyundaki hem iyi hem de yardımcı kişiyi temsil eder.

Mühendis

On Yılın Destanı adlı eserde Mühendis, Turgut'un kardeşim diye seslendiği kişidir. Mühendis, ilim insanı olmasının yanı sıra o da Turgut gibi milletini, vatanını

seven bir Türk gencidir. Onları Uşak'ta evinde misafir edip onlarla beraber civardaki bir köye giderek yapılmış olan inkılâpların köy halkı üzerindeki etkisini gözlemler.

Muhtar

On Yılın Destanı'nda Muhtar, köye gezmeye gelen Turgut, Gönül ve Mühendis'e yardımcı olur, onlara köyü gezdirir, onları Köy Muallimi ile tanıştırır. Köy Muallimine ve Gazi hükümetine ne kadar minnet borçlu olduklarını anlatır. Aynı zamanda o, köy halkına engel olmak değil, aksine onları okumaları, bilinçlenmeleri için teşvik eden, köy halkına yardımcı olan kişidir.

Nedim

Hayalet adlı oyunda Nedim, yardımcı kişilerden biridir. Nermin'in Hayalet'i gördükten sonra değişen ruh hâline, geçirdiği nöbetlere üzülen Nedim, Nermin'i, yakın arkadaşı Doktor Saip'in kliniğine yatırır. Aile düzeninin bozulmasına izin vermez. Klinikte yatan Nermin'i gidip görmez, telefonda bilgi alır. Oğlu Necdet'in başından ayrılmaz.

Dadı

Hayalet'te yardımcı kişilerden bir diğeri de Dadı'dır. Dadı evdeki diğer görevlilerin dışında oyundaki önemli kişilerdendir. Nermin ve Nedim'in çocuğu olan Necdet, annesinden görmediği ilgiyi, şefkati dadısından görür. Dadı sadece çocuğa bakıcı değil, aynı zamanda Nermin'e destek ve yoldaştır.

Birinci Bölükbaşı

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunda Hakanın Kızı'na olan aşkıyla karşımıza çıkan Birinci Bölükbaşı, aşkı için Karagöz'ün oyununa ortak olur, Tuzsuz'u devirir, düğün günü mekâmı basarak gölge oyununun izlenmesini sağlar, aşkı için de olsa yaptığı ortaklıkla halkın kurtulmasına katkıda bulunmuştur. Karagöz'le ortaklığı onu tahtın sahibi yapar.

3.3.1.6. Dekoratif Unsur Durumundaki Kişiler ve Kavramlar

“Bir eserde, eserdeki kişilerinin bazı özelliklerinin ya da uygulamalarının sebep ve sonuçlarını göstermek için ortaya konulmuş ama psikolojik derinlikleri aktarılmamış, eserin olay örgüsünün şekillenmesinde fonksiyonel olarak herhangi bir görev üstlenmemiş eser kişileri de yer alır. Bu tür kişiler eserde, dekoratif unsur durumundadır.”⁹⁴

Baykuş'ta Yolcu, İhtiyar köylü, Mehmet, Ayşe, Ayşe'nin ninesi dışında yer alan Nail, Köylüler, Periler, *İlk Şair*'de Aymelek, Füsün, Kaçelik, Jale ve Semender dışındaki Memluk, İhtiyar Nöbetçi, Nazenin, Zerrin, Yasemin, Pamuk, Neşide, Melisa, Bir Münecim, Başkurt, Karayel, *Sönen Kandiller*'de ise Nihat, Zehra, Cemal, Mürüvvet dışında yer alan Seher Hanım, Nail Bey, Bir Muhacir Kız, Bahçıvan, *Nedim*'de Nedim, Mestinaz, Şehlevent, Dilaşup dışında yer alan Leyla, Esmâ, Bacı, Ateşpare Kalfa, Zeynep kadın, Neyzen, Endurinî Cemal Hoca, Baştebdil Ağa, 1. Tilmiz, 2. Tilmiz, 1, 2 ve 3. Yeniçeri, Köle İsmail, Bahçıvan kişileri dekoratif unsur konumundadır. *On Yılın Destanı* adlı oyunda Turgut, Gönül, Mühendis, Köy Muhtarı ve Muallimi, Yüzbaşı dışında yer alan Bir Kondoktor, Bir Garson, Bir Köylü Kadın, Bir Köylü Çocuk, Bir Köylü Delikanlı, Tren Yolcuları, İhtiyar Saz Şairi, Bahçede Dolaşanlar, Birinci ve İkinci amele, Bir Şoför, Bir Çoban, Koca Nine, Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Köylü Kız, Harmandan Dönen Köylüler, Bir Köylü Çocuk, Köylüler ve Köylü Kadınlar, Çocuklu Köylü Kadın, Birinci ve İkinci Genç, Amca, Mektep Kasketli Çocuk, Kahvehaneden Çıkanlar, Gülle Taşıyan Kadın Heykeli, Hizmetçi ve Nine yine dekoratif unsur olarak sayılabilir. *Hayalet*'te Nermin, Nedim, Saip, Hayalet dışında yer alan Melih, Şerif, Necdet, Asistan, Bahçıvan, Nur, Şükran, Dadı, Didar, Hizmetçi Kız, Hastabakıcı Kız, Yaşlı Hastabakıcı Kadın. *Bir Dolaptır Dönüyor*'da Hakan, Hakan Kızı, Karagöz, Tuzsuz, Birinci Bölükbaşı dışında yer alan Hacivat, Muslu, Beberuhi, Elçi, İkinci Bölükbaşı, Birinci Cariye, Dadı, Elçi, Vezirler, Sefirler, Bilginler, Saray Komutanı, Münecim dekoratif unsur olarak yer alan kişilerdir.

⁹⁴ Ahmet Özpay. (2004). *Kemal Bilbaşar'ın Romancılığı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 542.

3.3.2. Tipleri Bakımından Oyun Kişileri

3.3.2.1. Kadın Tipleri

3.3.2.1.1. Çaresiz Kadın Tipi⁹⁵

Ayşe

Baykuş'ta Ayşe, küçük yaşta anne ve babasını kaybeder. Ninesi tarafından büyütülür. Ninesi, boynu bükük kalmış Ayşe'yi sever, korur ve kollar. O, kimsesizliğini Mehmet'le atlatmaya çalışır. Nişanlısını en temiz duygularla seven Ayşe, aslında onu sadece eş değil aynı zamanda bir baba gibi görür. Ayşe henüz on beş yaşındadır. 1915'li yıllarda yazılan bu oyunda on beş yaş evlenmek için her ne kadar normal ve çoğu kimse tarafından anlayışla karşılanmış olsa da günümüz modern toplumunda Ayşe, çocuk gelindir.

Ayşe'nin çocukça sevinçlerinin, mutluluklarının yanı sıra bir o kadar da acılarla büyümüş olmasının verdiği duygular onu olgunlaştırmıştır. Ayşe, Mehmet'le nişanlıdır ve bir an önce evlenip evinin hanımı olmak ister. Onun bir yuva özlemi çekmesi küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş olmasıyla açıklanabilir. Hasta yatağındaki Mehmet'in iyileşeceğinden bir an olsun bile şüphe etmez, onu asla yalnız bırakmaz. Mehmet'in ölümü Ayşe'nin bahtsız kaderini değişmeyeceğinin göstergesidir. Ayşe, yine acılar ve yalnızlıklar içinde çaresiz bir kadın olarak kalmıştır.

3.3.2.1.2. Güçlü Kadın Tipi

Aymelek

İlk Şair adlı oyunda Aymelek hem mevkisinden hem de kişiliğinden ötürü oyunun en güçlü kadın kişisidir. Kadın başına bir halkı yönetmesi, yaşadığı adanın anaerkil bir toplum olduğunu düşündürebilir. Halkı tarafından sevilmesi ve sayılması, saraydaki çalışanların etrafında pervane olması, kendini daha da güçlü hissetmesine sebep olmuş olabilir. Başnedimesinin kendisine kurduğu tuzaktan Kançelik sayesinde kurtulur; fakat halkın ve askerlerin isyanı sebebiyle sevdiği adamdan ayrılmak zorunda kalır. Aldığı kararlar ve yaptığı seçimler iktidardaki yegâne kişi olmasından dolayıdır.

⁹⁵ Sevdâ Şener. (1972). *Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan* (1923-1972). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 75.

3.3.2.1.3. Fırsatçı Kadın Tipi⁹⁶

Jale

İlk Şair'in aynı zamanda hasım kişisi olan Jale, Aymelek'e tuzak kurup onu öldürmek istemesi ve Füsün'a kavuşma arzusu ile fırsatçı kadın tipine örnektir. Başnedime olan Jale'nin Aymelek gibi güçlü bir tiplmeyi kıskanması, gözünü karartıp can almak istemesi son nokta olur. Tek amacı Aymelek'i öldürüp Hint padişahının şehzadesiyle birleşmek olan Jale, kendine aşık olduğunu bildiği Semender'i kötü amaçları için kullanmak ister. Bunun için Doğu kültüründe bolca kullanılan sihir, büyü gibi işlere karışır. Fakat yapmak istediği kötülükler amacına ulaşamaz ve Aymelek tarafından cezalandırılır.

Mestinaz

Nedim'deki Mestinaz sadece fuhuş yapan kişi değil aynı zamanda kötüyü temsil eden on beş yaşlarında genç bir kadındır. Genç yaşının verdiği saflığı ve temizliği kaybeden Mestinaz, Nedim'in şöhretinin peşindedir. Nedim'i güzel sözleri, ve güler yüzüyle âdeta büyüler. Fakat içten içe Şehlevent'e âşıktır. Nedim'in şöhretinin söndüğünü, isyandan dolayı Nedim'in öldürülmek istendiğini anlayan Mestinaz, gözünü kırpmadan ve hiç umursamadan Nedim'i terk eder ve Şehlevent'le kaçır.

3.3.2.1.4. Koruyucu Kadın Tipi⁹⁷

Ayşe'nin Ninesi

Baykuş adlı eserde Ayşe'nin ninesi küçük yaşta annesiz ve babasız kalan Ayşe'yi büyütmiş, ona analık babalık yapmıştır. Eserde Ayşe'nin ninesi kişilik özellikleri ile ön plana çıkan bir kadın olarak değil, Ayşe'nin etrafında gelişen olaylarda Ayşe için üzülen, Mehmet'le mutlu olmasını isteyen anne gibi yavrusunu düşünen bir kadın olarak karşımıza çıkar.

⁹⁶ Sevda Şener, a.g.e., s. 89.

⁹⁷ Sevda Şener, a.g.e., s. 67.

Seher

Sönen Kandiller'de Zehra'nın annesi ve köşkün hanımı olan Seher, hem öz kızını hem de kendisine yadigâr kalan Nihat'ı koruyup kollar. Seher, zenginliği yüzünden kibirli olabileceken aksine mütevazı ve saygılı bir kadındır. Nihat'ı ailesini kaybetmesinden ötürü onu bir evladı gibi bağrına basmış, bütün maddi imkânlarından faydalanmasını sağlamıştır. Nihat her ne kadar fakirliğini, kompleks hâline getirmiş olsa da Seher Hanım Nihat'ı kendi çocuğundan ayırt etmez.

Öz kızı Zehra'yı ise damat adayının zengin olmadığını bildiği hâlde efendi ve kibar olarak düşündüğü Cemal'le evlendirir. Tüm amacı torun sahibi olabilmek ve eğer kendi ölürse kızını güvenilir bir yerde bırakmak istediği içindir. Olayların arkasını görebilen bir kadın olan Seher, kızının mutsuzluğunu fark ettiğinde bu evliliği bitirmeyi teklif eder. Kızından daha cesur ve naif bir hanımefendidir.

Dilaşup

Nedim'de, Dilaşup on yedi yaşlarında fuhuş yatağına düşmüş genç bir kadındır. Nedim'i en saf ve masum duygularıyla uzaktan uzağa sever. Bu karşılıksız aşka rağmen ondan vazgeçmez. Mestinaz'ın Nedim'i nasıl kandırdığını ve aldattığını bilse de kötü bir kişi olmadığı için bunu fırsata çevirip Nedim'e söylemez. Oyunda iyiyi temsil eden Dilaşup, Nedim'in fark etmediği koruyucu meleğidir. Onu en kötü zamanlarında yalnız bırakmamıştır. Nedim'in ona olan kayıtsızlığına rağmen, kader onları son anlarında birleştirir ve Nedim, Dilaşup'un kollarında can verir.

Dadı

Bir Dolaptır Dönüyor'da Hakan Kızı'nın en büyük destekçisi ve yardımcısı olan Dadı'dır. Dadı, annesini küçük yaşta kaybeden Hakan kızı'nın devamlı yanındadır, elinden geldiğince Hakan Kızı'nı kötülüklerden koruyup kollar. Hakan Kızı ile Birinci Bölükbaşı'nın gül bahçesinde buluşmalarını sağlar.

3.3.2.1.5. Züppe Kadın Tipi⁹⁸

Mürüvvet

Sönen Kandiller adlı oyunun züppe kadın tipi Mürüvvet'tir. Mürüvvet neden köşke bu kadar sık gelmekte, ailesi nerede tam bir muammadır. Sadece Zehra'nın arkadaşı olarak sahneye girer. Nihat, Mürüvvet'in bu uygunsuz davranışlarından hoşlanmaz. Aslında Mürüvvet'in hareketleri, kimi insana göre hareketli ve neşeli olarak görülüp hoş görülebilecekken Ozansoy, oyunun ilerleyen bölümlerinde Mürüvvet'e kötüyü temsil eden bir rol biçer. Cemal'le yasak bir ilişki yaşayarak hem hafifliğini hem de hainliğini ortaya koyar. Şen kahkalarının saf ve masum olmadığını gösterir.

Nermin'in Kız Arkadaşları

Hayalet'te züppe kadın tipini Nermin'in kız arkadaşları üstlenir. İstanbul sosyetesinden kişiler olan Nur, Şükran ve Didar Nermin'in gerçek dostları değildir. Nermin'in, *Hayalet*'i gördüğü gece bayılmasına inanmazlar ve onu erkekleri peşinden koşturan bir kadın olarak görürler. Hatta onu eski sevgilisinin ölümünden dolayı suçlarlar. Nedim'in, Saip'in ve ölen eski sevgilinin Nermin'de ne buldukları hakkında eşleriyle dedikodu yaparlar. Fakat Nermin'i gördüklerinde yüzüne gülerler. Ozansoy, üçüncü tabloyu sadece Nermin'in arkadaşlarının iç yüzünü göstermek amacıyla yazdığı söylenebilir.

3.3.2.1.6. Fedakâr Kadın Tipi

Gönül

On Yılın Destanı adlı oyunda Gönül, Turgut'un sadece eşi değil aynı zamanda eşini hastalığından ötürü sakınan, nereye gitmek isterse istesin onu yalnız bırakmayan, bir mesleği olmamasına karşın kendisini geliştirmiş, çağın gereklerine ayak uydurmuş, Cumhuriyet'e yakışan bir Türk kadınıdır. Oyundaki güçlü kadın tipini de temsil eder.

⁹⁸ Sevda Şener, a.g.e., s. 66.

3.3.2.1.7. Yüzeysel Kadın Tipi⁹⁹

Nermin

Hayalet'te Nermin, maddi olanakları iyi olmayan ama sevdiği kişi olan eski sevgilisi ile değil, kendisine iyi imkânlar sağlayan Nedim ile evlenir. Herhangi bir eğitim almamıştır. Hayattaki tek amacı rahat bir ömür sürmektir. Nermin için kendini öldüren eski sevgili bile mazide kalan hatırlamak istemediği bir anıdır. Nedim'in sağladığı imkânlarla iyi bir hayat yaşayan Nermin sorumsuz ve tembel bir kadındır. Elinin altında hizmetçiler, aşçılar, uşaklar ve dadılar vardır. Hayaline kavuşmuş bir şekilde yaşar gider. Ta ki eski sevgilisinin hayaleti onu rahatsız edene kadar. Gördüğü hayalet sonucu aşırı hassaslaşır ve psikolojisi bozulur.

Hayalet'in üstünde yarattığı baskı onun, her şeyden endişelenmesine ve korku duygusunu iliklerine kadar hissetmesine sebep olur. Eserin ilk tablolarında Hayalet'in kim olduğunu, neden sadece ona görüldüğünü anlamlandıramayan Nermin, kliniğe yattıktan sonra Hayalet'i tanır. Akıl sağlığı git gide bozulan Nermin, kendine ve ailesine zarar vererek, dönüşü olmayan yollara girer ve çıkış yolunu ölmekte görür.

3.3.2.1.8. Duygulu Kadın Tipi¹⁰⁰

Zehra

Sönen Kandiller isimli oyunda, Zehra oyunun fonksiyonel olarak yönlendirici kişisi iken tip olarak duygulu kadını temsil eder. Aldığı yanlış kararlar yüzünden kaderinin önüne geçemez. Sevdiği adam olan Nihat'a yakınlığa karşı uzaklık psikolojisine kapılır. Böyle davranmasının sebebi ailesinden aldığı terbiyeden gelir. Çünkü Nihat'la ağabey kardeş gibi büyümüşlerdir. Mutsuz bir evlilik yaşayan Zehra, bu evliliği değiştirmek ya da sonlandırmak için hiçbir şey yapmaz. Hem çaresiz kalır hem de korkak davranır. Nihat'ın kendisine sunduğu seçeneklere de razı gelmez, çevrenin eleştirisinden çekinir. Çaresizce bir hayat yaşamaya mahkûm olur.

⁹⁹ Sevda Şener, a.g.e., s. 74.

¹⁰⁰ Sevda Şener, a.g.e., s. 75.

Hakan Kızı

Bir Dolaptır Dönüyor'da Hakan Kızı, Birinci Bölükbaşı'na âşıktır. Fakat babası kızını rızası olmadan kızını Tuzsuz Vezir'e vermek isteyince Hakan Kızı'nın Birinci Bölükbaşı'yla kavuşmaları engellenir. Hakan Kızı'nın Karagöz'den yardım istemesiyle olayların akışı değişir ve Karagöz oynadığı oyunla âşıkları kavuşturur.

Hakan Kızı olmasına rağmen mütevazı ve saygılı bir kadındır. Hakan Kızı saf ve temiz duygularla Birinci Bölükbaşı'nı sever. Birinci Bölükbaşı'na kavuşamayacağı düşüncesi onu eritir, bitirir. Bu hâline cariyeleri dayanamaz ve Karagöz'den yardım ister. Hakan Kızı, babasının akli selim olmayan davranışlarına, Tuzsuz'un etkisinde kalıp iradesiyle hareket etmemesine sinirlenir.

3.3.2.2. Erkek Tipleri

3.3.2.2.1. Gizemli Erkek Tipi

Yolcu

Baykuş adlı oyunda Yolcu adlı kişi elli beş yaşlarında bir gezgindir. Rüyasında bir derviş kendisine; mutsuzlara, çaresizlere çare olmak için yollara düşmesini söyler. Bu yüzden gezgin yolcu tesadüfen karşılaştığı bu insanlara yardım edip onların yaşadıkları çaresizliği bir nebze olsun dindirmek ister. Yolcu, İhtiyar Köylü tipinin tam tersi özelliklere sahiptir. Sakin, sabırlı ve entelektüel bir adamdır.

Hurafelere inanmayan, bunların boş inanç olduğunu savunan Yolcu, oyunda aslında yazarın kendisi, Halit Fahri Ozansoy'dur. Yazar söylemek istediği şeyleri entelektüel biri olan Yolcu'nun ağzından söylemiş, kendisini aydın tipe büründürmüştür. Yolcu'nun belirli bir mesleği yoktur. Gizemli bir yapıya sahip olan Yolcu, bir seyyah ya da gezgin olarak nitelendirilebilir. Nereden geldiği belli olmayan Yolcu, bir gece İhtiyar Köylü'nün evinde kaldıktan sonra yine meçhul bir yerlere gitmek üzere evden çıkar.

Neyzen

Nedim'de Neyzen, Ozansoy'un tabiriyle pirifâni yani ihtiyar bir kimsedir. Neyzen, Nedim'in Mestnaz'la aşk yaşamak için geldiği Sütlüce'deki evin etrafında gezer. Bu fuhuş yuvasındaki kızlar, Neyzen'in ney üflemesinden çok etkilenirler ve

tesadüf ettikçe eve davet ederler. Gizemli bir havası olan Neyzen, yine bir gün Nedim'in de evde olduğu zaman kızların davetine icap eder ve neyini üflemeğe başlar.

Nedim, bu gizemli adamla sohbet ettikçe ondan hoşlanmaz. Çünkü Neyzen onlara yakında bir ihtilâlin patlak vereceğini çok kişinin öleceğini, yaşanan bu lüks hayata bir gün birisi tarafından son verileceğini dahası verilmesi gerektiğini söyler. Bunun üzerine Nedim'in isteğiyle Neyzen evden kovulur. Nedim'in kalbine ilk korku bu konuşmalardan sonra düşer.

3.3.2.2.2. Âşık Erkek Tipi

Füsun

İlk Şair adlı oyunda Füsun, adanın sultanı Aymelek'i görür görmez âşık olur. Aymelek'ten yaşça küçük olmasına rağmen hiçbir çıkarı ve amacı olmadan bu kadınla evlenmek ister. Kibirten yoksun olan bu genç adam, yıllarca aradığı sevgiyi Aymelek'in kollarında bulur. Adada güzel günler geçiren Füsun evlendikleri gece o çok sevdiği kadını canı için terk etmek zorunda kalır.

Birinci Bölükbaşı

Bir Dolaptır Dönüyor'da Hakan Kızı'na âşık olan Birinci Bölükbaşı imkânsız görünen aşkı için savaşı ve Karagöz'ün de desteğiyle aşkına kavuşur. Birinci Bölükbaşı, dürüst ve namuslu bir gençtir. Hakan'ına isyan etmez sadece onun gözünü açmak ister. Bu sabrı ve saygısıyla Hakan'ında gönlünü kazanır. Hakan, gönül ferahlığıyla hem kızını hem de tahtını Birinci Bölükbaşı'na verir.

3.3.2.2.3. Çaresiz Erkek Tipi

İhtiyar Köylü

Baykuş adlı oyunda altmış yaşlarındaki İhtiyar Köylü oğlunun hastalığı karşısında çaresiz kalır. Birinci Dünya Savaşı günleri, aynı zamanda, Osmanlı Devleti'nin zor ve sıkıntılı günleridir. Ozansoy, bu oyunu o zamanlarda yazma sebebi olarak vatanın sıkıntılı günlerinin geçmesine kalemiyle yardım etmek istediği şeklinde açıklar. İhtiyar Köylü'nün tek odalı evi, belki de yazara göre, etrafı kuşatılmış,

yapabilecekleri sınırlı olan vatan toprağıdır. İhtiyar Köylü'nün de sefaletle boğışması, kısıtlı imkânları memleketin durumuna gönderme yapar.

Büyük oğlunun rahatsızlığı karşısında elinden pek bir şey gelmeyen İhtiyar Köylü, çareyi küçük oğlunu kasabaya hekim bulmaya göndererek bulmak ister. Eve dönmeyen oğlunu aramak için ormana giden İhtiyar Köylü gördükleri karşısında dehşete kapılır. Nail'in kurtlar tarafından parçalandığını gören baba âdeta delirir. Fakirlik bir taraftan, çaresizlik bir taraftan yaşanırken Anadolu köylüsünün o zamanlarda yaşadığı da aynen budur.

3.3.2.2.4. Züppe Erkek Tipi¹⁰¹

Cemal

Sönen Kandiller adlı oyunda Cemal, bir beyefendi olan Nabi Bey'in yeğenidir. Ailesinden kalan son malı mülkü kötü alışkanlıkları yüzünden satar. Seher Hanım'ın güvenip kızını vermesi kızı için bir felaket ama Cemal için sürdürmek istediğı zenginliğin anahtarıdır. Ozansoy, sosyete kesimine eleştirisini Cemal'in mirasyediliğı üzerinden yapar.

3.3.2.2.5. Ülkücü Aydın Erkek Tipi¹⁰²

Turgut

On Yılın Destanı'nda bir amaç için yollara düşen Turgut; vatansever, ülkücü aynı zamanda entelektüel erkek tipini canlandırır. Ozansoy'un Turgut tipine oldukça derin manalar yüklemesinin sebebi, görmek istediğı vatansever Türk gencini temsil etmesinden dolayıdır. Oldukça idealist olan Turgut eserde sanatçı kişiliğıyle de ön plandadır. Ozansoy, Turgut'un vatanseverliğini İzmir yolunda savaşırken şehit düşen babasına bağlar. Turgut aldığı eğitimle, yazdığı bestelerle sadece kendisine değil, aynı zamanda vatana da hayırlı bir evlattır. Vatana olan minnet borcunu biraz olsun ödeyebilmek adına Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü kutlamalarına bir senfoni yazmak ister. Gezip gördüğü tarihi yerlerin kendisinde yarattığı ilhamla senfonisini oluşturur ve dileğı gerçekleştirir.

¹⁰¹ Sevda Şener, a.g.e., s. 80.

¹⁰² Sevda Şener, a.g.e., s. 76.

Mühendis

On Yılın Destanı adlı oyunda Turgut'un arkadaşı olan ama ismi söylenmeyen Mühendis, Turgut gibi vatansever bir tiptir. Ozansoy'un Mühendis'e özel bir isim vermemesinin sebebi mesleğini ön plana çıkarmak olduğunu düşünebiliriz. Mühendis mesleği gereği bir fabrikada çalışır. Gazi'nin inkılâpları sayesinde okuyup kendini geliştirmiştir. Ozansoy'un bu iki arkadaşı yani Turgut ve Mühendis'i aynı meslekten seçmeme sebebi olarak bilime ve sanata ne kadar değer verdiğini göstermek istediği için olabilir. Arkadaşları Gönül ve Turgut'u evinde misafir eden Mühendis, onlarla beraber seyahate çıkar ve gördükleri karşısında gurur duyar.

Yüzbaşı

On Yılın Destanı'nda Afyon'da askeri kulüp bahçesinde Yüzbaşı ile Turgut'un arasında dostane bir sohbet geçer. Yüzbaşı, Afyon'da gerçekleşmiş olan bir çarpışmayı anlatır. Mehmetçikler sayesinde ülkeyi nasıl kahramanca kurtardıklarını ve Gazi'nin inkılâplarıyla harıl harıl çalışan Türk halkından bahseder.

3.3.2.2.6. Saz şairi (Âşık) Tipi

İhtiyar Saz Şairi

On Yılın Destanı'nda İhtiyar Saz Şairi ile trende tanışan Turgut ve Gönül, İhtiyar Saz Şair'inin seslendirdiği şiiirden çok etkilenir ve onunla tanışmak isterler. Cephede oğlunu kaybeden İhtiyar Saz Şairi, oğlu için şiiirler yazar ve seslendirir.

“Oğlum şehit düştü Dumlupınar'da,
O şanlı ülkede, şanlı diyarda,
Sesini dinlerim esen rüzgârda,
Her gece o benim yanımda gibi ” (s.13).

İhtiyar Saz Şairi, Turgut ve Gönül'ün ısrarlarına rağmen onlarla Dumlupınar Şehitliği'ne gitmez. Aynı zamanda kendisi de Yunan ordusu ile savaşırken gazi olmuş ve bir kolunu kaybetmiştir. Fakat ne oğlu ne de kendisi için asla isyan etmemiş, vatan toprağına giden her can için “Vatan sağ olsun. ” demiştir.

3.3.2.2.4. Anlayışlı Koca Tipi

Nedim

Hayalet adlı oyunda Nedim; eşini çok seven, ailesine düşkün bir eş ve babadır. Nermin'in bu karanlık günlerden çıkmasına yardımcı olmak isteyen fedakâr bir kocadır. Merkezde Nermin ve onun gördüğü kâbus dolu rüyalar olduğu için Nedim'in kişilik özellikleri sadece Nermin'le olan ilişkisi çerçevesinde verilir.

3.3.2.2.8. Yardımsever Erkek Tipi

Saip

Hayalet'te Saip, Nermin ve Nedim'in aile dostudur. Aynı zamanda bir doktor olan Saip, içten içe aşık olduğu kadını iyileştirmek ister. Saip'in Nermin'e olan platonik aşkı zararsızdır. Her ne kadar Nermin'i çok sevse de Nermin'in aile bütünlüğünün bozulmasını istemez. Saip, *Hayalet*'te Nermin'e olan masum aşkıyla ön plandadır. Nermin'i uzaktan seven Saip, *Hayalet*'in onu zorlamasıyla, uykusunda kağıda Nermin'e olan aşkını yazar ve sevgisini istemeden de olsa itiraf eder.

Karagöz

Bir Dolaptır Dönüyor'da Karagöz, gölge oyunlarındaki tipten biraz farklı konumdadır. Karagöz, anlayışlı babacan tavırları ile küçük büyük herkesin yardımına koşar. Ozansoy'un Karagöz için farklı bir tip kurgulaması, Karagöz-Hacivat gölge oyunlarından farklı bir oyun yaratma istemesinden kaynaklanır. Karagöz yaşını "Asırlardır hayattayım" diye ifade eder. Bu da eserde Karagöz'ü gizemli bir havaya sokar. Hakan ve Hakan Kızı'na yardım eden Karagöz'e meslek olarak oyuncakçı rolü verilir. Bunun sebebi Ozansoy'un Karagöz kuklalarını ileriki perdelerde kullanacak olmasıdır.

3.3.2.2.9. Fırsatçı Erkek Tipi¹⁰³

Şehlevent

Nedim'de, Şehlevent kişisi Nedim'in şöhretinden faydalanmak istediği için onunla gezen, Nedim'in sevdiği kadını Nedim'in elinden alan kişidir. O da Mestinaz

¹⁰³ Sevda Şener, a.g.e., s. 89.

gibi oyunda kötüyü temsil eder. İsminden de anlaşılacağı gibi Şehlevent, boylu poslu yakışıklı bir delikanlıdır. Tek marifeti yakışıklılık olan bu kişi en yakın arkadaşı olan Nedim'i sırtından vurur. Nedim'in sürdürdüğü hayatı kıskanan Şehlevent, onun tüm imkânlarından yararlanır. Nedim'i en ihtiyaç duyduğu an da yalnız bırakır ve onun sevdiği kadınla kaçar.

Tuzsuz

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunda Ozansoy, Tuzsuz'un geleneksel gölge oyunundaki özelliklerini kullanır. İçkiye düşkünlüğüyle bilinen Tuzsuz, taht fırsatçılığı yapar. Altmışına merdiven dayayan Tuzsuz, daha küçük yaştaki Hakan Kızı'na göz koyar ve sırf taht için onunla evlenmek ister. Fırsatçılığı ve hainliği ile ön plandaki Tuzsuz'un oyunu, Karagöz'ün çabalarıyla ortaya çıkar. Yazar, dönemin siyasetçileri ile Tuzsuz arasında bağlantı kurmuştur.

3.3.2.2.10. Yönetici Erkek Tipi

Hakan

Bir Dolaptır Dönüyor'da Hakan, Ülküler Diyarı'nın vasıfsız hakanıdır. Kurgunun ilerleyebilmesi için yazar, Hakan'a devlet işlerinden anlamayan, iradesini kullanamayan ve başkasının etkisinde kalabilen bir karakter çizmiştir. Hakan aslında kötü huylu bir tip değildir. Sıradan bir vatandaş ya da sıradan bir meslek sahibi olabileceken hükümdarlığın verdiği sorumluluğu kaldıramayan bir insan olur. Ozansoy, Tuzsuz'un hainliğini ön plana çıkarmak için Hakan'a saf bir tip verir.

3.3.2.2.11. Duygulu Erkek Tipi¹⁰⁴

Mehmet

Baykuş adlı oyunun duygulu erkek tipi Mehmet'tir. Mehmet yatağından kalkamayacak denli ağır hastadır. İnsanlara, özellikle babasına yük olduğunu düşünür ve ölmek ister. O, henüz yirmili yaşlarında genç bir delikanlıdır. Hastalığından dolayı çalışamaz. Mehmet, yalnızca duygulu erkek tipi değildir; aynı zamanda âşık genç erkek tipidir. Hayattaki tek gayesi iyileşip nişanlısı Ayşe'ye kavuşmaktır.

¹⁰⁴ Seveda Şener, a.g.e., s. 85.

Ayşe'ye olan sevgisi hastalığı yüzünden düştüğü çaresiz durum, insanlar üzerinde kendisini bir fazlalık gibi hissetmesine sebep olur. Yazarın bu eseri yazdığı dönemle ilişkilendirecek olursak İhtiyar Köylü'nün evi Osmanlı toprakları ise Mehmet'te hasta Osmanlı İmparatorluğudur. Ölümü ya da parçalanması beklenen Osmanlı İmparatorluğu.

Nihat

Sönen Kandiller adlı oyunun başkişisi Nihat, aynı zamanda duygulu erkek tipine örnektir. Ailesini genç yaşta kaybetmenin verdiği psikoloji ile Nihat devamlı mutsuz, melankolik ve depresiftir. Aynı köşkte beraber büyüdüğü Zehra'ya aşık olur, fakat kendisi bahçıvanın oğlu olduğu için sınıf farklılıklarını gurur yapar; bu yüzden Zehra'ya açılmaz. Çaresiz bir şekilde sevdiği kadının evlendiğine şahit olan Nihat, zaten durgun biriyken gün geçtikçe daha da içine kapanık biri hâline gelir. Ozansoy, bu oyunda psikolojik tahlillere önem verir.

Nedim

Nedim adlı oyunda Nedim başkişi olmakla beraber duygulu erkek tipidir. Bu kadar duygulu, hassas ve naif bir erkek olan Nedim'e ancak ve ancak şairlik yakışır. Hislerinin esiri olan Nedim, etrafında dönen dolapları anlayamaz. İktidar yanlısı yazdığı şiirler, onun iktidar tutkunu olmasından değil, Damat İbrahim Paşa'nın yaptığı yeniliklerden dolayı onu takdir etmesindedir. Şan ve şöhretin etrafını sarmasına rağmen kibirli bir adam değildir. Tek bir kadını sever ve onun uğruna yapmayacağı şey yoktur. Mestinaz dışındaki tek zaafi içkiye olan düşkünlüğüdür. İçkiyi çok kaçırmaması bilinçaltındaki korkularının açığa çıkmasına sebep olur.

3.3.3. İnsan Ögesinin Seyirciye Sunuluşu

3.3.3.1. Tasvirle İletme

Adından da anlaşılacağı üzere tasvirle iletme kişinin fiziksel özellikleri ile vücut hareketleri ve jestler, mimikler ile kendini anlatmasıdır. ¹⁰⁵

¹⁰⁵ Sevda Şener, a.g.e., s. 49.

Baykuş adlı oyunun ilk perdesinin birinci meclisinde Yolcu'nun dış görünüşüne dair bilgiler verilir. Dış görünüşünden hareketle Yolcu'nun, bir gezgin gibi yerleşik bir hayatı olmayan, evini heybesinde taşıyan, uzamış sakalları ile düzen insanlarından farklı olduğu gösterilir.

“(…) Omzunda bir heybe ve bir keşkül; başında burmalı bir külâh; sırtında karlara bulanmış kalın bir aba... Uzun ve sivri bir sakal üstünde vâkur, fakat munis bi çehre... Sesi lâhutî ve esrarlı” (s. 9).

Uzun bir süredir yolda olduğu yine üzerindeki kar yığınlarından fark ettirilir.

Ayşe kişisi ise Mehmet'in iltifatları karşısında utanır. Ayşe'nin genç bir kadın olduğunu, mütevazılığı ve çekingenliğini, yazar tasviriyle iletir. “Ayşe, biraz mahcup, mamafih meşhur ve mütebbessim, önüne bakar” (s. 31).

Nail'in hekim bulmak için yanında götürdüğü köpek eve yalnız döndüğünde İhtiyar Köylü kötü bir şeyler olduğunu hisseder ve Nail'i bulmak için yollara düşer. Ozansoy, aile fertlerinin yaşanan olaya verdikleri tepkiyi şöyle anlatır: “Mecnun ve serseri kira fırlar. Peşinden Yolcu da atılır. Ayşe, Mehmed'in baygın vücuduna sarılmış, öylece durur. Nine, şaşkın, ağlar. Bu hercümerç içinde fırtınanın uğultusuyla yere iner” (s. 35). Oğlu Nail'i aramaya çıkan İhtiyar Köylü, ormanda uzaktan geçen köylüleri ve ellerinde bir şeyler taşıdığını fark eder. İhtiyar Köylü'nün korku ve endişeyle karışık duyguları aşöyle ifade edilir: “Daha dikkatli bakar; derhal bütün vücudu ürperir” (s. 49).

İlk Şair oyununda Kançelik, Aymelek'e olan aşkından dolayı çoğu yerde Aymelek'in dış görünüşünü tasvir eder.

“(…) Boynumdan atsalardı onun çifte örgülü
Gür saçlarından omzuna sarkan ipek tülü,
Almak da zevk olurdu...” (s. 12)

Aynı zamanda Aymelek'in nedimleri, Aymelek'e olan sevgilerinden ötürü ona teşbihlerle şarkı söylerler.

“(…) Alnında, kakülünde
Bir damla nur arattı
(...) Sultanımız sarayda
Bir deste yasemindir.

Saçlar örülmüş ayda,
Gözler menekşedendir” (s. 15).

Nedimelerden Yasemin, Hint padişahının oğlu Fusun’un güzelliğini şöyle anlatır:

“Başında mor
Bir tür ki ay vurur nece uzaktan pırıldıyor;
Hülyalı alnı kakülün altında gölgeli;
Sıkmış menekşe rengi, ipek bir kemer belii;
Sırtında kırmızı cepken, uzun boylu bir yiğit!” (s. 28).

Sönen Kandiller adlı oyunun ilk perdesinin birinci meclisinde Nihat, depresif ve içine kapanık bir kişi oluşunu köşkteki hanımların kahkaha atmasından rahatsız olarak belli eder. “Nihat sapsarı bir çehre ile köşkün kapısında görünür. Hiddetinden adeta solumaktadır. Bir müddet eliyle başını taşa yaslayarak hareketsiz durur” (s. 10). İnsanların mutlu olmasının Nihat üzerindeki negatif etkisini gösterir.

Nedim adlı oyunda Nedim sevdiği kadının güzelliğini başka bir kadın üzerinden tasvir eder.

“Hay kâfir kız!
Sen de Mestnaz gibi öyle güzelleştin ki...” (s. 19)

Hayalet adlı oyunun prolog kısmında Ozansoy, ‘intihar etmek isteyen Adam’ı şu şekilde tasvir eder: “(...) Of! der, derin derin nefes alır ve bir demirin üstünden ayaklarını iki yana, aşağıda homurdanan sulara uzatır. Esrarlı ışıktaki yüzü bir ölü yüzü kadar solgundur. (...)” (s. 5)

Nermin hastalığının ilerlemesi sonrası eşinin desteğiyle kliniğe yatırılır. Kliniğe yatırılan Nermin gece uykusunda sayıklar. Kâbuslarında gördüğü Hayalet’i sayıklamaya başlar.

Gözlerinin altı çürümüş mosmor!
Yüzün mumya renginde... Ne var? (s. 54)

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunda halk, Tuzsuz Vezir’in verdiği kararlar yüzünden zor zamanlardan geçer. Halk, günlük hayatının akışı içerisinde siyah gözlük takarken Hakan’ın meydanlara halkı denetlemek için indiği esnada pembe gözlük takar.

Yine bir gün Hakan, Hakan Kızı ve Tuzsuz Vezir meydanlara indiğinde halk arasında Hakan Kızı şöyle tasvir edilir:

Birinci Gözlüklü Kadın

“Göreyim şunu hele!

Güzel kızmış diyorlar, yalnız hiç gülmüyormuş!” (s. 14)

Hakan Kızı’nı başkasının ağzından güzelliğini, fakat hiç gülmediği için somurtkan bir yapıya sahip olduğunu tasvirle belirtilir.

3.3.3.2. Diyalog ile İletme

“Tiyatro oyunundaki kişi monologları ile karşısındaki insana kendi ile alakalı bazı ipuçları verir bu yöntemi üç şekilde de kullanabilir.”¹⁰⁶

3.3.3.2.1. Kendi Hakkında Söylediği Sözler ve Kendine Dair Açıklamalar:

Baykuş’ta Yolcu eve girerken yaptığı açıklamalarla kendi hakkında bilgi verir.

Kapıyı çalan Yolcu, İhtiyar Köylü’nün sorusu üzerine:

“Gecenin bir kederli zairiyim,

Karabahtıyla serseri biriyim;

Dağlar aştım yağın kar altında:

Her taraf buz...” (s. 10)

İlk Şair’de Kançelik ile Aymelek’in karşılaştıkları ilk sahnede aşkının karşılıksız olduğunu bilen Kançelik kederli ve hüznüldür. Aymelek’in sorusu üzerine Kançelik kendisini şöyle ifade eder:

“Karşımda matemim gibi solgun, hazin bir eş!

Gözler dumanlı, her gece kalbinle nice leşe! . . .

Evlenmek istemem” (s. 19).

Aymelek aldığı cevap üzerine şaşırır ve sahneden ayrılır. Kançelik, Aymelek’in arkasından uzun uzun bakar ve yine kendi hakkında şunları söyler:

“Denize bakarak, hülyadır

Pul pul ziyası akşam ayın la cüret suya,

Sahilde sivrilen kayalar o yakaya.

Kalbim diyor ki: Ağla, çocuk geldi son demin...” (s. 20)

Hint padişahının oğlu Fusun, ailesine yalnızlık çektiğini dile getirir, bu yalnızlıktan ötürü yola nasıl çıktığını açıklar:

“Ayrılmadım da kaç senedir hiç sefineden,

Sandım ki çıktı karşıma terk ettiğim vatan.

¹⁰⁶ Sevda Şener, a.g.e., s. 49

Yalnız bu olsa kalbi delen, kalbi sızlatan...
 Ruhum hararet istedi mazide bir sabah.
 Amcam vezir, babamsa bütün handa padişah!
 Gittim, dedim ki: Ruhuma serpilmiyor ışık.
 Artık ne bahçeler, ne çiçekler, ne sarmaşık” (s. 33).

Sönen Kandiller'de Nihat, çocuk yaşta ailesinin kaybetmesi sonrası yaşadığı dramı kendi hakkında söylediği sözlerle şöyle ifade eder:

“Acısı çıkmadı bir gün içimden
 Yalnız başkaları gülüyor bana
 Kim gülmez esasen aciz olana” (s. 11).

Nihat oyun boyunca kendisini aşağılanmaya ve hor görülmeye layık, dışlanmaya müsait bir insan olarak görür. Kendi için söylediği sözler aslında eserde hiç kimsenin onun hakkında böyle düşünmemesine rağmen kendi kompleksinden ötürüdür.

“Zehra'nın yanında ben neyim? Bir hiç!
 Adeta bir sokak çocuğu bir piç!
 Mektepte gördüğüm tahsil, terbiye
 İki emektarın oğludur diye” (s. 13).

Nedim adlı oyunda Nedim, kendi hakkında söylediği sözlerle kişiliğine dair bilgiler verir. Nedim, meşhur bir şair olmanın verdiği özgüvene sahiptir.

“Benim gönlüm cihanda her güzeli sevmiştir,
 Bu gönül şu yıldızlı gökler kadar geniştir,
 Bin sevgi kanat çırpır hudutsuz boşluğunda...
 Fakat bazı akşamlar odamın loşluğunda
 Bin güzelin çehresi bir hayalde birleşir,
 O zaman şair Nedim büsbütün şairleşir.
 (...)” (s. 19)

On Yılın Destanı adlı oyunda oğlunu şehit veren İhtiyar Saz Şairi trende yanık yanık türkü söyler. Turgut daha önceden tanıdığı bu adamı eşiyile tanıştırmak ister. Yanlarına gelen İhtiyar Saz Şairi Turgut'un eşi Gönül'e kendisini şöyle tanıtır:

“Dinle, yavrum!
 Hayatımı kısaca işte anlatıyorum:
 Ben tâ üç yüz on üçte koştum vatan sesine,
 Bir kolumu kaptırdım Yunanlı güllesine.
 Oğlum da benim gibi onunla boy ölçüştü,
 Gitti, Dumlupınarda dövüştü, şehit düştü.

Öğünürüm yavrumun her anıŖta adını,
(...)” (s. 19)

Hayalet'te aile dostu ve Nermin'i uzaktan seven Doktor Saip, Nermin'e duyduğu gizli aşkı açamamanın verdiği sancıyla kıvrırır. Çünkü Nermin evlidir ve onun eŖi yakın arkadaŖıdır. Nermin'in evinde yapılan kutlamaya kendisinde katılır. Nermin bayıldığı zaman ilk müdahaleyi yapan da odur. Saip kendi kendine yaptığı konuşmada, kendini ifade edememenin sıkıntısını yaşamanın yanı sıra Nermin'e olan aşkını da itiraf etmiŖtir.

“(…)
Birdenbire duyulan sevgilinin çığlığı! .
Baygın yatan Nermin'in korkutan sarılığı! .
Nedim, yarasa gibi çırpınırken başımda,
Ayıltıncaya kadar onu kolumda tutmak,
Gül kokan nefesini koklamak ve uyutmak
Kalbimde boynu bükük aşkımın çocuğunu,
Ne kâbuslu gece bu... Ne dehŖetli gece bu? .
Of... Artık bu azaba kalamdı tahammülüm:
Bunları düşünmekten daha az korkunç ölüm!
(...)” (s. 28)

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunda kiŖilerin her biri kendisini tanıtır. Ozansoy, Ŗimdiye kadar yazdığı tiyatro oyunlarının hepsinden farklı olarak bir ilk yapar ve oyun başlamadan izleyicilere ya da okuyuculara kiŖiler hakkında bilgi verir.

Karagöz'ün Hayali
“Ben Karagözüm,
Doğrudur sözüm,
Ya hey!
Muslu'nun Hayali
Ben Muslu oğlan,
Ŗeytanım Ŗeytan,
Ya hey!
Hacivadın Hayali
Ben de Hacivat,
Sözlerim lûgât,
Ya hey!
Beberuhi'nin Hayali

Ben Beberuhi,
 Çektim kadehi
 Ya hey!
 Tuzsuz'un Hayali
 Ben de Tuzsuzum,
 Yani domuzum,
 Ya hey!" (s. 10)

Karagöz halk meydanında etrafındaki insanlara kendini tanıtır. Ozansoy, Karagöz tipini her zamankinden biraz daha farklı yansıtır. Bu oyunda Karagöz yardımsever, babacan bir kişidir.

"Bilmem ki sana başka ne misal göstereyim?
 Bana bak da ibret al, a benim hanım ablam,
 Ben bile bu halimle ağlamaktan anlamam.
 Gülmek benim ilacım, kahkaha merhemimdir,
 Sorarım tanımayan beni cihanda kimdir?
 Asırlardır gülerim ben ihtiyarlamadan,
 Gülerim, güldürürüm..." (s. 15)

Hakan Kızı, dairesinde cariyeleri ve dadısıyla dertleşirken kendisini anlatır, bu sırada üzüntüsünü ve kederini saklayamaz.

"Hep bu pembe ışıklar, çocukluğumdan beri!
 Bu hulyalı ışıklar kalbimdeki kederi
 Daha keskinleştiren bir zulüm, bir işkence!
 Yalnız ay ışığında mavileşiyor gece,
 Yalnız elbiselerde, eşyalarda başka renk!" (s. 41)

İçinde bulunduğu buhranlı durumu en yakınlarıyla bir sohbet hâlindeyken anlatır. Kendi kişiliği hakkında ipuçları verir.

3.3.3.2.2. Kişinin Başkası Hakkında Söylediği Sözler ve Açıklamalar:¹⁰⁷

Baykuş adlı oyunda Ayşe kişinin Mehmet hakkında söyledikleri Mehmet'in hastalığından ötürü oluşan depresif kişiliğini ele verir. İhtiyar Köylü gibi umutsuz ve bedbin hâlleri, bir daha iyileşememe korkusu yüzünden takındığı tavırlar, Ayşe'nin Mehmet'i uyarmasına neden olur. "Sen de oldun baban kadar bedbin, Eskiden neş'e,

¹⁰⁷ Sevda Şener, a.g.e., s. 50.

zevk içindeydin, seni gördükçe nur dolardı gözüm. Bağda yalnızca devşirirdik üzüm!
(...) (s. 55)

İlk Şair'in prolog kısmında sahneye çıkan çocuk oyuncu Kançelik'i şöyle anlatır: “Evet, çoban ya... Çoban... Yani dertli, aşık bir çoban ki işte bu akşam kaval çalar yerden...”

Kırda avlanmaktan dönen Aymelek ve nedimleri mutlu ve neşelilerdir. Aymelek kırdan getirdiği güllerin bir tanesini başnedimesi Jale'ye verir. Jale, Aymelek'in bu jestinin karşısında ona şunları söyler:

“Son yoncamı
Şükran eder mi? . . . Kalbiniz elmas mı, inci mi?
Her yerde böyle latife ile mesut eder bizi” (s. 16).

Kançelik ve Aymelek'in karşılaştıkları ilk sahnede Aymelek, Kançelik'in durgun hâline üzülür ve onunla konuşmaya başlar.

“Sen çok kederlisin, senin ismin ne? . .
(...)
Müthir, müşfik,
Ağlıyor musun? . .
(...)
Bicare genç! . . Ölmeden uzaklaşmış, hayatı sev:
Evlene, çiçekli bir yuva yap!” (s. 17)

Nedimelerden olan Melisa, Hint oğlu Füsün'un saraya gelmesi ile Aymelek'in sevincinin fark eder ve diğer nedimeye şunları söyler:

“Melike zayıf haslı bir kadın!
En gizli intizar ile sızlar kemikleri.
Ahu bakışlı gözlerinin mavilikleri” (s. 29).

Sönen Kandiller'de Bahçıvan, meslektaşısı Nihat'ın ölmüş babasının arkadaşısıdır. Nihat'ın babasına olan sevgisini şu sözlerle dile getirir:

“Babanız benim de bir kardeşimdi
Bilseniz, evladım ne sevişirdik!
Bu köşke vaktiyle beraber girdik
Beraber çalıştık bağda kaç sene” (s. 12).

Mürüvvet, çardakta sallanan üzümleri görünce canı çeker ve yemek ister. Fakat uzanamadığı için Nihat'tan yardım ister. Nihat'ın yardım etmek istememesine sinirlenen Mürüvvet, Nihat için şunları söyler:

“İnatçı!
Sanırsın düşecek başından tacı!
Ne olur çardağa sanki çıksaydık. . .
Amma da kendini nimetten saydın! . .
(...)” (s. 18)

Nihat ise Mürüvvet’in birçok hareketinden haz etmez. Zehra’ya Mürüvvet ile ilgili dert yanar.

“(.)
Çok seviyormuşsun, bana ne bundan?
Nefret ediyorum her gün huyundan:
Şımarık, maskara bir şey vesselam...
(...)” (s. 21)

Nedim adlı oyunda Mestnaz ile Nedim’in ilişkisini kıskanan ve Nedim’e aşık olan Dilaşup, Mestnaz hakkında söylediği sözlerle onun kişiliği hakkında bize bilgi verir.

“Unutmayın: Mestnaz henüz on beş yaşında!
Hem sonra bilirsiniz, ne hercai çiçektir;
Emin olun, aşkı da bir bahar sürecektir:
Bu kız bir gün bıcarsa kasideden, gazelden,
Nedim Ahmet Efendi su içemez bu elden...” (s. 16)

On Yılın Destanı adlı oyunda Turgut, savaşta şehit düşen babası ve diğer mehmetçikler dair ilgili eşi Gönül’le konuşur. Turgut babası ve diğer şehitlere minnettarlığını şöyle anlatır:

“Yalnız şunu biliyor, şunu hissediyorum...
Evet, belki o vatan benim babam diyorum.
Benim babam... İzmir’in yolunda ölen babam...
O kahraman askeri ben nasıl hatırlamam!
Kimbilir belki odur değil mi o Mehmetçik! . . .
(...)” (s. 8)

On Yılın Destanı’nda Turgut, oğlunu savaşta kaybeden İhtiyar Saz Şairi ile ahbap olur trende seyahat ederken onun yanık yanık türkü söylemesine içlenir. İhtiyar Saz Şairi için şunları söyler:

“(.)
Ayaküstü anlattı bana bir lâhza bunu...
Öyle ferahlıyor ki oğlunu yadedince...

İnönüden geçerken ne de coştı bu gece... (s. 14)

Hayalet adlı oyunda başkişi Nermin, evliliklerinin onuncu yılını kocasının isteği ile arkadaşlarıyla birlikte kutlar. Fakat, bu durumdan pekte memnun değildir. Çünkü arkadaşlarının riyakar olduğunu düşünür. Nermin'in, arkadaşları hakkında eşine söylediği sözlerde Nermin'in gözünden onların nasıl kişiler olduğu anlaşılır.

“(...)

O soğuk nüktelerden demin bunalacaktım:

Her zaman çekilmiyor Şerif'in cinasları!

Ya o Bayan Didar'ın süsleri, elmaslar!

Ya o geçkin yüzünde çizgileri gururun!

Üstüüstüne şampanya içişi hele Nur'un!

Saib'in somurtması gülecek yerde biraz!

Doğrusu bu âlemde o kadar neşe olmaz...

(...)” (s. 17)

Nermin arkadaşları hakkında eşiyile konuşurken bir iki sahne sonra arkadaşları da Nermin'in hakkında eşlerine konuşurlar. Ozansoy, aslında bu tarz diyaloglara yer vererek sosyete camiasındaki dostlukların yalan olduğunu vurgulamak istemiştir. Nermin'in arkadaşlarından olan Şükran, yalıdaki kutlamadan sonra kendi evine çekilir. Nermin'in *Hayalet*'i görünce bayılmasına inanmayan arkadaşları, eski sevgilisinin intiharına sebebiyet verdiği için onu suçlarlar.

Şükran

“Hep Nermin'in günahı!

Onu da tutar elbet bir başkasının ahı!

Düşün, gelin olduğu gece nasıl doğdu gün:

O ne kanlı sabahtı... Düşün, o genci düşün!” (s. 23)

Bir Dolaptır Dönüyor'da Karagöz meydandaki halkla konuşurken halka yapılan zulmün Tuzsuz'un başının altından çıktığını etrafınadakilere paylaşır. Zalim bir vezir olan Tuzsuz, halkı bezdirmiş, bütün tarlaları üzüm bağlarına çevirmiştir. Bu yüzden halk yoksulluk içerisinde.

“(...)

Siyah gözlüklülere sor bak, ne hınçları var!

Hakan geçerken hepsi pembe görmeliymişler!

Ötede bir zalimin elinde kaldı işler!

Herif şimd, doğrusu eskisinden belalı,

Tuzsuz'un tuzu fazla kaçtı Vezir olalı! (s. 16)

Hakan meydanda halkın arasında gezerken mutsuz olan kızını kim güldürürse onu saraya eğlence müdürü yapacağını söyler. Bunun üzerine Karagöz, tüm maharetlerini kinayeli bir şekilde söz oyunları ile gösterir. Ülküler Diyarı'ndaki halkın tasvirini metaforlar kullanarak anlatır.

“(…)

Ne su ister, ne ekmek, tam ülkü modeli bu!

Her çileye katlanan bir meczup, bir deli bu!

Başına vur, gık demez, kığına vur, şahlanmaz,

Perdede mumlar yanar, bunun kellesi yanmaz!” (s. 19)

Hakan Kızı, babasının vezire söz geçirememesinin yanısıra ondan bu kadar etkilenip onun isteğiyle hareket etmesine sinirlenir ve dadısına babasını şu şekilde anlatır:

“(…)

Babamda şu kadarcık bile akıl kalmadı,

Tuzsuz'un isteğine boyun eğer görürsün!

(…)

Dedim ya hasta ruhlu bir adam.

İmkânı yok, ben ona derdimi anlтамam.

Bunadı, biliyorsun, odalıklar elinde.

(…)

Kadınların kölesi, Tuzsuz'un oyuncuğı!” (s. 42)

Bazen bir başkasının bizim hakkımızda söyledikleri kendimizi bir nebze olsun daha iyi tanımamıza yardımcı olur. Hakan Kızı da babasını, dadısına anlatırken aslında babasının fark etmediğı ve istemeden yaptığı hareketlerdir.

3.3.3.2.3. Kişinin Genel Konular Üzerindeki Sözlerle Kişiliğı Üzerine Işık Tutması:¹⁰⁸

Baykuş adlı oyunda Yolcu'nun batıl inançlarının olmayışı, İhtiyar Köylü'nün baykuşun ötüşünden korkması ve İhtiyar Köylü'yü uyarmasından anlaşılır. Yolcu, sakin ve gizemli bir kişiliktir. Baykuşun ötmesinin ardından İhtiyar Köylü:

“Bu, bir efsanedir.

İnanma sakın!

¹⁰⁸ Seveda Şener, a.g.e., s. 50.

Bir garip itikadır halkın ” (s. 13).

Yolcu kişisi ölüm ve matem konusundaki fikirlerini şöyle açıklar:

“Gece, muzlim kalınca dehlizler,

Neye bilmem görürsünüz sizler.

Daima bir peri veya bir cin?

Ölüm endişesiyle korku niçin?

Ben bu çılgın hayali anlayamam” (sy. 17).

Ozansoy, Yolcu kişinin ağzından ölüm korkusunun yersiz olduğunu, bunu düşünerek zamanın tüketilmemesi gerektiğini, hayata ve insanlara daha pozitif bakmanın gerekli olduğunu söyler.

Sönen Kandiller adlı oyunda başkışı Nihat, Mürüvvet’in eşinin ölümünün ardından hayatında herhangi bir değişiklik olmamasını eleştirir. Bu da Nihat’ın tutucu tavrını ortaya koyar.

“(…)

Bir ara evlendi yine dul kaldı,

Doğru yanımızda soluğu aldı!

Bari şu kadicık bir keder duysa...

Ne gezer? Aynı kız ne gam ne tasa

Kocası üç ayda ölmüş verenden

Öyle keyifli ki...” (s. 21)

Nihat köşkün önüne gelen muhacir kız için takındığı tavır ve söylediği sözlerle de ne kadar vicdanlı olduğunu gösterirken, Mürüvvet’in muhacir kız için sarf ettiği sözlerde ne kadar acımasız olduğu anlaşılır.

“Mürüvvet

Bir dilenci kız.

Nihat

O dilenci değil.

Mürüvvet

Herhalde inci değil.

Nihat

Bilakis hakiki inci hakiki

Bir elmas parçası... Fakat ne var ki

Bulmamış kendine layık muhafaza...

Yırtık etekleri bulanmış toza,

Fakat inci, temiz parlak ışıklı

Kim bilir biçare ne sarmaşıklı
 Yollarda yürüdü, hala da yürür!
 Kim bilir kalbine neler götürür,
 Ne acı giderler, ne hatıralar,
 Ne derin sızlar, derin yaralar...
 Dilenci öyle mi? Hayır kanmaz...
 Bizim baş tacımız olmalı bu kız...!
 Köyünde binlerce şehit yatıyor
 Yunanla boğuşmak nedir ona sor!
 Bıçak, süngü, kurşun, kan, ateş, duman...
 İşte bu kuzucuk
 Nasılsa canını kurtarıp kaçmış,
 Yaralı kalbini Allah'a açmış!" (s. 25)

Nedim adlı oyunda Dilaşup'un kadına bakışı ve onu değerlendirişi yine hemcinsini eleştirirken söylediği sözlerden anlaşılır.

"(...)
 Fakat, zavallı şair, etrafına bak biraz,
 Ne kadar sevse yine kadına güven olmaz!" (s. 18)

Nedim'de Neyzen sarayın hâl ve tavırlarını eleştirir. Neyzen halktan biri olarak halkın yaşadığı zulmü Nedim'e anlatır. Nedim ise saray yanlısı olduğu için Neyzen'in daha fazla konuşmasına izin vermez ve onu köşkten kovdurur.

Neyzen
 "Anlamam bu nasıl iş!
 Bunlar mı düzelterek nizamını alemin...
 Karakollukçulara rasgeldim daha demin:
 Kimsin diye sordular yanyan bakarak bana,
 Halbuki sokaklarda nara atan atana.
 Onları görmezler de fakiri durdururlar! .
 Meyhanede leventler birbirini vururlar,
 Bunlar ancak yetişir onların ölüsüne.
 Halkı da benzettiler bir koyun sürüsüne:
 Ağzı, dili bağlanmış bu zavallı milletin... (s. 35)"

On Yılın Destanı'nda İhtiyar Saz Şairi Turgut'la trende sohbet ederken askerliğin ne kadar mukaddes bir iş olduğunu şu sözlerle ifade eder:

"Dumlupınar destanı ayet gibi okunsun!
 Yazık ki ben, ihtiyar asker, yoktum orada,

Gidip yüz süremedim o yerlere sonra da.
Askerlik benim için ne mukaddestir,
Allah Allah sesleri ne yürekten bir sestir ” (s. 19).

On Yılın Destanı'nda Dumlupınar Şehitliği'ni ziyarete giden Turgut ve Gönül tren yolculuklarının sonuna gelirler ve Afyon'da inerler. Şehitliğe gitmeden Afyon'daki askeri kulübeye uğrayan Turgut ve eşi orada bir Yüzbaşı ile sohbet etme fırsatı bulurlar. Yüzbaşı'nın kazanılan savaşıardan, yapılan inkılaplardan duyduğu sevinç onun ne kadar yenilikçi, vatansever ve fedakar olduğunu gösterir.

“Yalnız kahramanlık mı? . . Bir de etrafa bakın:
Zaferden sonra nasıl çalışır! . . Akın akın,
Her taraftan işçiler koştu yanan Afyona'a...
Türk kalır mı medenî yaşamakta hiç sona?
Onda da birincidir, birinci olacaktır,
Yepyeni binalar şehirler dolacaktır.
(...)” (s. 22)

On Yılın Destanı'nda Gönül; Türk kadınına güvenini, onun çalışkanlığını şu sözlerle dile getirir:

“Kadının da bu işte oynadığı rol büyük,
O kadın ki vaktiyle imansız büyütürdük,
Şimdi yerli malıyla süslüyor köşesini.
İşitmiyor ecnebi terzisinin sesini,
Ayrupa kumaşını vücudundan atıyor,
Kendi kumaşlarından güzellik yaratıyor” (s. 33).

Hayalet adlı oyunda Doktor Saip mesleğinin verdiği deneyime dayanarak korku ve endişe duygularını açıklar. Saip, burada iyi bir doktor olmanın yanısıra hastalarıyla empati kurabilecek bir hekim olduğunu da gösterir.

“Bakmak uzun bir zaman sevda denen yıldızda,
Karanlıkta sonra bir başka yıldız keşfetmek,
Bu haşmet yıldızına asıl saadet demek,
Sonra öteki yıldız sararıp kaybolunca,
Bir gece düşüp gökten sulara boğulunca,
Ruhun zindanlarında saklamak bu korkuyu!
İşte hastalık budur... Hayvan nasıl kokuyu
Hissederek kaçarsa tehlikeli düşmandan,
Biz de gayrişuurî bir duyguyla her yandan

Bir tehlike sezeriz ve o vakit hastalık
İçimizde kök salar bir ağaç gibi artık!
(...)” (s. 65)

3.3.3.3. Davranışla İletme

“Kişinin olay ve durumlara karşı takındığı tavır, gösterdiği tepki, yaptığı işler, onun kişiliğine en doğru ışık tutar. Tiyatroda insanı iletmenin tiyatroya özgü yolu, onu davranışları ile ispatlamaktır.”¹⁰⁹

Baykuş'ta İhtiyar Köylü eve dönmeyen Nail için kendini fırtınalı ve karlı ormana atar. Oğlunu korumak ya da kötü bir durumdaysa kurtarmak ister. İhtiyar Köylü'nün oğullarına düşkünlüğü babalık içgüdüleriyle yaptığı davranışlarda açıklanabilir. Yolcu'nun, hiçbir gönül bağı bulunmayan bu insanlara karşı takındığı yardımsever tavır, Nail'i aramaya giden İhtiyar Köylü'yü tek göndermek istememesinden anlaşılır. Mehmet öldüğünde Ayşe'yi sarıp sarmalayan baba edasıyla yaklaşan Yolcu, davranışlarıyla kişiliği hakkında bilgi verir.

İlk Şair'de Aymelek ile Füsun'un aralarındaki kıvılcım, Aymelek'in davranışlarına yansır. Aymelek, Füsun'la karşılaştıkça ve konuştukça mahçuplaşır, utanır. Bu da güçlü bir kadın tipi olan Aymelek'in aşk karşısında bir çocuk gibi davrandığını gösterir. Jale'nin kötü bir tip olması Aymelek'i kıskanmasından ve onu öldürmek için tuzak kurmak istemesinden anlaşılır. Hırslı, kindar ve kıskanç bir kadın olan Jale çıkarı için, asla biraraya gelmeyeceği Semender'in ona olan zaafından yararlanır. Semender'e, Aymelek'i öldürmesi karşılığında aşk vaadinde bulunur.

Sönen Kandiller adlı oyunda Nihat'ın ailesini erken yaşta kaybetmesinin verdiği melankoli tepki çeker. Seher, Nihat'ın sergilediği bu soğuk, umutsuz ve mutsuz davranışları eleştirir. Nihat'ın köşke gelen misafirlere karşı somurtkan davranması köşkün hanımı olan Seher Hanım'ı ziyadesiyle üzer ve oğlu gibi gördüğü Nihat'la bu durumu paylaşır.

“ Seher
Nihat, şu huyunu biraz değiştir! .
Nihat
Ne yaptım!

¹⁰⁹ Seveda Şener, a.g.e., s. 50.

Seher

Anlamam, bu nasıl iştir! . Adeta yüzünden düşen bin parça...

Nihat

İçim sıkılıyor akşam olunca

Seher

Peki, başkaları bunu ne bilsin? . Yazık, sen kendine malik değilsin, kimse sevmeyecek seni nafile... (...) Lüzum görmüyordun misafirleri... Haydi biz alıştık, ya şairler senin bu halini ayıplamaz mı? . En ufak hatayı görenler az mı? .” (s. 49)

Nedim'de Mestinaz'ı kıskanan Dilaşup, Nedim'le ilgili onu kızdıracak şeyler söyler. Ozansoy, Dilaşup'u “kıskanç ve zalim” olarak nitelendirir. Dilaşup'un kendisiyle uğraşmasından bunalan Mestinaz asabi bir edayla: “Teyze! Artık yetişir, uğraşmasın benimle!” (s. 16)

Yaşının küçüklüğünün verdiği alınganlıkla davranan Mestinaz, her şeye çabuk kızabilen ve bunu belli eden davranışlarda bulunur.

Nedim, ihtilalin çıkması üzerine birgün onun kendisine de geleceğini düşünerek buhranlı nöbetler geçirir. Yalnızlıktan, terk edilmişlikten ve ihanete uğramışlığın verdiği psikolojiden dolayı kâbuslar görür. Davranışlarında ve fikirlerinde gelgitler yaşayan Nedim kendisine ihanet eden sevgilisinin hayalini, kendisi gibi şair olan ve korkunç bir şekilde ölen Nefi'nin hayaletini görür. Çılgınlık atarak kâbuslarından uyanan ve ölümden korkan Nedim bundan sonra her davranışında ölümle burun buruna gelecek olmaktan çekinir.

On Yılın Destanı adlı oyunda Turgut ve Gönül'ün mehmetçikler üzerinden duygusal konuşmalar yapmaları Gönül'ü gururlandırmanın yanı sıra hüznendirir ve ağlatır. Bu da Gönül'ün ne kadar vatansever bir kadın olduğunu gösterir.

Turgut

“Ağlıyorsun... Ağlama... Şöyle başını dik tut! .

Gözlerimin içine iyi bak... Sonra düşün...” (s. 8)

Hayalet adlı oyunda Nermin ve Nedim'in oğlu Necdet eve gelen misafirlere manzumeler okuyarak onları eğlendirir. Nermin'in eski sevgilisi kendisini terk etmesi sebebiyle kendini mavi boğaz sularına bırakmıştır. Bunu bilen Nedim, ne zaman deniz, dalga kelimeleri bir cümlede kullanılsa tedirgin olur ve adamın düğün gecelerinde nasıl can verdiğini hatırlar. Necdet'de birgün misafirlere yeni bir manzume öğrendiğini ve bunu seslendirmek istediğini söyler. Manzumesinin adı Deniz'dir. Necdet manzumeyi

okudukça Nedim'i bir ürperti alır. Ozansoy, o anı şöyle anlatır: “Bu kelimeyi duyunca Nedim duraklar, çehresi sararır, evlendiği gecenin sabahına ait korkunç hadiseyi hatırlar. Neşesi bir anda dağılmıştır. Fakat çocuğun şiirini okumasına mani olmaz. O, Çoktan okumaya başlamıştır” (s. 13).

Nermin, gördüğü Hayalet neticesinde iyice içine kapanır. Her gece gördüğü kabuslar Nedim'in de canına tak eder. Eşinin bir an önce iyileşmesini eskisi gibi neşeli günlerine dönmesini bekler. Bir ay kadar evde iyileşmesini bekleyen Nedim, eşinin iyileşmemesi sonucunda onu arkadaşı Saip'in kliniğine yatırmak ister. Nermin'e konuyu açar. Nermin eşinin kendisini başından atmak istediğini düşünür ve bu davranışlarına yansır. “Nermin anlar, sapsarı kesilir. Bir lâhza sükût. (...)” (s. 35)

Nermin

“Demek ki bir uçurum açıldı yolumuzda,

Demek atılıyorum artık hastayım diye!” (s. 37)

3.4. ZAMAN

3.4.1. Sosyal Zaman

Ozansoy'un *Baykuş* adlı oyununda sosyal zaman tam olarak açıklanmasa da eserin yazıldığı tarih itibariyle Osmanlı'nın son yılları olduğu düşünülebilir. Halk açlıkla, sefaletle yaşar. Mevsimlerden kışın seçilmesi bize, yoksulluğun, açlığın, çaresizliğin derinliğini göstermesi açısından bilinçli bir tercihtir.

İlk Şair adlı oyun 1918 ve 1919 yılında olmak üzere iki kısım şeklinde yayımlanır. İlk Şair, Milli Mücadele yıllarında yazılır. Oyunda mekân olarak bir ada seçilmiş, sosyal zaman ise tam olarak belirtilmemiştir.

Sönen Kandiller adlı oyunun sosyal zamanı 1921-1922 yılları arasındır. İstanbul'da Bostancı'da bir köşkte başlayan vakalar yine burada sonlanır. Buhranlı bir havaya sahip olan oyun dramatik şekilde biter.

Nedim adlı oyunda sosyal zaman, Lale Devri'nin yaşandığı 1718 ile 1730 yılları arasındır. İstanbul'da yaşanan vakalar mahlası Nedim olan şair üzerinden verilir. Bu olaylar, tarih kitaplarına büyük bir isyan olarak geçen Patrona Halil İsyanı'nı konu edinir. Genelde gece başlayan olaylar sabaha doğru biter.

On Yılın Destanı adlı oyunda sosyal zaman Temmuz 1933'te başlar, Ekim 1933'te biter. Toplamda dört ayı kapsayan seyahatler ve geziler 29 Ekim'de Ankara'da

son bulur. Tarihin 29 Ekim seçilmesinin sebebi Ozansoy'un Turgut üzerinden onuncu yıl kutlamalarına atıfta bulunuyor olmasıyla açıklanabilir.

Hayalet adlı oyunda eserin yazıldığı tarih 1935'tir. Oyunda tarih net olarak verilmez. Olaylar gece saatlerinde geçer. Ozansoy'un geceyi seçmesinin sebebi izleyenlerde ya da eseri okuyanlarda gecenin verdiği korku ve endişe duygusunu yaşatabilmek içindir.

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunun yazılış tarihi tam olarak bilinmese de basım tarihi 1958 yılıdır. Tablolara başlamadan önce sahnenin oynandığı saat dilimleri öğle vakti, ikindi vakti, sabaha doğru diye verilir. Fakat oyun kişilerinin isimlerine baktığımızda (Hakan, Hakan kızı...) dönem olarak Osmanlı öncesi zamanları referans alır. Ozansoy, oyunda vakaların ne kadar bir süre içerisinde geçtiğini paylaşmaz. Oyun, genelde kapalı mekânlarda geçtiği için yazar, gece ve gündüzün üzerinde pek durmaz.

3.4.2. Ferdi Zaman

Baykuş adlı oyunda ferdî zaman, yolcunun gece yarısı üşüdüğü için İhtiyar Köylü'nün evine Tanrı misafiri olarak girip bir gün sonra İhtiyar Köylü'nün oğullarının ölümünün ertesinde evden çıkarak kendi yoluna devam etmesiyle biter. Süre yirmi dört saattir. Olaylar kronolojik sıra içerisinde ilerler. Ozansoy, eserde "geceyarısı", "bir müddet", "ertesi gün", "gün doğumu", "bir dakika sükût" gibi belirsiz zaman ifadeleri kullanır.

İlk Şair'de ferdî zaman, Hint padişahının adadaki saraya gelişiyle başlayıp bir yıl gibi bir süre sonra saraydan ayrılarak denize açılması ile son bulur. Aymelek'in kurtarıcısı olarak denizden çıkıp gelen bu adam, yine denize dönüp ortadan kaybolur. Oyuna hâkim olan mevsim, yazdır. Sıcaklığı ve aşkı çağrıştıran yaz mevsimi dolayısıyla yakamoz gibi sembolik unsurlardan çokça söz edilir.

İhtiyar Nöbetçi

"Gitme, dur biraz!

Sahilde ay sefası ne hoş başlayınca yaz..." (s. 15)

Sönen Kandiller'de ferdî zaman bir, bir buçuk yıllık bir süreye tekabül eder. Olaylar Bostancı'da sahile yakın bir köşkün bahçesinde Nihat ile köşkün yeni bahçivanı arasında geçen bir diyalogla başlar. Vaka, Zehra'nın evlenmesi ve ardından geçen bir yıllık süreci kapsar. Ozansoy, pek çok oyununda yaptığı gibi bu oyununda da belirsiz

zaman ifadeleri kullanır. "ikinci vakti", "sabaha doğru" "biraz sonra" gibi. Ortamdaki psikolojiyi yansıtmak için "fırtınayı bekleyen bir yaz gecesi" şeklinde ifadeler yer verir.

Ozansoy'un *Nedim* adlı oyununda ferdi zaman, Nedim ve Şehlevent'in bir gece aşk yaşamak için gittikleri fuhuş yuvasında başlayıp, Patrona Halil İsyanı esnasında Nedim'in isyancılar tarafından öldürülmesiyle son bulur. Olaylar kronolojik bir şekilde aktarılmıştır. Dönemin siyasi ortamından kesitler sunulur. Gece başlayan olaylar sabah olunca son bulur. Her perde gece başlar, sabah biter. "akşam üzeri", "gece vakti", "şafak atmak üzereyken" gibi belirsiz zaman ifadeleri kullanılır.

On Yılın Destanı'n da ferdi zaman, dört aylık bir süreci kapsar. Bu süreç, Temmuz ile Ekim ayları arasındadır. İstanbul'dan başlayan yolculuk Ankara'da son bulur. Geriye dönüşlerin kullanılmadığı piyeste Ozansoy, kronolojik sıraya göre hareket etmiştir. Esere genel olarak akşam saatleri hâkimdir. Gece yolculukları, gidecekleri mekâna akşamüstü varmaları gibi.

Hayalet adlı oyunda ferdi zaman iki aylık bir süreci kapsar. Olayın oluş tarihi net olarak belirtilmese de mevsim olarak yaz seçilmiştir. Olaylar genelde gece vakti yaşanır. Yazar, esere gizemli ve korkulu bir hava vermek için sağanak yağmur, fırtına, elektriklerin kesilmesi gibi ifadeler kullanır. Ozansoy, bu eserinde geriye dönüşleri kullanarak olayların sebep ve sonuçlarını açıklamak ister. Nermin'in gördüğü Hayalet'in kim olduğu önceleri anlaşılmasa da daha sonraları Nermin'in rüyalarına geri dönüşlerle bu durum seyirciye/okuyucuya hatırlatılarak aktarılır.

Bir Dolaptır Dönüyor'da ferdi zaman öğleye doğru, meydanda bulunan halkın inzibatlarla konuşmasıyla başlar, Tuzsuz ile Hakan Kızı'nın evleneceği gece biter. Bu olayların ne kadar bir sürede geliştiği hakkında en ufak bir ipucu yoktur. Yazarın sahne geçişlerinde kullandığı belirsiz zaman ifadeleri mevcuttur. "Sabaha doğru", "ikinci vakti", "öğle üzeri" gibi. Olaylar sırayla verilir. Ozansoy bu eserinde geriye dönüşler yapmaz.

3.5. MEKÂN VE DEKOR

3.5.1. Geniş Mekânlar

Baykuş adlı oyunda geniş mekân 1915'li yıllardaki Anadolu'nun herhangi bir köyüdür. Yer, tam olarak verilmez. Osmanlı'nın son zamanları olmasından kaynaklı

sosyal, siyasal zaman mekânı da etkilemiş ve mekâna fonksiyonel bir özellik kazandırmıştır.

İlk Şair'de geniş mekân, nerede olduğu belirtilmeyen adadır. Hint padişahının oğlunun gemiyle yol alırken tesadüfen bu adayı bulması ve saraya gelmesiyle serüven başlar. Yaşanan bütün olaylar bu ada ve adanın sahibi Aymelek'in sarayında cereyan eder.

Sönen Kandiller adlı oyunun geniş mekânı İstanbul'dur. Yazarın oyunda yer verdiği kesim İstanbul sosyetesidir. Bütün vakalar İstanbul'un zengin ve elit halkının yaşadığı Bostancı'da bir köşkte geçer.

Nedim'de ise geniş mekân Lale Devri yıllarındaki İstanbul'dur. Her perdede mekânlar adres olarak net bir şekilde tarif edilir. İlk çatışmanın yaşandığı yer Sütlüce'de bir fuhuş evidir. Kişilerle mekânların ilişkisi yazar tarafından bağ kurularak verilir. Ozansoy, bu devirdeki lüks hayatı, tercih ettiği semtlerden vermek ister. Sütlüce'deki köşk, Nedim'in Beşiktaş'taki evi ve son olarak Nedim'in Üsküdar'da saklandığı ev.

On Yılın Destanı'nda birden fazla geniş mekân vardır. İstanbul, Dumlupınar Şehitliği, Afyon, Uşak civarındaki köy ve son olarak Ankara. Mekânların işlevselliği Turgut'un ilham almak için özellikle seçtikleri yerlerdir. Cumhuriyet'in onuncu yılında yaşanan sosyal ortam mekânlara ayak uydurularak verilmiştir. Turgut'un Dumlupınar Şehitliği'ne gitmesi hem babasının kabrini ziyaret hem de orada yatan yüzlerce mehmetçiğe teşekkür etmek içindir.

Hayalet'te geniş mekân İstanbul'dur. Olaylar İstanbul'da denize nazır bir yalıda başlayıp Göztepe'de bir köşkte biter. Ozansoy, mekânları zengin kişilerin oturabileceği yerlerden seçmiş, mekânlarla olaylar arasında ilişkiler kurmuştur. Nedim'in zenginliği bir yalıda oturması, Nermin'in sağlığına kavuşması için Göztepe'de bir köşk kiralaması Ozansoy'un mekânlara işlevsellik katmak istemesinden gelir.

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunda geniş mekân Ülküler Diyarı'dır. Vakalar burada yaşanır. Ozansoy, hayâli bir ülke yaratmış, kişilerinin çoğunu ise geleneksel gölge oyunundaki kişilerden seçmiştir. Bunu yapma sebebi, oyundaki vasıfsız devlet büyüklerinin ülke insanlarını nasıl bir hâle getirdiğini anlatmaktır. Bundan ötürü hayâli bir mekân ve kişiler kurgular.

3.5.2. Ana Mekânlar

Ozansoy'un *Baykuş* adlı oyununda iki ana mekân vardır. İlki İhtiyar Köylü'nün evidir. İkincisi ise Nail'i aramak için çıktıkları ormandır. Her iki mekân da eserde çatışma unsurlarının yaşandığı, kırılma noktalarının olduğu mekânlardır. Bu iki mekân dışında tali mekân bulunmaz.

Eserdeki ilk çatışma, Yolcu'nun İhtiyar Köylü'nün evine girmesidir. Böylece ilk ana mekân İhtiyar Köylü'nün evidir. Mehmet burada yatar. Ayşe, Mehmet'e olan aşkını bu evde anlatır. Mehmet yine bu evde ölür. İkinci ana mekân ise ormandır. İhtiyar Köylü ile Yolcu'nun Nail'i aramak için girdikleri orman, eserin ikinci çatışmasını oluşturacak Nail'in cesedi burada bulunacaktır. Dönemin siyasal ortamına bakacak olursak İhtiyar Köylü'nün evi her yerden kuşatılmış Osmanlı toprakları iken orman ise savaşların yapıldığı kurdun, kuşun indiği cenk meydanıdır.

Eserde mekânlar çok fazla göz önünde tutulmaz. İhtiyar Köylü'nün kulübesi birinci ve üçüncü perdede Ozansoy tarafından şöyle kaleme alınmıştır:

“Sağda bir ocak; içinde ateş yanar. Ocağın yanında bir demet çalı – iki kanatlı bir dolap- Solda bir pencere; altında bir koyun postu; yanında uzun bir raf; bir yatak. – Dipte, kulübenin kira açılan küçük kapısı...” (s. 8).

Orman ise açık bir mekân olmakla birlikte yazar tarafından ikinci perdede şu şekilde betimlenir:

“Dipte, karlar içinde siyah ve derin bir orman... Selvilikler... Kırık mezar taşları... Ön plânda karlarla örtülü bir türbe. Demirin parmaklıklar arkasında yarı görünen bir sanduka... Tavandan inse bir telle asılmış paslı bir kandil sandukalanın üstüne ürkek, donuk bir parıltı döker... Gece... Kesit bir karanlık... Kar yağar...” (s. 38)

Yazarın, orman betimlemesini bu kadar ince ayrıntılarla vermesinin sebebi ikinci perdede yaşanacak olaylarda dekorun o sahneler için önemli bir yer tutmasındandır.

İlk Şair'de ise ana mekân, Aymelek'in adadaki sarayıdır. Kâh sarayda, kâh saraya bakan sahil kayalıklarında gelişen vakalar yazarı, mekânları betimlemede eksik bırakır. İlk perde şu şekilde tasvir edilmiştir:

“Dipte, sahilde, bir tepe üstünde kayalar... Kayaların arasından ince yüz yol kıvrılarak kumsala iner. Sağda, sarayın büyük, parmaklıklılı bahçe kapısı ve üzeri güllerle, hanım elleriyle çevrilmiş bahçe duvarı. Parmaklığın arkasından ve tırhaller ve yukarıda sarayın ilk katı cephesi ile geniş, oymalı bir şahnesin görünür” (s. 10).

Sönen Kandiller adlı oyunun tek bir ana mekânı vardır. O da Bostancı'da sahile yakın olan Seher Hanım'ın köşküdür. Nihat'ın anne ve babası, bu köşkün emektarlarıdır. Nihat'ta dolayısıyla bu evde büyür. Köşkün sahibinin kızına bu evde âşık olur. Mutluluğu ve mutsuzluğu bu evde yaşar. “Bostancı'da sahile yakın bir köşkün bahçesi... Sade bütün planı kaplayan komşu köşkün bahçe duvarı...” (s. 9).

Nedim'de ana mekân tek bir yer değildir. Her perdede mekânlarla birlikte değişen olaylar vardır. Her perdede mutlak bir çatışma yaşanır. İlk perdede ana mekân Sadabat'ta bir köşktür ve yazar bu köşkü şöyle belirtir:

“Lale devrinde, Sütlüce'de dere kenarında bir köşkün bahçesi... Burası gizli ve kibar bir fuhuş yuvasıdır. Önünde bir çardağı olan köşk, sağda, tâ nihayeteki plandadır. Ön planda fiskiyeli bir havuz ve havuzun yanında, renk renk atlas yastıklarla dolu şilteden bir sedir vardır” (s. 13).

İkinci perdede ana mekân, Nedim'in Beşiktaş'taki evidir. Ozansoy, ince ayrıntılarla süslediği sahneyi, dekorların işlevselliğini, Nedim'in ne kadar zevk sahibi bir kişi olduğunu göstermek için yapmıştır.

“Nedim'in Beşiktaş'taki evinde, orta kata büyük bir sofa... Sağda, birinci planda: yukarıya ve Mestinaz'ın odasına çıkan bir merdiven... İkinci planda. Merdivenden sonra darb bir sahanlık ki sola koridor şeklinde kıvrılır ve oradan, yalnız en yukarıdaki bir tek basamağı görünen, gayet dar, iki tarafı duvar olan bir merdiven aşağı kata iner...” (s. 55).

Üçüncü ve son perdede ise ana mekân, Nedim'in ayaklanmadan sonra saklandığı arkadaşının Üsküdar'daki evidir. Nedim, bu evde, ayaklananlardan kurtulmak için saklanır fakat ölümü bu evde gerçekleşir.

On Yılın Destanı adlı oyunda ana mekân diyebileceğimiz yer yok gibidir. Turgut ve eşi Gönül İstanbul'dan hareket edip birçok yeri gezerek Ankara'ya varırlar. Eserde çatışma olarak görülebilecek bir vaka da olmadığı için mekânlar semboliktir.

Dumlupınar Şehitliği, Turgut ve eşinin duygulandığı, milli duygularının kabardığı bir yer olarak karşımıza çıkar. Ozansoy, Dumlupınar Şehitliği'ni şöyle tasvir eder:

“Dumlupınar tepesinde şehit Mehmetçik abides... Abide sahnenin sağına yakın... Tepenin etrafını çeviren duvar, dipte sağ kuliste kaybolur. Duvarın sol taraftaki kısmı sahnenin bu cihetinde ön plana kadar kıvrılır ve altında diğer bir tepe belli olur” (s. 25).

Hayalet'te ise Ozansoy birden fazla ana mekân kullanır. Oyunun ilk çatışması Nermin ve Nedim'in Nişantaşı'ndaki evinde yaşanır. Ozansoy bu evin tasvirini şu

sözlerle ifade eder: “Nişantaşı’nda Bay Nedim’in evinde ince bir zevkle döşenmiş küçük bir istirahat salonu... Sağda, dipte kıvrılan methalden büyük salona geçilir” (s. 9). Bir diğer ana mekân ise Göztepe’deki köşktür. Bu köşkte de zenginliğin alametlerini içeren birçok dekor bulunur. Bu köşkün ana mekân olmasının sebebi Nermin’in canına bu evde kıymasıdır.

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunda ana mekân, Hakan’ın sarayıdır. Sadece ilk tabloda Hakan, Hakan’ın kızı ve Tuzsuz halkı teftiş etmek için meydana iner. Onun dışında bütün olaylar, Hakan’ın sarayında geçer. Hem kişilerden hem de oyunun konusundan ötürü mekânlar işlevsel olarak kullanılır. İlk olarak çatışmanın yaşandığı yer, Hakan toplantı yaptıktan sonra vezirlerinin Hakan hakkında konuştukları gül bahçesidir. Ozansoy gül bahçesini şu şekilde anlatır:

“Sedli ve sahnenin sonunda araları merdivenli asma bahçeler dibinde küçük bir gül bahçesi... Bu alçak bahçenin, yukarıki bahçelerin ilk seddine raslıyan noktasında hem yukarıya hem aşağıya bakan bir nöbetçi kulesi” (s. 49).

Ozansoy, diğer oyunlarında olduğu gibi bu eserinde de betimlemeleri titizlikle yazar. Diğer oyunlarına göre bu oyunun sahne tasarımı ve dekorları daha basittir.

3.5.3. Dış Mekânlar

Baykuş’ta dış mekân ormandır. Sadece iki mekâna sahip olan eserde dış mekân olarak orman tercih edilmiştir. Ormanın seçilme sebebi ise derin ve sessiz olması, Nail’i aramaya çıkan İhtiyar Köylü ve Yolcu için gizemli, korkulu bir ortam sağlamasıdır.

İlk Şair adlı oyunun dış mekânı sarayın sahile bakan kısmındaki kayalıklardır. Birçok olay burada gelişir. Ozansoy bir eserinde ilk defa mekânı bu kadar kısıtlı tutar.

Sönen Kandiller’de dış mekânı köşkün bahçesidir. Ozansoy, köşkün içini betimlemez. Her şey köşkün bahçesinde yaşanır. Betimlemelerin çoğunu köşkün bahçesi üzerinden yapar.

Nedim’de mekânlar genelde kapalı yerlerdir. Dış mekân olarak yalnızca ilk sahnede köşkün bahçesinde, evin sahibi olan kızlarla eğlence amaçlı oturulan yer sayılabilir. Yazar burayı “naif bir fuhuş yuvası” olarak tarif eder.

Ozansoy’un *On Yılın Destanı* adlı oyunda birden fazla dış mekân kullanılmıştır. Dumlupınar Şehitliği, Afyon, Uşak civarındaki köy ve Ankara’da Zafer Abidesinin önü. Her bir mekân sadece madden değil aynı zamanda manevi olarakta eserde büyük yer

tutar. Mekânlar kişilerden daha önemli konumdadır. Dumlupınar Şehitliği'ne gidilmesi Turgut'un babasının mezarını ziyaret etmek istemesi iken, Uşak'a gitme sebepleri Turgut'un bir arkadaşını da alarak Uşak civarındaki köyü gezmek Gazi'nin inkılaplarını köy halkı üzerinde nasıl tesir ettiğini gözlemlemektir. Ankara'ya ise Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamaları törenine katılmak, o coşkuyu yaşamak için giderler.

Hayalet'te Ozansoy, dış mekânı geriye dönüş yaptığında Hayalet'le Nermin arasında nasıl bir ilişki olduğunu göstermek için kullanır. Bir ormanda konuşan Hayalet ve Nermin'in gölgeleri sahneye yansıtılarak aralarındaki ilişki gösterilir.

Bir Dolaptır Dönüyor'da dış mekânlardan ilki birinci tabloda kullanılmıştır. Yazarın betimlemesi ve dekor tasarımına göre sahne şöyledir:

“Ülküler Diyarı'nda bir meydan. Meydanın ortasında, pembe bir sütun üstünde, elinde koyu pembe yazı ile “Ülküler Diyarı” plâkasını tutan bir tunç kadın heykeli” (s. 13).

Ozansoy'un, dış mekân olarak halkın alışveriş yaptığı bir meydanı tercih etmesinin sebebi halkın, Hakan'ın emirlerine nasıl itaat ettiğini, ne kadar fazla yoksulluk çektiğini göstermek içindir. Bir diğer dış mekân ise altıncı tabloda yer alır. İhtilâlin yaşandığı yeri göstermek için dış mekân olarak köprü başını seçer. Köprü başı aynı zamanda sınır kapısı gibi bir yerdir. Hacivat'ın üstlendiği rol burada ön plana çıkarılır. Hacivat “Dil Yoklama Bürosu”ndan sorumlu tercümandır.

3.5.4. İç Mekânlar

Baykuş adlı oyunda iç mekân olarak İhtiyar Köylü'nün kulübesinin seçilmesi, Anadolu köylüsünün içerisinde bulunduğu siyasi ve sosyal ortamı anlatabilmek içindir. Köhne ve kötü durumdaki kulübe ev denecek kadar büyük olmamakla birlikte halkın yaşadığı sıkıntıyı ve vehameti gösterebilmek adına yazar tarafından bilinçli bir şekilde seçilmiştir.

İlk Şair'de tek bir iç mekân kullanılır. O da sarayın odalarıdır. Sultanın yatak odası, toplantı odası gibi. Birçok çatışma bu iç mekânlarda yaşanır.

“Kapısı, karşılıklı, soma ki mermer sütunlarla tutturulmuş büyük bir salon. Sağda, birinci planda, küçük bir kapı; ikinci planda koyu yeşil çinilerle süslü ufak bir şadırvan... Şadırvanın üstünde güvercinler uçuşur. Dipte dışardaki dehliz açılan altın topuzlu, oymalı, büyücek bir kapı. Yukarda, kapının etrafında, zarif, yuvarlak pencereler... Solda, birinci planda, denize ve sahile nazır, nadide bir hind kumaşından ağır perdeli, geniş bir pencere;

İkinci planda, karşısında ki küçük kapıya benzer bir methal; Üçüncü planda, nısfın daire şeklinde görünen bir şahınşeyn. Pencerenin önde, muhteşem tahti andıran bir divan... tahtın karşısında ara setleri atla sala örtülü sedirler, mor kadifeden yastıklar... sedefli, narin sehpalı..." (s. 36).

Nedim adlı oyunda Ozansoy, iç mekânları zengin insanların oturabileceği yerlerden seçer. Bu da yazarın, Lale Devri'ndeki hayatı yansıtmak için bilinçli olarak yaptığı bir tercihtir. Nedim'in Beşiktaş'taki evi, yeniçerilerden kaçmak için saklandığı Üsküdar'daki ev gibi...

On Yılın Destanı adlı oyunda iç mekân Turgut ve Gönül'ün İstanbul'daki ince bir zevkle döşenmiş evi, Afyon'da Mühendis'in evi ve Ankara'da Turgut'un zengin ninesinin evidir. Ozansoy, Turgut ve Gönül'ü sadece entelektüel değil aynı zamanda zevk sahibi insanlar olarak resmetmiştir. Turgut'un sanatçı kişiliği burada da ön plandadır.

Hayalet'te ise birden fazla iç mekân vardır. Nedim ve Nermin'in evi, Doktor Saip'in kliniği ve Nedim'in Nermin için kiraladığı Göztepe'deki köşk. Oyunda bu mekânlar arasındaki bağlantılar anlatılmaz. Ama olaylarla mekânlar arasında ilişkiler kurulmuştur.

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyunda bir ana mekân içerisinde birden fazla yer kullanılmıştır. Ana mekân, Hakan'ın sarayı iken iç mekânlar sarayın içindeki odalardır. Bunlar; Hakan'ın taht salonu, Hakan kızı'nın dairesi, saraydaki gül bahçesi, Hakan'ın dairesi, Tuzsuz'un dairesi, hapisane, düğünün yapıldığı salondur. Şatafattan ziyade bir saray olduğu için dekorlar sadedir.

3.5.5. Mekân-İnsan ve Mekân-Eşya İlişkisi

Baykuş'ta mekân-insan ilişkisi başarılı bir şekilde verilmiştir. İhtiyarın evi zamana ve mekâna uygun olmakla birlikte eseri izleyen ya da okuyan üzerinde etki bırakacak şekilde dekore edilmiştir. İhtiyarın fakirliği, kulübesinin tek göz bir yer olması üzerinden verilmek istenmiştir.

Nedim'de mekân-insan ilişkisi yazar tarafından ön planda tutulur. Belli bir dönemin anlatıldığı oyunda Ozansoy, mekânlara fonksiyonel özellikler kazandırır. Lüksü, zenginliği, oralarda yaşayan insanların hâl ve hareketlerini mekânlar üzerinden verir.

On Yılın Destanı adlı oyunda özellikle üzerinde durulan olay ya da kişiler değil mekân-insan ilişkisidir. Bir tiyatro oyunu için, mekân olarak dekora uygulanması zor seçimler yapmıştır. Ozansoy'un mekân ve dekor olarak seçtiği yerler ve nesnelere aslında bir tiyatro sahnesinde canlandırılması imkânsız denecek düzeydedir. Yazarın betimlemeleri ancak ve ancak bir filmde görebileceğimiz türdendir. Belki de eserin başında dekor için tavsiyede bulunması bu konu hakkında bir eleştiri alacağını düşünmesinden gelir ve eserin başında şöyle söyler:

“Bu piyes dekor ve vesaiti tam olan sahnelerde muharririn tarif ve izahı üzere temsil edilecektir. Dekorları müsait bulunmayan yahut tabloların çok kısa fasılları esnasında sahne değiştirmeye imkân görmeyen tiyatrolarda dekorsuz olarak temsil ve inşat edilebilir” (s. 6).

Eserde birçok yer sembolik olarak kullanılmıştır. Bunlardan ilki *Dumlupınar Şehitliği*'dir. Burası eseri okuyan da ya da oyunu izleyende etkisi büyük olacak sahnelerdir. Bir diğeri ise *Ankara Zafer Abidesi*'dir. Gazi Mustafa Kemal'in heybetli heykeli, aşağısında top güllesi taşıyan kadın, solda bir eli tüfekli, diğeri yukarı kalkık Türk askeri heykelleri... Sahnede bu heykellerin gösterilebilmesi bile izleyici üzerinde heyecanın ve milli duyguların kabarmasını sağlar.

Bir Dolaptır Dönüyor'da ise mekân-insan ve mekân-eşya ilişkisi başarılı bir şekilde verilmiştir. Yazar mekân-eşya ilişkisinde kostümlere ağırlık vermiş, eserin başında kimin neyi, nasıl giyeceğini ince ayrıntılarıyla anlatmıştır. Dönem oyunu olduğu için dekorlar, kostümler büyük bir titizlik içerisinde anlatılmıştır. Özellikle dokuzuncu tabloda sembolik nesnelere kullanılmıştır. Hakan'ın elbisesinin ve tacının Tuzsuz'un odasında olma onun tahtta ne kadar hırslı olduğunu gösterir.

3.6. TEMALAR

3.6.1. Aşk

Baykuş'ta hasta olan Mehmet, Ayşe'yi gözünden sakınır. Fakat hastalığı yüzünden hiçbir zaman beraber olamayacaklarının farkındadır. Ayşe'ye göre yaşça büyük olan Mehmet, ondan daha olgun bir kişiliktir. Onu boş hayallerle avutmak istemez. Daha on beş yaşındaki Ayşe, çocukluğun verdiği heyecanlarla gerçeklerin farkında değildir. Mutlak gerçeğin birgün onları ayıracağını görmezden gelir. Belki de Mehmet'in hastalığının ciddiyetinin farkında değildir.

Ayşe, nişanlısıyla evleneceği günü iple çeker. Fakat Mehmet'in bir tas su alabilecek mecali yoktur. Yatağa mahkûm kalmış bir hâldedir. Ayşe, Mehmet'in ölümle ilgili konuşmalarını duymazdan gelir ve böyle bir şeyin gerçekleşmeyeceğini, evlenerek hayallerindeki yuvayı kuracaklarını söyler. Mehmet hasta olduğundan devamlı uyku ile uyanıklık arasında sayıklar ve korkar. Ondan kendisine masallar anlatmasını ister. Hem onu oylar hem de o yanındayken onun verdiği tatlı huzurla mutlu olur. Ancak birbirlerini seven bu iki insan, Mehmet'in beklenen ölümü ile bu dünyada bir daha birleşememek üzere ayrılmak zorunda kalır.

İlk Şair'de çoban Kançelik, Ada'nın sultanı Aymelek'i gönülden sever. Onun bir gün kendisini fark edeceği anı umutla bekler. Ozansoy, oyununda bu anı çok geciktirmeden ilk sahnede bizlere gösterir. Nedimeleriyle kırdı avlanmakta olan Aymelek sarayına dönerken yolda Kançelik'e rastlar. Kançelik'in kederli bakışlarından etkilenir, onunla tanışmak ister. Kançelik'in hayali gerçek olur ve düşlerindeki sultan ile tanışır. Sultan için bir şey ifade etmeyen bu tanışma, Kançelik için hayatının dönüm noktalarından biridir. Aymelek'in kendisine, bu melankolik havadan sıyrılmasını ve bir an önce yuva kurmasını tavsiye etmesiyle âdeta yıkılır. Oyunun ilerleyen sahnelerinde Kançelik'ten çok az bahsedilir hatta unutturulur. Ta ki son sahnede sevdiği kadın olan Aymelek'i kurtarıncaya kadar. Kayalıkta öylesine tanıştığı bu adamın karşılıksız sevgisi sayesinde Aymelek'in hayatı kurtulur.

İlk Şair adlı oyunda Jale, Aymelek'in başnedimesi ve en güvendiği kölesidir. Bir gün denizden çıkıp gelen Füsün'un saraya girmesiyle işler karışır. Ada'nın sultanı Aymelek, Hint padişahının oğlu ile yaşadığı aşk yüzünden az kalsın başnedimesi Jale'nin gazabına uğrayacak ve ölümle burun buruna gelecektir. Ozansoy, bu oyununda iki karşılıksız sevgi kurgulamış fakat birisini iyilikle diğerini kötülükle donatmıştır.

Jale'nin Füsün'a olan karşılıksız sevgisi, yıllarca güvenip yanında kaldığı sultanını arkasından bıçaklamak istemesine kadar varır. Ozansoy, burada daha çok kadının karşılıksız aşkını, kadın kıskançlığıyla harmanlamıştır. Oyunda Kançelik'in Aymelek'e olan karşılıksız aşkında Füsün'a karşı bir kıskançlık görülmez. Hatta mutlu olmaları için uzaklaşan iyilik timsali bir adam vardır. Fakat Jale'nin Füsün'a olan aşkında Aymelek'e ihanet eden bir kişi yaratmıştır. Bu da kıskançlığı, sadece kadına özgüymüş gibi göstermeye çalışması şeklinde bir algıya sebep olur.

Eğitim psikolojisinin öncülerinden olan Erik Erikson'a göre yakınlığa karşı uzaklık ya da yalıtılmışlık,

“(…) süreç içinde kendini yitirme korkusu olmaksızın bir başkasıyla paylaşabilme ve bir başkasını sevebilme yetisidir. Kimlikte olduğu gibi yakınlıkta da başarı ya da başarısızlık artık yalnızca dolaylı yoldan anababaya bağlıdır. Burada da, kimlikte olduğu gibi, toplumsal koşullar yakınlık duygusunun gelişimine yardım edebilir ya da bu gelişmeye ket vurabilir. Aynı yolda, yakınlık cinselliği içermek zorunda değildir; arkadaşlar arasındaki ilişkiyi içerir. (...) Eğer arkadaşlarla ya da evlilikte eşle bir yakınlık duygusu kurulup geliştirilmemişse, Erikson'a göre, sonuç, bir yalıtılmışlık; paylaşmak ya da bakıp sevmek için kimsesi olmamak yani yalnızlık duygusudur”.¹¹⁰

Sönen Kandiller adlı oyunda Nihat, ailesinin vefatından sonra kendini birçoğ şeyden soyutlar ve uzaklaştırır. Henüz çok genç olmasına rağmen akranları gibi gülüp eğlenmek, hayattan zevk almak yerine, asık suratla ve mutsuzlukla köşkün içerisinde bir köşede oturarak zamanını geçirir. Hatta mutlu olan ve şen kakhahalar atan insanları bayağı bulur.

Nihat, köşkün bahçivanın oğlu; Zehra, köşkün sahibinin kızıdır. Zehra ile aynı köşkte kardeş gibi büyürler. Zehra'nın yanı başında olmasına rağmen ona yakınlamaşıyor oluşu Nihat'ı iyice çekilmez bir adam yapar. Ağabey kardeş gibi büyüyen bu iki insan, birbirlerine olan aşklarını uzun bir süre itiraf edemezler. Zehra evlenir ve bir çocuğu olur. Ailesinin yokluğundan dolayı mutsuz olan Nihat'ın bu durumu, Zehra'nın evlenmesiyle de iyice artar. Zehra dışında kimseyle hatta bazen Zehra'yla bile iletişimini koparır. Bir gün Zehra'nın mutsuzluğu canına tak eder ve ona olan aşkını itiraf eder. Zehra'dan da aynı karşılığı görünce anlık bir mutlulukla Cemal'den ayrılmasını, kendisi ile evlenmesini söyler. Fakat Zehra, Cemal'den bir çocuğu olduğu için bunu göze alamaz. Ozansoy bu oyununda da kadının omuzlarına birden fazla yük yükler. Kadının sorumluluklarından kaçmaması gerektiğini anlatır ama aynı eleştiriyi erkekler için yapmaz. Erkeğin aldatmasını, aile düzenini yok etmesini görmezden gelip zihinlerdeki kabuller doğrultusunda oyununu kaleme alır.

Nedim adlı oyunda Nedim, kırk elli yaşlarında olgun bir adamdır. Lale Devri'nde geçen vakada kasideleriyle ün yapmış, sarayda sevilen biri olmuş şair Nedim ile fuhuş yuvasındaki çocuk yaşta bir kadının yaşadığı aşk anlatılır. Oyunun ilk

¹¹⁰ David Elkind. (1978). *Erik Erikson: İnsan Gelişiminin Sekiz Evresi*. 1(11):3-13, Çev. Ali Dönmez, s. 36. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/502/6011.pdf>

sahnelerinde aşkları gerçekçi ve masum düşünülse de Mestinaz'ın Nedim'i en yakın arkadaşı Şehlevent ile aldatması okuyucu ya da izleyicide bir şok etkisi yaratır. Mestinaz'ın kendisine âşık olan bu adamla birlikte olma sebebi onun şöhretli bir şair olmasından kaynaklanır. Çıkar üzerine kurulu her birliktelik gibi Mestinaz'ın Nedim'le olan birlikteliği de Nedim'in şöhretinin bir ihtilâlle son bulmasıyla biter. O, Nedim'i sevdiğine öyle bir inandırmıştır ki Nedim'i başka kadınlardan kıskanır sadece onunla olmasını ister. Belki de bilinçaltında Nedim tarafından bu kadar sevilmesi gururunu okşamakta bu yüzden kimseyle paylaşmak istememektedir.

Hayalet'te Nermin'in geçmişte yaptığı bir tercih bir adamın ölmesine sebep olur. Nedim'le evliliğinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen Nermin, bu vahim olayı unutamaz. Aklının bir köşesinde, sevdiği adamı fakir olduğu için terk etmesi, bu yüzden, ölmesine sebebiyet vermesi vardır.

Nermin, Nedim'le her ne kadar iyi ve lüks bir hayat için evlenmiş olsa da onu da sevmiştir. Kocasına ihanet ettiğini ya da ona karşı sevgisizliğini gösteren en ufak bir hareket veya bir davranış yoktur. Fakat evliliklerinin onuncu yıl dönümünde görmek istemediği bir şeyle ile karşılaşır. Eski sevgilisinin hayaleti çıkagelir. Nermin'den intikam almaya yemin etmiştir. Hayalet seneler sonra neden ortaya çıktığını şöyle açıklar:

“Bir ışık çekti beni, bir ışık!
 Onu gördüm, o kızı, yine o akşam gibi,
 Gelin elbisesi ile, başkasının göğsünde!
 (...)
 Bir tılsımla dirildim... Gidiyorum...
 (...)
 Onun başı görünen ışıklı pencereye...
 Yatağına bir yılan gibi süzüleceğim...
 Hortlamam diyen ruha...” (s. 8)

Nermin ve Nedim'in hayatı artık eskisi gibi değildir. Bu Hayalet yalnızca Nermin'e görünür. İntikam almak isteyen Hayalet, Nermin'i uykusunda yakalar ve onu devamlı korkutur. Eşinden ve çocuğundan uzaklaşan Nermin, bir süre tedavi gördüğü klinikten sonra eve çıkar. Fakat Hayalet, onu yanında götürmeye and içmiştir. Dediğini yapar ve Nermin fırtınalı, yağmurlu bir gecede intihar eder.

Ozansoy'un hemen hemen tiyatro oyunlarının birçoğu trajik bir sonla biterken sadece *Bir Dolaptır Dönüyor* adlı oyunu güldürü ögesini barındırır. Hakan, kızını zorla veziri Tuzsuz'la evlendirmek ister. Babasının iradesiz davranışlarından hoşlanmayan Hakan Kızı her gün üzüntüden erir. Kızın dadısı, Birinci Bölükbaşı ile onu her fırsatta buluşturur, onlara gözcülük yapar. Hakan Kızı'nın Tuzsuz'la evlenmek istememesi ve üzerindeki baskı günbegün onu daha da mutsuz bir kadın hâline getirir.

Dadı, Hakan Kızı'nın bu hâline daha fazla dayanamaz. Tuzsuz'un çevirdiği oyunları ortaya çıkarmak ve onu sevdiği adama kavuşturmak için saraya eğlence müdürü olarak giren Karagöz'den yardım ister. Zekâsı ile ön plânda olan Karagöz, ne yapıp edip düzenlediği gölge oyunu ile Hakan'ı etkiler ve Tuzsuz'a karşı gözlerini açar.

Tuzsuz'un Hakan'ın arkasından çevirdiği oyunlar ortaya çıkınca Hakan Tuzsuz'u tutuklatır. Gölge oyunu sırasında Birinci Bölükbaşı da Karagöz'e yardım eder. Birinci Bölükbaşı, yardımının ve gözü karalığının karşılığını Hakan Kızı'na kavuşarak ve Hakan'ın isteğiyle tahta oturarak alır. Böylece Ozansoy'un oyunlarında bir ilk olan mutlu son ve sevdalılarının kavuşması yaşanır.

3.6.2. Yoksulluk

Baykuş adlı oyunda fakir bir köylü olan İhtiyar Köylü, çocukları ile tek gözlü bir evde yaşar. Vakaların Anadolu'nun hangi köyünde olduğunu belirtmeyen yazar, İhtiyar Köylü'ye yoksulluğunun çaresizliğini çok ağır bir şekilde ödetir. Altmış yaşlarındaki İhtiyar Köylü'nün tek amacı, ömrünün kalan günlerinde çocuklarıyla huzurla yaşamaktır. Fakirliğin vermiş olduğu incinmişlik, hastalıkla birleşince iyice çaresiz kalmışlardır. Tanrı misafiri olarak eve giren Yolcu, İhtiyar Köylü'ye bir an için yalnızlığını unutturur. Hasta oğlunu kendi imkânları ve mevsimin uygun olmayışı yüzünden kasabaya götüremeyince, hem büyük oğlu Mehmet'i hem de küçük oğlu Nail'i kaybeder.

Sönen Kandiller'de, Nihat yaşadığı evin gerçek oğlu değildir. Nihat'ın annesi ve babası köşkün emektarlarıdır. Anne ve babasının kaybı ile köşkün sahipleri ona kendi evlatları gibi kucak açar, onu dışarıya atmazlar. Köşkte hiç kimse ona evden olmadığını, yoksul bir aileden geldiğini hissettirmez. Yalnızca mirasyedi Cemal, kavga sırasında Nihat'ın arkasından Zehra'ya onun bu eve ait olmadığını dillendirir. Nihat ev

sahiplerinin zenginliği karşısında komplekse girer. Zehra'ya olan aşkıını belki de bu yüzden itiraf edemez. Nihat devamlı herkesin kendinin arkasından konuştuğunu düşünür. Hatta oyunun ilk sahnelerinde bahçivanla aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“Ben kimim ki?
Eski bir evlatlık değil mi?
Bunu ben ömrümde unutur da
Gamsız mı yaşarım ümidindesin
Sonunda en sonra duyuldu sesin:
Haydi, sor bakalım derdimi sen de
Bari sen de beni incitmesen de!
Nihayet anlasan çektiğim gamı!
Ne zaman düşünsem garip babamı
O garip köylümü gözlerim dolar”. (s. 11)

Hayalet oyununda para, zenginlik ve lüks bir yaşam için terk edilen eski sevgili, paranın kudreti karşısında yenik düşer, gururu incinir ve sevdiği kadının ellerinin arasından kayıp gitmesine izin vermek zorunda kalır. Nermin'in ailesi, kızlarının iyi bir hayat sürmesini istemekte haklı görünse de Nermin için de durumun böyle olması, sevdiği adamı sırf bu yüzden terk etmesi kabul edilebilir ahlâki bir davranış değildir.

Birçok filmde ve dizide sıkça işlenen bir konu olmasına karşın Ozansoy'un oyununun ilgi çekmesinin sebebi, eski sevgilinin bu ayrılığın ardından verdiği tepkidir. Eski sevgili, Nermin'in evlenmek zorunda bırakıldığı Nedim kadar zengin biri değildir. Yoksulluk kavramını bu oyununda farklı bir bakış açısı ile ele alan Ozansoy, fakirliğin bedelini eski sevgiliye canını kaybettirerek ödetir. Yoksul insanların öz güven problemi yaşaması normal bir duygu iken eski sevgili kadar güçsüz davranması onun kişiliği ile ilgili bir problemdir. Yaşadığı bu duygunun üstesinden gelemeyen eski sevgili, kendini boğazın serin sularına bırakarak yaşamına son verir.

3.6.3. Yalnızlık

İlk Şair adlı oyunda Aymelek hanedan üyeleri arasında hayatta kalan tek kişidir. Oyunda annesi babası kardeşleri ya da herhangi bir akrabası olduğuna dair ipucu yoktur. Yalnızlığını saray çalışanlarıyla kapatan Aymelek'in en yakın sırdaşları yine sarayda çalışan nedimleri olur.

Onlarla beraber gezer, eğlenir, kırdavlanır. Fakat aşamadığı en büyük problem özel hayatındaki yalnızlıktır. Denizin ortasındaki adaya bir gün bir şehzadenin çıkıp gelme ihtimalini hep düşünür. Özel hayatındaki boşluğu gelecek olan kişiyle doldurmak ister. Bir gün hayallerindeki kişi çıkagelir. Okyanusları aşp gelen bu kişi Hint padişahının oğlu Fusun'dur.

Fusun, uzun bir gemi yolculuğu sırasında uzaktan fark etmiş oldukları bu adada karaya inmek ve biraz dinlenmek ister. Tesadüflerin buluşturduğu bu iki insan yalnızlıklarını birbirleriyle unuturlar. Beraberken eğlenen, mutlu olan ve birbirini çok seven bu insanlar sonsuz mutluluğa ulaşmadan ayrılırlar.

Sönen Kandiller'de Nihat başkışisi köşkte çalışan anne ve babasıyla beraber yaşar. Köşkte bahçıvan olarak çalışan baba, Nihat daha küçük yaşta iken hayata gözlerini yumar. Annenin nasıl ve nerede öldüğüne dair bir bilgi yoktur. Nihat ailesinin ölümünün üstünden seneler geçmesine rağmen yaşadığı travmayı bir türlü atlatamaz. Daha yirmi, yirmi beş yaşlarındaki Nihat âdeta hayata küser. Mutlu olmak için bir sebebinin kalmadığını düşünür. Halbuki evin hanımı Seher Hanım onu küçük yaşta evlat edinir ve ona gözü gibi bakar.

Seher Hanım onu öz kızı Zehra'dan ayrı bir kefeye koymaz. Hiçkimse onu horlamaz ya da aşağı görmez fakat Nihat ailesinin yokluğuna bir türlü alışamaz. Psikolojik bir oyun olan *Sönen Kandiller*'de Nihat'ın depresifliğinin, içine kapanık oluşunun ve mutsuzluğunun altında ailesini küçük yaşta kaybetmiş olmanın getirdiği ve atlatamadığı travma duygusu vardır.

Nedim adlı eserde Nedim kişisi şan şöhret ve paraya doymuş bir insandır. Fakat özel hayatında olmak istediği noktada değildir. Bu yüzden para karşılığı cinsel deneyim yaşatan kadınlarla beraber olur. Nedim, yalnızlık duygusunu fuhuş yuvasındaki Mestinaz'la gidermeye çalışır. Halbuki Mestinaz daha on beş yaşında küçük bir kadındır. Nedim ise kırk, kırk beş yaşlarında olgun bir adam.

Ozansoy, çoğu oyununda küçük gelin yaratmayı sever. Diğer birçok oyununda da kadın karakterlerinin yaşı on beş, on sekiz gibi çocukluktan ergenliğe geçiş yaşlarıdır. Nedim, hayranlarının sayıca çok olmasına rağmen içindeki yalnız kalma duygusunu atamaz. Bu yüzden sık sık Mestinaz'ın çalıştığı eve gider. Mestinaz'a olan aşkı onu

başkasıyla paylaşmasına engel değildir. Çünkü Nedim'in yalnız kalma, Mestnaz tarafından sevilme duygusu saplantı hâline gelir.

Mestnaz'ın kendisini en yakın arkadaşı ile aldatması bile Mestnaz'a olan duygularını değiştirmez. Mestnaz, Şehlevent'le kaçarak Nedim'i yalnızlığa terk eder. Fakat bu çok uzun sürmez. Mestnaz'ın yokluğunun yasını tutmadan kendisine âşık olan Dilaşup'un bakımını üstlenmek istemesini kabul eder. Dilaşup'a karşı bir şey hissetmeyen Nedim, yine yalnız kalma korkusundan ötürü onunla aynı evde yaşar.

3.6.4. Saplantılar/ Batıl İnançlar

Batıl inanç; “Doğaüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere karşı aşırı derecede bağlı boş inana, batıl itikat”.¹¹¹ Birçok kültürde ve inanışta çoğu insan tarafından inanılan batıl inançlar Ozansoy'un tiyatro eserlerinde de yerini alır.

Baykuş'ta esere ismini veren hayvan pek çok insan için halâ tabu niteliğindedir. Geceleri ortaya çıkması, çıkardığı ses gereği insanları korkutması ve birçok insan için uğursuzluğu hatta ölümü çağrıştırması gibi.

Bu oyunda ise baykuş, İhtiyar Köylü ve oğlu Mehmet'in saplantı hâle getirdiği bir alegoridir. İhtiyar Köylü, baykuş ne zaman öte ürpermekte ve başlarına bir felaket geleceğinden korkmaktadır. Oyunun çoğu sahnesinde ve daima akşam ya da gece vakti öten baykuş zaten bozulmuş olan sınırları daha da bozarak hasta Mehmet'in ölüm haberini her an verecekmiş gibi olmasından İhtiyar Köylü'yü endişelendirir.

Yolcu kişisi her ne kadar bunların boş inançlar olduğunu söylesede İhtiyar Köylü'yü korkularından kurtaramaz. Oyunla paralel bir şekilde, baykuş her öttüğünde zaten başlarına bir şey gelir. Önce Nail'in, sonra Mehmet'in ölümüyle İhtiyar Köylü'nün baykuşun felaket getirdiğinden artık bir şüphesi kalmamıştır.

Büyü genel anlamıyla; Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, efsun, sihir, füsün, bağı.¹¹²

¹¹¹ TDK. (2009). Hzl. Şükrü Haluk Akalın... (ve başk.). *Türkçe sözlük*, 10. Baskı, TDK Yayınları, Ankara, s. 223.

¹¹² TDK. (2009). Hzl. Şükrü Haluk Akalın... (ve başk.). *Türkçe sözlük*, 10. Baskı, TDK Yayınları, Ankara, s. 245.

Çok eskiden beri var olan inançlardan bugünlere kadar gelinen süreçte insanlar, büyülere başvurur. Somut anlamda çözülemeyeceğini düşündükleri olayların birtakım büyü ve sihirlerle çözmek isterler. Ozansoy'un *İlk Şair* adlı oyununda da büyüden medet umularak problem görülen şeyler çözülmek istenir.

İlk Şair'de başnedime Jale, Aymelek'in davranışlarından rahatsız olur, onu Füsün'dan kıskanır ve ortadan kaldırmak adına Çamlıbel denilen bir tepede yaşayan büyücülerle iş birliği yapar. Toplum tarafından kabul görmeyen bu kişiler bir tepede yalnız başlarına yaşarlar. Jale, kendisine zaafi olduğunu düşündüğü Semender'i de kötülüğüne ortak ederek Çamlıbel'e gider. Oradaki büyücülerle görüşen Jale, onları ikna edip Aymelek'in saçından bir tutam koparır ve onlara getirir.

Bir ateşin etrafında oturan büyücüler bu saçı başka maddelerle karıştırarak Jale'yi Aymelek'in yanına gönderirler. Acele etmeyen Jale, Aymelek'in evleneceği günü bekler. Düğün gecesi Aymelek'in saçını başnedime Jale yapar ve bu büyü yapılmış saç da Aymelek'in saçlarının arasına yerleştirir. Fakat Kançelik'in kendilerini tesadüfen o tepede görmesini ve bir hafiye gibi kılık değiştirip aralarına girmesini hesaba katmamışlardır. Kançelik, işin aslını öğrenir öğrenmez düğün gecesi soluğu Aymelek'le Füsün'un yanında alır. Büyü, saçın çözülmesiyle reaksiyona girecektir, bunu bilen Kançelik bu felaketi önler.

Hayalet adlı oyunda Nermin kişisi eşiyile onuncu evlilik yıldönümünü kutlarken gördüğü Hayalet yüzünden korkar ve psikolojisi bozulur. Hayalet, geceleri Nermin'i ziyaret edip onun hayal dünyasını allak bullak eder. Nermin artık neyin düş neyin gerçek olduğunu anlayamayacak hâle gelir.

Hayalet, Nermin'i uykusunda ziyaret ettiğinden Nermin geceleri yalnız uyumaktan, ışısız bir ortamda kalmaktan korkar. Gündüzleri eski günlerdeki gibi neşeli davranabilen Nermin, akşam olunca Hayalet'in geleceği korkusuyla çılgınlık atarak kâbuslar görür. Bu yüzden eşi Nedim onu bir kliniğe gönderir. Önceleri klinik fikrine sıcak bakmayan Nermin, eşinin ısrarıyla tedavi olmak amaçlı bu fikri kabul eder. Fakat Hayalet onu burada da rahat bırakmaz. Doktor Saip, geceleri yalnız kalmaması için başına hastabakıcılar diker ve her sayıklamaya başladığında söylediklerini not almalarını ister. Bir süre sonra iyileştiği düşünülen Nermin'i eve çıkarırlar. Fakat bir akşam - fırtınalı ve yağmurlu bir yaz gecesi- Nermin odasında dinlenmekte iken birden

elektrikler kesilir. Karanlıktan kalmaktan korkan Nermin, karşısında birden Hayalet'i görür ve bu olay Nermin'in sonu olur.

Hayalet'te Ozansoy, diğer oyunlarında olduğu gibi bu oyununda da kişilerden birisi batıl inançlıdır. Oyunlar, Ozansoy'un kendi bilinçaltı, yaşadığı korku ve endişelerin bir yansıması olarak düşünülebilir. *Hayalet* adlı oyunda Nermin'in köpek ulumasını duymasıyla yaşadığı korku *Baykuş* adlı oyunda İhtiyar Köylü'nünkine benzer. Çünkü her ikisi de batıl inanç ve her ikisinde de kişilerin bu sesleri duyunca irkilmesi ve bu seslerden korkması söz konusudur.

Nermin, köpek ulumasını duyduğu zaman birilerinin bu dünyadan göçüp gideceğine inanır ve her köpek ulumasında panikler. Eşi Nedim ve Doktor Saip böyle bir şeyin boş inanç olduğunu söyleseler de Nermin ve Nedim gibi batıl inançları olan insanları düşündüklerinden vazgeçirmek neredeyse imkânsızdır.

Yazar belkide kötü haberin geleceğini böyle bir yöntemle duyurmaya çalışmıştır. Örneğin; *Baykuş* adlı oyunda baykuş'un ötüşü, *Hayalet*'te köpek uluması gibi soyutlamaları somutlaştırırken, *İlk Şair*'de müneccimin Ay Melek'e kötü bir şeylerin olacağını söylemesi ya da *Nedim*'de ihtilâlin çıkacağını yoksul bir Neyzen'den öğrenilmesi gibi örneklerde ise somut bir tehlike algısından öte söylenti söz konusudur.

3.6.5. İhanet

İlk Şair'de başnedime Jale, oyunun hasım gücü olması durumu kıskançlık duygusundan ve Aymelek'e ihanetinden kaynaklanır. Aymelek'in saray çalışanlarına karşı mesafeli ve zaman zaman disiplinli oluşu çoğunu kızdırsa da, Aymelek kalbinde kötü bir duygu besleyebilecek bir kadın değildir. Çalışanları üzerinde otorite kursa da eli bonkör bir kadındır.

Jale, Füsün'un saraya girmesiyle ona karşı platonik duygular beslemeye başlar. Sınıf farklılığını da görmezden gelen Jale, Aymelek'le Füsün'un ilişkisi karşısında âdeta çıldırır. Kıskançlık dürtüsü onu, engelleyemediği kötü fikirlere salar. Yıllarca beraber çalıştığı sultanına karşı kin ve nefretle dolan Jale, Aymelek'i ortadan kaldırmayı hayâl eder. Bu yüzden kendisine platonik aşık olan Semender'i kötü fikirlerine ortak eder ve Aymelek'e ihanet etmeye karar verirler.

Sönen Kandiller'de Zehra, annesinin isteği üzerine Cemal'le evlenir. Cemal iyi aile çocuğu görünümlü, terbiyeli bir insan olarak ilk sahnelerde lanse edilir. Seher Hanım, Cemal'in hareket ve davranışları bir yana onun kendileriyle aynı cemiyetten olduğunun farkındadır. Kızının rızasını almadan Zehra'yı Cemal'le evlendirir. Cemal, ilk sahnelerin aksine evlendikten sonra Zehra'ya değer ve kıymet vermez. Zehra'nın gönül kapısını okşayamaz ve evlenmeden önce adının çıkmış olmasını doğrular şekilde çapkınlık yapmaya başlar. Zehra'nın ilk başlarda bundan haberi olmasa da Nihat'ın bu duruma dayanamayışı ve Zehra'ya söylemesiyle öğrenmiş olur. Zehra, Cemal'i sevmese de aldatılma duygusu onu zedeler ve gururunu incitir.

Nedim adlı oyunda Şehlevent, Nedim'in akranı olacak bir yaşta değildir. Fakat Nedim'in çapkınlık yapmaya beraber çıktığı, beraber güldüğü ve sevdiği bir insandır. Ozansoy, kişilerin özelliklerini şaşırtmalı bir şekilde bu oyunda da verir. Nedim'in sevdiği kadınla beraber olması ve arkasından iş çevirmeleri arkadaş ihaneti olarak değerlendirilebilir. Şehlevent ve Mestnaz'ın, Nedim'in yanında olması tamamiyle Nedim'in ünü sebebiyledir. Şehlevent ve Mestnaz Nedim'in en ihtiyaç duyduğu anda kaçıp onu bir nevi ölüme terk ederler.

Bir Dolaptır Dönüyor'da Tuzsuz, Hakan'ın en sadık adamı gibi Hakan'ın gözüne girer. Tuzsuz, Hakan'ı büyülemiştir ve onu iradesiz bırakır. Hakan, Tuzsuz'un halkına yaptığı kötülükleri fark etmez, halk ve saray çalışanları bile Hakan'ın içine düştüğü içler acısı duruma üzülür. Ancak Hakan, Tuzsuz'un kendini yönetmesine farkında olmadan izin verir. Hatta o kadar sever ki, kızını babası yaşında olan Tuzsuz'a vermeye razı olur. Fakat Tuzsuz'un, Hakan'a görüldüğü gibi zeki bir adam olmadığı Karagöz'ün saraya girmesiyle anlaşılır. Karagöz, takibe aldığı Tuzsuz'un gizli odasında Hakan'ın tacı ve ceketini görür. Tuzsuz'un gerçek amacının Hakan'ı tahtından edip yerine geçmek olduğu anlaşılır.

3.6.6. İhtilâl

İlk Şair adlı oyunda adanın sultanı Aymelek ve onun emrinde çalışan askerler vardır. Aymelek, halkı tarafından sevilen ve hürmet gören bir sultan iken birgün çıkıp gelen Füsün'la aşk yaşaması ve evlenmek istemesi halk ve askerler arasında hoş karşılanmaz. Ozansoy, bunun sebebini oyunda söylemez. Halkın ve askerlerin böyle

düşünmesinin iki sebebi olabilir. Ya Jale ve Semender, halkı ve askeri provakatör davranışlarla ayaklandırır ya da halk, Aymelek'in evlendiği zaman adayı terk edeceğini düşünür.

Her ne sebeple olursa olsun halk ve asker birlik olur, Aymelek ile Füsun'un evlendiği gece isyan çıkararak sarayı basarlar. Ya Aymelek'in bu evlilikten vazgeçmesini ya da evlilikten vazgeçmedikleri takdirde sarayı basıp her ikisini de öldüreceklerini söylerler. Ne Füsun ne de Aymelek ölümü göze alamaz ve ayrılmak durumunda kalırlar. Füsun'u da sarayın arka kapısından kaçırıp geldiği gemiyle gönderirler. Arkada göz yaşlı Aymelek kalır.

Nedim'de isyan, saray halkının yaşadığı abartılı hayata karşı yapılır. Tarihte de karşılığı bulunan bu olay, Patrona Halil İsyanı olarak geçer. Lale Devri'nde yapılan birçok ıslahat, isyanın çıkmasına engel olamaz. Patrona Halil öncülüğünde çıkarılan isyan kanlı bir şekilde son bulur.

Dönemin padişahı tahttan indirilirken, Damat İbrahim Paşa'nın ölümüyle isyan biter. *Nedim*'de Nedim kişisi Damat İbrahim Paşa'ya kasideler yazan kişi olduğu için asker ve halk onun da canını almak ister. Nedim'in bu korkusu zaten içkiye düşkün olan zaafını körükler ve daha çok içmesine neden olur. Korkuları kâbusları ile birleşir. Hatta şair Nefi'nin ölümü gözünün önüne gelir. Tarihte Nefi'nin ölümü saray tarafından verilen bir karar olsa da oyunda Nedim'in kabuslarını etkiler ve kendi sonunun da öyle olacağını düşünür. Bu korkularla daha fazla yaşayamaz. Oyunda nöbet geçirerek can verir.

Ozansoy ihtilâl temasını işlediği oyunlarından biri de *Bir Dolaptır Dönüyor* adlı oyundur. Fakat bu diğer oyunlarındaki ihtilâllerden biraz farklıdır. Gerçekte var olmayan bir ülkede geçen olaylarda Hakan'a karşı bir ayaklanma yoktur. Ayaklanmanın sebebi, Hakan'ı yönlendiren vezire karşıdır. Ayaklanmayı çıkaranlar ise askerlerdir.

Tuzsuz'un zalim bir vezir olması ve Hakan'ın arkasından iş çevirmesi askerleri çileden çıkarır. Halk her ne kadar sarayın verdiği kararlar yüzünden yoksulluk yaşasa da saraya karşı ayaklanmaz. Karagöz ve Birinci Bölükbaşı sayesinde askerler uğradıkları haksızlıklara karşı uyandırılırlar. İsyanda birlikte hareket etmeleri için örgütlenirler ve saraya karşı ayaklanma Hakan Kızı'nın Tuzsuz'la evleneceği gün gerçekleşir.

Diğer oyunlardaki ihtilâllerden bir diğer farkı ise kanlı olmamasıdır. Amaç Hakan'ı, vezire karşı uyandırmak olduğu için bir oyunla durum anlatılır. Her ne kadar Hakan, vezire güvense de Karagöz'ün gölge oyunun göz ardı etmez. Kızının da yaptığı açıklamalarla olanları dinler ve Tuzsuz'un hapse attırır. Böylelikle askerın isyanı sona erer.

3.3.7. Vatanseverlik

On Yılın Destanı adlı oyunda millî ve vatani duyguların ön planda tutulmasının sebebi, oyun kişilerinden Turgut'un, Cumhuriyet'in onuncu yılı dönümüne bir senfoni yetiştirmek istemesindedir.

Turgut, vatansever ve ülkücü bir gençtir. Oyunun bütün atmosferi Turgut ve eşinin milli duygularla, tarihte öneme sahip mekânları görmek isteyip yola çıkması üzerinedir. Oyunda Turgut'un bu vatan için savaşan insanlara teşekkür etmek için bir senfoni yazmak istemesiyle, Ozansoy'un da aynı nedenle bir oyun yazmak istemesi Turgut kişisi üzerinde somutlaşır. Ozansoy kendisini Turgut ile özdeşleştirmiştir.

Görülen birçok mekân senfoni için Turgut'a ilham kaynağı yaratacak yerlerdir. Şehitlik, Yüzbaşı'nın anlattığı Afyon şehri, Uşak civarındaki köy ve son olarak Ankara Zafer Abidesi... Ozansoy'un bu oyunundaki tek amacı herhangi bir çatışma, kişilerin psikolojik tahlili ya da karmaşık bir olay örgüsü yaratmaktan öte, vatansever duygular altında Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarına teşekkür etmektir.

SONUÇ

Hecenin beş şairinden biri olan Halit Fahri Ozansoy, 1915-1956 yılları arasında Türkçe, edebiyat ve felsefe öğretmenliği yaparak birçok ilde çalışır. Kırk seneyi aşkın öğretmenlik hayatının kendisine bireysel katkılarını edebiyattaki başarısıyla ispatlar. Yazar, Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında ve hatta bu sancılı geçişte zorlukların muvaffakiyetle üstesinden gelir. Fakat nedeni nedir bilinmez onun bu başarısı edebiyat çevresi tarafından görmezden gelinir.

Ozansoy, yaşadığı devirdeki siyasi, sosyal ve kültürel olayları oyunlarına yansıtıp oyun kişilerine yüklediği misyonla âdeta kendi bilinçaltını anlatır. Oyun kişilerinde kötü, çıkarıcı, hain, yalancı ve düzenbaz; diğer taraftan iyi, hoşgörülü, yardımsever, âşık, nazik ve idealist olmak üzere tipler yaratır. Bu tipler, *Baykuş*'taki yolunu arayan Yolcu; *İlk Şair*'deki aşkının peşine düşen Füsün; *Sönen Kandiller*'deki bedbin Nihat, *Nedim*'deki hain Şehlevent, *On Yılın Destanı*'ndaki vatansever Turgut, *Hayalet*'teki mutsuz Nermin ve son olarak *Bir Dolap Dönüyor*'daki yardımsever Karagöz'dür. Bu tipler yazarın çevresinde görüp etkilendiği, yaşadığı olaylardan yarattığı tipler olmasının yanı sıra hayâlini kurduğu, olmasını istediği kişilerden oluşur.

Baykuş, yazarın yayınladığı ilk oyunudur. Birinci Dünya Savaşı'nın Anadolu köylüsü üzerinde açtığı yaraları metaforlarla destekleyerek anlatır. Savaşın verdiği acı, yoksulluk, çaresizlik ve ölüm yazarı derinden etkiler. Başkişi olan İhtiyar Köylü'nün umutsuzluğu, aslında yazarın bizzat kendi çaresizliğidir. Ölüm ve sefaletin kol gezdiği Anadolu, İhtiyar Köylü'nün oğullarını kaybetmesiyle sonlanır. Yazar; aşk, yoksulluk ve saplantılar, batıl inançlar gibi konulara oldukça değinir ve başarılı bir şekilde esere işler. Alegorilerini mekân, insan ya da hayvan batıl inanç üzerinden verir.

İlk Şair'de aşk ve entrikalar ete kemiğe bürünerek anlatılır. Bu ve bunun dışında birkaç oyununda da görülen cinsiyet ayrımı, yazarın kadına yüklediği misyonu açıkça gösterir. Ada Melikesi ile Hint padişahı'nın oğlu Füsun'un aşkı Melike'nin sağ kolu olan Jale'yi bir anda kötü bir insan yapar ve Jale, Füsun'a duyduğu platonik aşkı için Aymelek'e olan sadakatini kirletir. Çoban Kançelik'in olanı biteni ve Jale'nin Aymelek'e kurduğu tuzağı anlatması ile olaylar çözülür. Yazar, karşılıksız aşkı ve ihaneti konu olarak en fazla bu oyununda anlatır.

Sönen Kandiller ise bedbinliği, yine kavuşulamayan aşkı anlatır. Yazar, Nihat başkişisinin mutsuzluğunu, hayattan kopukluğunu, yaşam enerjisinin olmayışını ailesini erken yaşta kaybetmesine bağlar. Ozansoy bu oyununda tek bir mekân kullanır. Nihat ve Zehra aynı evde kardeş gibi büyümüş ama birbirlerine olan aşklarını bir türlü açıklayamamışlardır. Bu da Zehra'nın kötü bir evlilik yapmasına sebep olmuştur. Yazarın bir önceki oyununda olduğu gibi bu oyunda da kadın kişileri üzerinde cinsiyetçi bir ayırım yapmış, erkek aldatmasını olağan bir durum gibi gösterirken kadınınkini doğru bulmamıştır. Bu da oyunun sonunda Zehra ve Nihat'ı kavuşturmamasından çıkarılabilir.

Nedim adlı oyununda yazar, ünlü şair Nedim'in hayatından bir kesit sunmuş şüpheli ölümü üzerinden bir hikâyeye kurgulamıştır. Nedim, Ozansoy'un oyun kişileri içerisinde en melankoli tipidir. Aynı kadına âşık olan iki arkadaşın hikâyesiyle başlayan oyun, tarihte büyük bir isyan olarak bilinen Patrona Halil İsyanı'nın Nedim üzerindeki etkisiyle son bulur. Nedim'in çıkmazları sonunu hazırlar ve delirerek ölür.

On Yılın Destanı, yazarın vatanseverlik konusunu en yoğun işlediği oyundur. Askerde şehit düşen babasının kabrini ziyaret etmek isteyen Turgut, eşiyile bir yolculuğa çıkar. Aynı zamanda Turgut, Cumhuriyet'in onuncu yılı münasebetiyle bir senfoni yazarak Türk milletine hediye etmek ister. Bu senfoni yazabilmek için ilhama ihtiyacı vardır. Yani bu yolculuk bir nevi Turgut'un ilham perisi olur. Bu oyun herhangi bir entrikanın olmadığı tek oyundur. Ozansoy'un vatan sevgisi, eseri sadece bir tema üzerinden pekiştirmesiyle anlaşılabilir.

Hayalet oyunu, yazarın bir tanıdığının vefatı üzerine yazılmış bir oyundur. Ozansoy, etkilendiği olaylardan farklı hikâyeler çıkarabilen başarılı bir yazardır. Nermin başkişisinin eski sevgilisinin ölümü ve Nermin'den intikam almak için geri dönmesiyle olaylar gizemli bir şekilde anlatılır. Akıcı bir oyun olan *Hayalet*, yazarın batıl

inanışlarının bir kez daha olduğunu gösteren bir oyundur. *Baykuş*'ta olduğu gibi burada da kullanılan tema saplantılı inançlardır. Yazar her iki oyununda da hayvan üzerinden batıl inançları tema olarak işler.

Bir Dolaptır Dönüyor adlı oyun yazarın yayınladığı son oyunudur. Devlet büyüklerini hicvettiği oyun, olmayan bir zamanda, olmayan bir mekânda geçer. Yazarın gölge oyununa olan sevgisi bu son oyununda ön plandadır. Başkişilerden biri olan Karagöz, gidişatı pekte iyi görünmeyen bir halkı kurtararak yardımseverliği, çikarsızca sevmeyi anlatır.

Her oyununda farklı temalara değinen yazar; aşkı, saplantılı durumları ve batıl inançları başarılı bir şekilde eserlerine işler. Toplamda yedi adet oyun yayınlayan yazarın, içinde yaşanan dönemin, âdeta aynası olurken eserlerinde aşk, yoksulluk, yalnızlık, saplantılar, ihanet, ihtilal ve vatanseverlik temalarını işlediği tespit edilmiştir. Tema olarak eserlerinde en fazla aşk temasının, ardından saplantı ve ihanet temalarının kullanıldığı; en az ise vatanseverlik temasının işlendiği görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Acehan, A. (1998). *Halit Fahri Ozansoy Hayatı-Eserleri-Sanatı*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss.1, 2, 3, 9, 11, 12,17, 18, 19, 28, 63, 64, 65, 67, 68, 71, 129, 145, 147, 151, 154, 156.
- And, M. (1970). *100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi*. Gerçek Yayın Evi, İstanbul, ss.207-208, 225, 236-242, 248, 249, 299-303.
- And, M. (2015). *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*. İletişim Yayınları, İstanbul, ss.9, 16, 71.
- Aytaş, G. (2010). *Tanzimatta Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara, ss. 2, 11, 21.
- Çamurdan, E. (2015). *Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosu*. Habitus Yayıncılık, İstanbul, s.13
- Çınarlı, M. (1979). *Sanatçı Dostlarım*. Ötüken Yayıncılık, İstanbul, s.285.
- Diñç, A. (2013). Halit Fahri Ozansoy'un Oyunlarında Halk Kültüründen Gelen Unsurlar *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 50(c.y.):68-77.
- Elkind D. (1978). *Erik Erikson: İnsan Gelişiminin Sekiz Evresi*. 1(11):3-13, Çev. Ali Dönmez, s. 36. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/502/6011.pdf>
- Ozansoy, H. F. (1946). *Baykuş*. Hilmi Kitabevi, İstanbul
- Ozansoy, H. F. (1923). *İlk Şair*. İkbal Kütüphanesi, İstanbul
- Ozansoy, H. F. (1925). *Sönen Kandiller*. Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul
- Ozansoy, H. F. (1932). *Nedim*. İnkılâp Kütüphanesi, İstanbul
- Ozansoy, H. F. (1933). *On Yılın Destanı*. Kaanat Kitabevi, İstanbul
- Ozansoy, H. F. (1935). *Hayalet*. Kanaat Kitabevi, İstanbul
- Ozansoy, H. F. (1958). *Bir Dolaptır Dönüyor*. Baha Matbaası, İstanbul

- Ozansoy, H. F. (1970). Edebiyatçılar Çevremde. Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara, 5(109) s.320.
- Ozansoy, H. F. (1971). *Halit Fahri Ozansoy'un Biyografisi*. *Hisar Dergisi*, 11(88):10-11.
- Özgül, M. K. (1986). *Halit Fahri Ozansoy*. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss.9, 10, 11, 12, 13, 21, 23.
- Özpay, A. (2004). *Kemal Bilbaşar'ın romancılığı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.542.
- Sağlam, M. H. (2009). II. Meşrutiyet Dönemi Türk Basınında “Rübab” Dergisinin Yeri ve Önemi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(12):434-440.
- Şener, S. (1972). *Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan (1923-1972)*. Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, ss.49, 50, 66, 67, 74, 75, 76, 80, 85, 89.
- Tuncer, H. (1994). *Beş Hececiler*. Akademi Kitabevi, İzmir,ss.37, 38, 39, 42.
- Yalçın, A. (2002). *II. Meşrutiyette Tiyatro Edebiyatı Tarihi*. Akçağ Yayınları, Ankara, ss. 11, 13, 31, 32.
- Yalçın, M. (2010). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi c.II. K-Z*. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s.791.
- Yaşar Nabi. (1971). Halit Fahri Ozansoy İçin. *Varlık Dergisi*, 763(c.y.):8.
- Zorlutuna, H. N. (1971). Değerli Şair Halit Fahri Ozansoy. *Hisar Dergisi*,11 (88):s.7-8.

ÖZ GEÇMİŞ

1987 yılında doğan Didem KARAYAKUPOĞLU ilk, orta ve lise eğitimini Gaziantep'te tamamladı. 2011 yılında Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünü bitirdi. 2010 yılında katıldığı Yunus Emre Vakfı Yabancılara Türkçe Öğretim programını başarıyla tamamlayarak sertifika aldı. 2010 yılında Türkiye Gönülleri Vakfı'nda gönüllü öğretmen olarak çalıştı.

2011-2016 yılları arasında Gaziantep Üniversitesi'nde yabancı öğrencilere Türkçe ve Türk kültürünü öğretti. 2013 yılında Gaziantep Amatör Fotoğraf Sanatçıları Derneği'nde temel eğitim sertifikası almaya hak kazandı. 2014 yılında başladığı Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı bölümündeki yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. 2016 yılından bu yana ise SANKO Üniversitesi'nde Türk Dili derslerine girmektedir. İlgi alanları arasında fotoğrafçılık, seyahat etme, kitap okuma ve yüzme bulunmaktadır.

E-posta: dkarayakupoglu@sanko.edu.tr

Curriculum Vitae

Born in 1987, Didem KARAYAKUPOĞLU completed her primary, secondary and high school education in Gaziantep. She studied Turkish Language Teaching in Faculty of Education at Başkent University and graduated in 2011. Also, she successfully completed Teaching Turkish as a Foreign Language Certificate Programme at Yunus Emre Foundation in 2010. Later, she taught Turkish as a voluntary teacher at Community Volunteers Foundation in 2010.

During the years of 2011 and 2016, she taught Turkish and Turkish Culture to foreign learners at Gaziantep University. Mrs ÇİÇEK received a basic education certificate from Gaziantep Amateur Photographers Association in 2013. In 2014, she started doing her Master in New Turkish Literature in Faculty of Arts and Sciences at Gaziantep University. Since 2016, she has been teaching Turkish Language at SANKO University. She loves photography, travelling, reading books and swimming.

E-mail Address: dkarayakupoglu@sanko.edu.tr